

აკად. გ. წერეთლის სახელობის ადმოსავლეთმცოდნეობის
ინსტიტუტი

მანანა კვაჭაძე

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი
ლექსემები და ფრაზეოლოგიზმები
სპარსულ ენაში

დისერტაცია წარდგენილი ფილოლოგიის მეცნიერებათა
კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად
10.02.06 ახლო აღმოსავლეთის ენები
(ინდურ-ირანული ენები)

*სამეცნიერო ხელმძღვანელი
ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორი, პროფესორი
ჯემშიდ გიუნაშვილი*

თბილისი
2006

შინაარსი

შესავალი;

თავი პირველი

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი მარტივი და რთული მორფოლოგიური შედგენილობის მქონე სტრუქტურები;

თავი მეორე

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ფრაზეოლოგიზმები;

თავი მესამე

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ფრაზეოლოგიური ერთეულების ვარიანტულობის შესახებ

თავი მეოთხე

“შაჰ-ნამესა” და “აჰსან ათ-თავარიხის” “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიზმების შეპირისპირებითი; განხილვის ცდა

თავი მესამე

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების პოეტიკისა და ექსპრესიულობის საკითხისათვის;

დასკვნა;

გამოყენებული ლიტერატურის სია;

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების კორპუსი.

შესავალი

ალეგიერე დანტეს (1265-1321) *Divana Commedia*-ზე თითქმის 600-700 წლით ადრე ფალაური რელიგიური ლიტერატურის წიაღში შეიქმნა თხზულება “არდა ვირაზ ნამაგი”.¹ მოგვებითა და სამხედრო პირებით გარშემორტყმულმა “წინასწარმეტყველის” ტახტზე მჯდომმა “მართალმა” ვირაზმა შესვა მათრობელა “მანგი”² და ძიღმორეულმა, ვითარცა მოკვდავთა წარმომადგენელმა გადაინაცვლა საიქიოს. იქ მან მოინახულა სამოთხე, ჯოჯოხეთი, გაეცნო იქ არსებულ ვითარებასა და “მოქმედ განრიგს”. შვიდი დღის შემდეგ გამოფხიზლებულმა ვირაზმა მოიხმო მწერალი, რომელმაც ზუსტად ჩაიწერა ვირაზის მონათხრობი. თხზულების პათოსი გარკვეულწილად ემსახურება ზორთასტრიული რელიგიის შესუსტებული პოზიციის განმტკიცებას. “არდა ვირაზ ნამაგიში” წარმოდგენილია აგრეთვე საინტერესო ცნობები იმდროინდელი ზნე-ჩვეულებების, ადამიანის მოვალეობების, ნათესავეებისა და მეზობლებს შორის ურთიერთობების შესახებ და სხვა.³

“არდა ვირაზ ნამაგის” ფალაური ტექსტი XIII საუკუნის ბოლოს გაღეკსა ისლამური პერიოდის პირველმა ზორთასტრიელმა პოეტმა (თუ არ ჩავთვლით დაყიყის), პოემა “ზართოშთნამეს” ავტორმა, ქ. რეის მკვიდრმა ზართოშთ ბაჰრამ ფაუდომ.⁴

სპეციალისტები უთმობენ სათანადო ყურადღებას პრეისლამურ სპარსულ ლიტერატურაში “წუთისოფლის მიტოვების”, ყოფნა-არყოფნისა და საიქიო ცხოვრების

¹ ბოლო გამოცემები: Ph. Gignoux, *Le Livre d'Ardā Virāz. Translitteration, transcription et traduction du texte pehlavi*, Paris, 1984; Fereydun Vahman, *Ardā Wirāz Nāmag, The Iranian "Divina Commedia"*, London and Malmo, 1986.

² ფალაური mang-“ნარკოტიკი”, ახ.სპ. بنگ, არაბ. جن. H.S. Nyberg, *A Manual of Pahlavi, II*, Wiesbaden, 1971, p.125.

³ ვრცლად იხ. O.Klima, *Avesta. Ancient Persian Inscriptions. Middle Persian Literatura*. წიგნში- J.Rypka, *History of Iranian Literature*, Dordrecht-Holland, 1968, p.36; დ. კობიძე, *სპარსული ლიტერატურის ისტორია*, თბ. 1975, გვ.32; ფერთა სიმბოლიკის შესახებ ამ თხზულებაში იხ. მაია წერეთელი “ფერთა სიმბოლიკა “არდა ვირაზ ნამაგიში”, “მაცნე” (ენ. და ლიტ.), №4, 1986.

⁴ Dastur K.D.Jamaspji Jamasp Asa, *Arda Viraf Nameh*, Bombay, 1902. ბაჰრამ ფაუდოს ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ ვრცლად იხ. ۴۸۵ -۴۶۸. صص. ۱۳۲۶, تهران, ۱۳۲۶. دکتر محمد معین، مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی، تهران، ۱۳۲۶. ე. ბერთელის ეჭვის ქვეშ აყენებს დაყიყის ზორთასტრიულობას. E.Э. Бертельс, *История персидского-таджикской литературы*, М., 1960, c.163.

თემის სხვადასხვა ასპექტების კვლევა-ძიებას.⁵

VII-IXსს. ისლამიზაციამ გამოიწვია ღრმა გარდაქმნები ირანელების ცხოვრებასა და კულტურაში. ირანელები გამაჰმადიანდნენ, მაგრამ მათ ენობრივ შეგნებაში, მხატვრულ და ესთეტიკურ შემოქმედებაში არ მომხდარა ისეთი რღვევა და გარდატეხა, როგორც ეს განიცადეს ერაყელებმა, სირიელებმა, ეგვიპტელებმა და ჩრდილო აფრიკის ბინადრებმა. მუსლიმი ირანელების ერთგულებამ ეროვნული კულტურის ტრადიციებისადმი, მხატვრული შემოქმედებითი ენერჯის სიცოცხლისუნარიანობამ და მდგრადმა თვითყოფადობამ მიუჩინეს მათ გამორჩეული ადგილი ისლამურ სამყაროში. შემთხვევითი არ არის, რომ ისლამის ისტორიის ცნობილმა სპეციალისტმა ანრი კორბონმა ამასთან დაკავშირებით შესაბამისი ტერმინიც კი შემოიღო სამეცნიერო ლიტერატურაში-“ირანული ისლამი”.⁶

დიდ ხორასანსა და შუა აზიაში გავრცელებული ირანული კულტურის ცხოველყოფელი ტრადიცია საფუძვლად დაედო სპარსულ-ტაჯიკური ბრწყინვალე პოეზიის აღმოცენებასა და განვითარებას.⁷

ერთ-ერთი თემა, რომელიც დამუშავებული აქვს სპარსული ლიტერატურის ყველა დიდ მგოსანსა და მოაზროვნეს, არის სოფლის ტრიალის, საწუთროს მუხთლობის, სიბერის, წუთისოფლის მიტოვების პრობლემა. ყოფნა-არყოფნის, სიკვდილ-სიცოცხლისა და ამ ქვეყნიდან წასვლის საკითხი მკაფიოდ არის წარმოდგენილი X-XXსს. სპარსული მწიგნობრობის განვითარების ყველა ეტაპზე.

ფირდოუსის “შაჰ-ნამეში” (X-XIსს.) გვხვდება:

که از بهرما زین سرای سبچ

نیامد بجز درد و اندوه و رنج

“ამ წუთისოფლისაგან ჩვენ

გვერგო მხოლოდ დარდი, სევდა და წვალება”

⁵ იხ., მაგალითად, Ph. Gignoux, L'enfer et le paradis d'après les sources pehlévies, Journal Asiatique, t.256/2, 1968; Vie et mort en Iran ancien. La mort, les morts dans les sociétés anciennes, sous la direction de G. Gnoli et J.-P. Vernant, Cambridge-Paris, 1982; Apocalypses et voyages extra terrestres dans l'Iran mazdéen, Apocalypses et voyages dans l'au-de là, par. C. Kappler et collaborateurs, Paris, Éditions du Cerf, 1987 და სხვა.

⁶ იხ. Persian Literature, Ed. Ehsan Yarshater, Columbia University, 1988, p.3-4.

⁷ Е.Э.Бергельс, История персидско-таджикской литературы, с.89.

ნასერ ხოსროსთან (XI ს.):

دل نهادی در این سرای سبج

چند بسیار تاختی فرسنگ؟

“ამ წუთისოფელს რომ დაუთმე გული,
თუ გააჭენე ბევრი ფარსახი?”⁸

ქეი-ქაუსთან (XI ს.):

کار جهان سراسر آزاست و نیاز

من پیش دل نیارم آز و نیاز را

من هشت چیز را ز جهان بر گزیده ام

تا هم بدان گذارم عمر دراز را

میدان و گوی و بارگه و رزم و بزم را

اسب و سلاح و خود و دعا و نماز را

“მსოფლიოს საქმე კიდით კიდემდე არის სიხარბე და გაჭირვება,
მე არ ვიკარებ სიხარბესა და გაჭირვებას.

რვა რამე არჩეული მაქვს მე ამქვეყნად,

რითაც უნდა გავატარო ხანგრძლივი სიცოცხლე:

მოედანი, ბურთი, სასახლე, ომი და ღვინი,

ცხენი, იარაღი, ხელგაშლილობა, შელოცვა და ლოცვა.”

ათართან (XII-XIII სს.):

توجه دانی قدر عمرای هیچکس

مردگان دانند قدر عمر و بس

"შენ რა იცი სიცოცხლის ყადრი, არარაობაე!

მკვდრებმა იციან სიცოცხლის ფასი, მეტი არავენ".

⁸ “ფარსახი”/“ფარსანგი” - მანძილის ერთეული, დაახლოებით 6 კილომეტრი.

თანამედროვე ანდაზა: “საწუთრო მიცვალებული ქმრის პატარძალია”

(დეჰხოდა⁹).

მიუხედავად მასალის მრავალფეროვნების, მაღალ მხატვრობის და სიუხვისა, “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსიკა ახალი სპარსული ენისა და ლექსიკოლოგიის მკვლევრების მიერ ჯეროვნად არ არის შესწავლილი. ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ აღვნიშნოთ, რომ 1987 წელს ჟურნალ “მო’არეფში” გამოქვეყნდა ირანელი მეცნიერის მას’უდ ყასემის სტატია “ამ ქვეყნიდან იმ ქვეყანაში”, რომელშიც მოკლე შესავლის შემდეგ ანალიზისა და კომენტარების გარეშე წარმოდგენილია ორასამდე საყრდენი სიტყვის შემცველი ლექსიკური მასალა,¹⁰ ხოლო 1988 წელს ტაჯიკი მკვლევარი ნიმათულო ჯურაევი თავის საკვალიფიკაციო ნაშრომში,¹¹ შეეხო რა ფრაზეოლოგიზმების წარმოქმნის ექსტრალინგვისტურ ფაქტორებს, მასალის სახით წარმოადგინა “სიკვდილის ცნების” გამომხატველი ფრაზეოლოგიზმები джон сипордан (“სულის ჩაბარება-მიბარება”), пой диروز кардан (“ფეხის გაფშეკა”), чашм пушидан (“თვალის დახუჭვა”), аз олам гузаштан (“ქვეყნის დატოვება”), риштаи ҳайот канда шудан (“სიცოცხლის ძაფის გაწყვეტა”), бандаги кардан (“ღმერთის მონად ქცევა”), қазо кардан (“გარდაცვალება”), ба аспи чубин савор шудан (“ხის ცხენზე, - კუბოზე, - შემოჯდომა”), ба он дунӣ сафар кардан (“იმ ქვეყანაში გამგზავრება”).¹²

რამდენიმე წელია, რაც ჩვენ ვმუშაობთ თემაზე “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემები და ფრაზეოლოგიზმები სპარსულ ენაში.¹³

⁹ علی اکبر دهخدا، لغت نامه، زیر نظر محمد معین و دکتر جعفر شهیدی، تهران ۱۳۷۳، جلد های مختلف

¹⁰ مسعود قاسمی، از این جهان به آن جهان، مجله "معارف"، دوره سوم، شماره ۳، ۱۳۶۵: ۱۰

¹¹ Н.А. Джураев, “Фразеологические единицы как выразительные средства таджикского языка”, Таджикский гос. университет, Душанбе, 1988.

¹² იხ. ავტორეფერატი, გვ. 4-5; ამ რიგის რამდენიმე მაგალითი წარმოდგენილია წიგნებში: Ю.А.Рубинчик, Основы фразеологии персидского языка, М., 1981; А.А.Веретенников, Очерки глагольной фразеологии персидского языка, М., 1993.

¹³ იხ. ჩვენი: “დროის ცნების გამომხატველ ლექსემათა სემანტიკური ველის შესწავლისათვის სპარსულში”, საქ. მეცნიერებათა აკადემიის “მომბე”, 134, №2, 1989, გვ. 445-448; “О варианности фразеологических единиц в персидском языке” (Инст. Востоковедения им. акад. Г.В.Церетели АН Грузии), 1991, 13 გვ; “მასალები წუთისოფლის მიტოვების ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების შესწავლისათვის სპარსულ ენაში”, თბილისი, 2005, 72 გვ; “ორი ეტიუდი “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიური ერთეულების შესახებ სპარსულ ენაში, თბ., 2005, გვ. 33; “О типологии варианности многокомпонентных глагольных фразеологизмов персидского языка, выражающих понятие «оставления преходящего мира», Международная научная конференция - Востоковедение и Африканистика в университетах Санкт-Петербурга, России, Европы, Санкт-Петербург, 2006, с. 111.

წუთისოფლის მიტოვება და გარდაცვალება ადამიანების საერთო ხვედრია. სიცოცხლე არის მყიფე, მსხვერვალი და წარმავალი წყალობა უფლისა. სიკვდილის გამოცდილება ადამიანში აღძრავს ისეთ გამოძახილს, რომ გამორიცხავს სიკვდილის დაყვანას ჩვეულებრივი ბუნებრივი მოვლენის დონემდე. სიკვდილის მოლოდინი სასჯელივით მუდამ გვაწევს ტვირთად. ეს განაჩენი წარმოითქვა ადამის მიერ დაშვებული შეცდომის შემდეგ. დრამა დაიწყო ადამიანის მიერ ჩადენილი ცოდვის გამო, ხოლო ცოდვის მეშვეობით სიკვდილიც დამყარდა ქვეყანაზე.¹⁴

ტრადიციულ ირანულ აზროვნებაში marg- “სიკვდილი” – არის დაბრუნება მარადიულ სამყაროში. ყოფნა-არყოფნის საკითხი ადამიანის არსშია ასახული, მაგალითად, სახელი *كيومرث* –ში იგი არის ადამის შვილთაგან პირველი.¹⁵ *گيومرث* (<ფაღ. *gayōmart*<ავესტ. *gayō - morətan*) – “თავდაპირველი კაცის”¹⁶ სახელის კომპონენტებია: *gayō* – “სული, სიცოცხლე” და *martan – murd* - “მოკვდავი”, ზაგადი მნიშვნელობა – “მოკვდავი, წარმავალი არსება”, მნიშვნელობის გადაწვეით – “ადამიანი”.

ისლამურ ტრადიციაში “სიკვდილი” ერთერთი ძირითადი ცნებაა. სურა მე-3, აია 185-ში ვკითხულობთ:

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ
 هر نفسی چشنده موت است
 Every soul shall have
 A taste of death.^{17*}

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ
 يُمَيِّتْكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
 (البقرة، ٢٨)

چگونه کافر شوید بخدا و حال آنکه بودید بی جان پس
 زنده گردانید شما را، بعد از آن بمیراند شما را باز زنده گرداند
 شما را باز بسوی وی باز گردانیده شوید .

¹⁴ Словарь библейского богословия под ред. Ксовье Леон-Дюфура, Брюссель, 1974, с. 1062-1072.

¹⁵ اول کسی است از فرزندان آدم علیه السلام، برهان قاطع، جلد سوم، تهران ۱۳۶۰، ص. ۱۷۶.

¹⁶ H.S.Nyberg, A Manual of Pahlavi, II, გვ.82.

¹⁷ The Holy Qur-ān, The Kingdom of Saudi Arabia, H.-1413; ه ۱۴۱۷، مجمع ملك فهد،

* ინგლისურ თარგმანზე დართული კომენტარი: The death of the body will give a taste of death to the soul when the soul separates from the body. The soul will then know that this life was but a probation. And seeming inequalities will be adjusted finally on the Day of Judgment. The Holy Qur-ān, p.198.

How can ye reject
The faith in Allah?-
Seeing that ye were without life,
And He gave you life;
Then will He cause you to die
And will again bring you to life;
And again to Him will ye return.**

قَالُوا رَبَّنَا أَمَتْنَا اثْنَتَيْنِ وَاحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرْنَا
بُدُّوْنَا فَمَا نَعْلَمُ لِمَ كُنَّا مِن سَبِيلِ
(غافر، ١١)

گویند ای پروردگار ما میراندی ما را دو بار
زنده گردانیدی ما را دو بار پس اعتراف کردیم
به گناهان خود پس آیا بسوی بیرون رفتن
راهی هست؟

They will say: “Our Lord!
Twice hast Thou made us
To die, and twice
Hast Thou given us life!
Now sins: is there
Any way out (of this)?*

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِن صَلْصَلٍ مِن حَمَإٍ مَسْنُونٍ
(الحجر، ٢٦)

* *ინგლისურ თარგმანზე დართული კომენტარი: Allah “pleads with His creatures and appeals to their own subjective feelings. He brought you into being. The mysteries of life and death are in His hands. When you die on this earth, that is not the end. You were of Him and you must return to Him. Look around you and realize your own dignity: it is from Him” – The Holy Qur-ān, p. 14.

* ინგლისურ თარგმანზე დართული კომენტარი: “... non-existence, or existence as clay without life was equivalent to death. Then came true Life on this earth; the came physical death or the cessation of our physical life; and now at the Resurrection, is the second life” – The Holy Qur-ān, p. 1426.

و هر آینه آفریدیم آدمی را از گل خشک از نوع
گل سیاه بوی گرفته

We created man from sounding clay,
From mud moulded into shape; **

وَ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلِكَةِ إِنِّي خَلُقُ بَشَرًا مِّنْ
صَلْصَلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ
(الحجر، ۲۸)

و یاد کن چون گفت پروردگار تو فرشتگان را
هر آینه من آفریده ام آدمی را از گل خشک
از نوع گل سیاه بوی گرفته

Behold! thy Lord said
To the angels: "I am about
To creat man, from sounding clay
From mud moulded into shape; **

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي
فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ
(الحجر، ۲۹)

پس چون راست کنمش و بدمم دروی
از روح خود پس افتید پیش او سجده کنان

** ინგლისურ თარგმანზე დართული კომენტარი: "Salsāl: dry clay which produces a sound, like pottery.... I understand the meaning to be: that man's body was formed from wet clay moulded into shape and then dried until it could emit sound; that it was then further fashioned and completed; that into the animal form thus fashioned was breathed the spirit from Allah, which gave it a superiority over other Creation: and that the order for obeisance was then given". – The Holy Qur-ān, p. 716.
The Holy Qur-ān, p. 717.

When I have fashioned him
(In due proportion) and breathed
Into him of My spirit,
Fall ye down in obeisance
Unto him.**

ირანელი განსწავლული თეოლოგი სადრას ფონდის დირექტორი პროფესორი აიათოლა სეიედ მოჰამად ხამენეი განიხილავს რა სიკვდილ-სიცოცხლის შესახებ ყურანში წარმოდგენილ აიებს, გვთავაზობს თავის მოსაზრებებს:

1. არალოგიკურია, რომ ადამიანმა სიცოცხლის მოპოვების შემდეგ ხელიდან გაუშვას იგი და მოისპოს, რამეთუ ფილოსოფიური თვალსაზრისით არსებობა ანტიპოდია სიკვდილის, ხოლო რომელიმე ფენომენიდან მისი ანტიპოდი არ წარმოიშვება. აქედან გამომდინარე, ის რაც კაცობრიობას “სიკვდილად” მიაჩნია, სინამდვილეში არის სახეცვლილი სიცოცხლე, მისი სიცოცხლის ადგილსამყოფელისა და გარემოს შეცვლაა. გარდაცვალებას არ აქვს უარყოფითი მნიშვნელობა, ყურანში უფალი შემქმნელია სიცოცხლის და სიკვდილისაც.

2. ადამიანის სიცოცხლე და არსებობა არ ეკუთვნის მას, ეს არის უფლის მიერ შესანახად ბოძებული რამ და ადამიანს ბუნებრივი არსებობის ქამს, - როცა მატარებელს ამ სადგურიდან იმ სადგურამდე მივყავართ – არ აქვს უფლება ხელჰყოს იგი. ამიტომაც თავის მოკვლა ან სხვისი მოკვლა, გარდა უფლის მიერ ნებადართული შემთხვევისა, ისლამით აკრძალულია. ვინმესთვის სიცოცხლის შეწყვეტა სიბრალულისა და შებრალების გამო უკავშირდება ფილოსოფიურ და სამართლებრივ საკითხებს და არა ზნეობრივს. ადამიანს მიენიჭა არსებობა და იგი ვალდებულია გაუფრთხილდეს მისთვის ბოძებულ წყალობას (იხ. გაზ. “ჰამშაჰრი”, 2006წ. 12 აპრილი).

ახალი სპარსული ენის ლექსიკური ფონდი მოიცავს სიტყვების დიდ მარაგს. აღვნიშნავთ, რომ ჩვენ მიერ შეკრებილია 1414 ლექსემა და ფრაზეოლოგიზმი, რომელიც გამოხატავს წუთისოფლის მიტოვების ცნებას. ამ კორპუსის შედგენისათვის გამოვიყენეთ ლექსიკოგრაფიული გამოცემები, X-XXსს. მხატვრული და ნარატიული წყაროები.

** ინგლისურ თარგმანზე დართული კომენტარი: “Note that here the emphasis is on three points: 1. the breathing from Allah’s spirit into man i.e. the faculty of God-like knowledge and will, which, if rightly used, would give man superiority over other creatures; 2. the origin of evil in arrogance and jealousy on the part of Satan, who saw only the lower side of man (his clay) and failed to see the higher side, the faculty brought in from the spirit of Allah; 3. that this evil only touches those who yield to it, and has no power over Allah’s sincere servants, purified by His grace.... Adam is not here mentioned by name, but only Man”, The Holy Qur-ān, p. 717.

უნდა აღინიშნოს, რომ მკვლევართა თაობების მიერ შექმნილია დიდალი ლიტერატურა სპარსული ენის ისტორიული და აღწერითი ლექსიკოლოგიის, ფრაზეოლოგიისა და ლექსიკოგრაფიის ზოგადთეორიული და კონკრეტული საკითხების ირგვლივ. ამ ასპექტით აღსანიშნავია ქართველი სპეციალისტების წვლილი, კერძოდ ირანული ენების სიტყვაწარმოების, თხზვისა და ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობების კვლევის საქმეში გ. ახვლედიანის, მ. ანდრონიკაშვილის, თ. ჩხეიძის, თ. ჭავჭავაძის, მ. სახოკიას, ე. ჩუბინიძის, ჯ. გიუნაშვილისა და გ. ნახუცრიშვილის შრომები. აღსანიშნავია აგრეთვე ფ. ანთაძის, თ. ფაშალიშვილისა და მ. ჩიქობავას გამოკვლევები სპარსული ენის დარგობრივი ლექსიკის შესწავლის საქმეში.

ჩვენ ხელთ არსებული წყაროები და მასალები გვაძლევს საფუძველს განვაცხადოთ, რომ “წუთისოფლის მიტოვების” აღმნიშვნელი ცნების გამომხატველი სპარსული ენის ლექსემები და ფრაზეოლოგიზმები დღემდე საგანგებო მეცნიერული კვლევის საგანი არ ყოფილა.

ჩვენ ნაშრომში, ქართული ირანისტიკის ისტორიაში სპეციალურ ლიტერატურაში შემუშავებული კრიტერიუმებისა და მეთოდის საფუძველზე შევეცადეთ “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების კომპლექსური აღწერას და სტრუქტურულ-სემანტიკური ასპექტების შესწავლას. გამოკვლეულია მარტივი და რთული მორფოლოგიური შედგენილობის ლექსემები, ორ- და მრავალკომპონენტიანი ფრაზეოლოგიზმების აგებულების, მათი ვარიანტულობის საკითხები. სათანადო ყურადღება დაეთმო ფრაზეოლოგიზმების სემანტიკისა და მხატვრულ-ექსპრესიულ თავისებურებებს.

საანალიზო მასალის აღწერისა და შესწავლის მიზნით, როგორც უკვე აღინიშნა, ჩვენ შევადგინეთ და 2005 წელს ცალკე წიგნად გამოვეცით “მასალები” 1414 ერთეულის მოცულობით.

სადისერტაციო ნაშრომი შედგება შესავლის, ხუთი თავის, დასკვნისა, და გამოყენებული ლიტერატურის სიისაგან. ნაშრომს დანართის სახით ერთვის “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების კორპუსი.

თავი პირველი

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი მარტივი და რთული მორფოლოგიური შედგენილობის მქონე სტრუქტურები

ჩვენთვის საინტერესო ცნების გამომხატველი ზოგი მარტივი სტრუქტურა უშუალოდ გადმოსცემს “წუთისოფლის მიტოვებისა” და “მოკვლის” მნიშვნელობას, ხოლო ზოგი – მეტაფორული გააზრების, მნიშვნელობის გადატანის შედეგად.

1.1 ა. ირანული წარმომავლობის მარტივი სიტყვები.

آرام (<ფაღ. ā-rām, ჰორნი¹) – “სიმშვიდე”, “მყუდროება”, მნიშვნელობის გადატანით – “საფლავი”. რთული ზმნა آرم گرفتن – “დაწინარება” არ გამოხატავს “სიკვდილის” და “გარდაცვალების” მნიშვნელობას, მაგრამ სუფ. آرم/آرم-ით გაფორმებული آرم/آرم აღნიშნავს “აკლდამას”, “მავზოლეუმს” (დეჰსოდა²).

افتادن (<ფაღ. ōftātan/-dan ჰორნი, მაკენზი³) – “ვარდნა”, “დაცემა”; “სიკვდილის მოახლოება” (დეჰსოდა, მონინი⁴). ზმნის ნამყოფი დროის მიმდევობა افتاده ზოგადად ნიშნავს “დაცემულს”, “დავარდნილს”, ხოლო კონტექსტის მიხედვით სემანტიკის გადატანით – ბრძოლის ველზე “დაცემულს”, “მოკლულს” (დეჰსოდა).

افگندن (<ფაღ. afgandan, ჰორნი) – “დაგდება”, “გადაგდება”, მნიშვნელობის გადატანით “მოკვლა”. “შაჰ-ნამეში” ვკითხულობთ:

بدین گونه زان لشکر نامدار

فراوان بیفکنند در کارزار

“ამრიგად, იმ სახელოვანი ლაშქრიდან

მრავალი მოსპო (დააგდო) ბრძოლაში”.

¹ P.Horn, Grundriss der neupersischen Etimologie, Hildesheim – New York, 1974.

² علی اکبر دهخدا، لغت نامه، جلدهای مختلف، تهران، ۱۳۷۳

³ D.N.Mackenzie, A Concise Pahlavi Dictionary, London, 1971.

⁴ دکتر محمد معین، فرهنگ فارسی، شش جلد، تهران، ۱۳۴۶-۱۳۴۷

ზმნის ნამყო დროის მიმღობა افکنده – “დაგდებუღი”, “გადადგდებუღი” აგრეტვე ნიშნავს “მოკლულს”. “გერშასფ-ნამეში” (XIს.) გეხედება:

که و داشت از افکنده بد ناپدید

“შთა და ველი მოკლულთა გამო აღარ ჩანდა”

იქვე:

کجا تاخت، هامون پر افکنده کرد

“საითკენაც რომ გაატკენა, ველი აავსო მოკლუღებით”.

(დეჰსოღა)

انداختن (<ფაღ. handāxtan მნიშვნეღობით plan, allot, judge, მაკენზი) – სინონიმიā افکندن ზმნის – “დაგდება”, “გადადგება”. მნიშვნეღობის გადატანით აგრეტვე გაღმოსცემს ცნება “მოკვღას”, მაგრამ არა აღამიანის, არამედ პირუტყვის, ნადირის. ნიზამი განჯეღთან (XIIს.) გეხედება:

گرازان و تازان ز بهر شکار

فراوان گرفتند و انداختند

“ნადირობისას ტახები და (სხვა) მსტომი (ცხოვეღები) მრავღად დაიჭირეს და დახოცეს”.

(დეჰსოღა)

بالین (<ფაღ. <bālīn, ჰორნი; bālēn, მაკენზი) – “ბალიში”, “სასთუღმაღი”. მნიშვნეღობის გადატანით – “საფღავი”, “აკღღამა”. საადისთან (XII-XIIIსს.) ვკითხუღობთ:

نباید بسی ماه و پروین و هور

که سر برنداری ز بالین و گور

“არ არის საჭირო ამღენი – მთვარე, პღეღადები და მნათობები, როცა თავს ვერ სწევ აკღღამასა და საფღავიღან”.

(დეჰსოღა)

پدرو/پدرو (<ფაღ. pedrūd, ჰორნი) – “გამომშვიღობება”, درود (<ფაღ. drut, ჰორნი, drōd, მაკენზი) – “მისაღღება”, “ქება” და აგრეტვე “ღვთის მიერ ბოღებუღი

წყალობა” (მოინი). მნიშვნელობის გადატანით *پدرو کردن* აღნიშნავს “კვდომას“ (ტაჯიკ. ლექსიკონი⁵).

پاداشن (<ფაღ. *pāt-dahišn*, პორნი) – “ჯიღლო”, “მისაგებელი”; “სასჯელი” (რუბინიჩი⁶). *روز پاداشن* – “განკითხვის დღე”, “მეორედ მოსვლა”. (დეჰხოდა).

پرداختن (<ფაღ. *pardāxtan*, მაკენზი). მოინის ლექსიკონში დაფიქსირებულია ამ სიტყვის 21 მნიშვნელობა, მე-16-ე არის “მოკვლა”, ხოლო დეჰხოდასთან *جای پرداختن* საილუსტრაციო მასალის მოხმობის გარეშე განმარტებულია როგორც “კვდომა”, “გარდაცვალება” (ტ.4, გვ.4771). ფირდოუსთან ვკითხულობთ:

از آن دو یکی را بپرداختند

“იმ ორიდან ერთი მოკვლეს”

(დეჰხოდა)

خاک (<ფაღ. *xāk*, მოინი) – “მიწა”, “ნიადაგი”, “მხარე”, “ქვეყანა”. როული ზმნა *خاک شدن* – “მიწად ქცევა”, საადისთან გვხვდება:

ای بسا آرزو که خاک شده

“ო, რამდენი ნატვრაა, რომ მიწად იქცა”.

გარდა აღნიშნულისა *خاک*-ს აქვს მნიშვნელობა “საფლავე”. “შაჰ-ნამეში” გვხვდება:

بجان و سر شاه خورشید و ماه

بخاک سیاوش، بایران سپاه

“ვფიცავ მზისა და მთვარის შაჰის სულისა და თავს,

სიავეუშის საფლავსა და ირანის ჯარს”.....

მიცვალებულის ცუდად მოსხენიების დროს ამბობენ

خاک برایش خیر نبرد

“მიწამ არ მიუტანოს ამბავი”.

(დეჰხოდა)

⁵ فرهنگ زبان تاجیکی، عبارت از دو جلد، مسکو، ۱۹۶۹

⁶ فرهنگ فارسی بروسی در دو جلد، بتصحیح و اهتمام یوری روبინიჩიک، تهران، ۱۳۸۱

خفتن (<ფაღ. xuspīden/xuften, ჰორნი; xuftan-xufs/xusp, მაკენზი) – “დაძინება”, “მიძინება”; ტაჯიკ. ლექსიკონში – “დასუსტება”. მ. ყასემისთან საილუსტრაციო მასალით დადასტურების გარეშე შემოთავაზებულია მნიშვნელობა – “კედომა”, “სიკვდილი”(გვ.171).

رفتن (<ფაღ. raftan, მონი) – “წასვლა”, “მოძრაობის დაწყება”, “გადაბარგება” და “გარდაცვალება”. “შაჰ-ნამეში” ვკითხულობთ:

پس از رفتنت نام ماند بجای

“შენი სიკვდილის შემდეგ სახელი დარჩება ამ ქვეყნად”.

ნამყო დროის მიმღეობა رفته – “წასული”, “გარდაცვლილი”, ხოლო მრავლობითის ფორმა رفتگان – “წინაპრები”, “გარდაცვლილები”. ომარ ხაიამთან (XI-XII სს.) გვხვდება:

از جمله رفتگان این راه دراز

باز آمده ای کو؟ که بما گوید راز

“ამ გრძელ გზაზე გარდაცვლილთაგან
ვინ არის დაბრუნებული? რომ გაგვიმხილოს
საიდუმლოება”.

ფირდოუსის „შაჰ-ნამეში“ ქავეუსი სოჰრაბის შესახებ ეუბნება როსთამს:

نیایی همان رفته را باز جای

„შენ ამ მოკლულს ვერ მოიპოვებ (დაიბრუნებ)“

سپاردن/سپردن (<ფაღ. apaspārtan, მონი) – “ჩაბარება”, “მიბარება”, “დავალება”. ამ სიტყვას აგრეთვე აქვს მნიშვნელობა – پایمال کردن – “ფეხქვეშ გათელება”, “განადგურება” (მონი). მ. ყასემისთან საილუსტრაციო მასალის გარეშე დადასტურებულია “სიკვდილი”(გვ.177).

شدن (<ფაღ. šudan – šaw მნიშვნელობით “ჯი”, მაკენზი. აგრეთვე მნიშვნელობით “sein, werden”, ჰორნი) - “დამთავრება”, “გახდომა” (стать), “წასვლა”, “გაგლა”;

“დაღუპვა”, “დანაკლისი”, “დანაკარგი” (მოინი). გარდა ამისა მ. მოინი მიუთითებს “გარდაცვალებასა” და “კვდომაზე”. “შაჰ-ნამეში” ვკითხულობთ:

فریدون شد و نام از او ماند باز

“ფერეიდუნი მოკვდა და მისგან სახელი დარჩა“

(შაჰ-ნამე, 1, 134)

ნიჰამი განჯელთან გვხვდება:

رفیقان گذشتند و یاران شدند

“ამხანაგები მოკვდნენ, მეგობრები გარდაიცვალნენ”.

(ტაჯ. ლექსიკონი)

شستن (<ფაღ. šustan, მოინი) – “რეცხვა”, “დაბანა”; “მიცვალებულის განბანვა”. “ბეიჰაყის ისტორიაში” ვკითხულობთ:

گفتند شما به شستن و تابوت ساختن مشغول شوید

“ბრძანეს, თქვენ შეუდგეთ (მიცვალებულის) განბანვასა და კუბოს დამზადებას”.

(დეჰხოდა)

قَر – აღნიშნავს პრანჭიობას, ცეკვის დროს გამომწვევ მოძრაობას, მაიმუნობას, კისრის გაწვევ-გამოწვევას, მაგრამ ფრაზეოლოგიზმები قَر میانشان افتادن – “მათ შორის ყერის ჩამოვარდნა” და قَر انداختن در قومی – “ყერის ჩაგდება რომელიმე ტომში” აღნიშნავენ “ყველას ამოხოცვას” (დეჰხოდა).

کار – ჩვეულებრივ აღნიშნავს “საქმეს”. მოინთან ამ სიტყვის მე-14 მნიშვნელობა არის “სიკვდილი”. ერთერთ ნარატიულ წყაროში აღნიშნულია, რომ

کار پیغمبر نزدیک رسید.....

“მოციქულის გარდაცვალება მოახლოვდა...”

کشتار (<ფაღ. kōš-tār, მოინი) – “დაკლული ცხოველი”. ფეროხისთან (X-XI სს.) ვკითხულობთ:

هنوز پنج یکی پیش میر برده نبود

از آن کشتاری کز تیر میر شد شکار

“ჯერ კიდევ არ ჰქონდა მიტანილი ემირთან ერთიმეხუთედი
იმ ნანადირევისა, რაც ემირის ისრით იყო დახოცილი”.

كشتار كشتار – “მეყასბეების ბაზარი”; كشتارگاه – “სასაკლაო”. ლექსემა
ძალიან იშვიათად იხმარება “ომისა” და “სისხლისღვრის” მნიშვნელობით.

(დეჰხოდა)

كشته كشته – “მოკვლა”. ნამყო დროის მიმღეობა
– “მოკლული”. ნასერ ხოსროსთან:

ای کشته کرا کشتی تا کشته شدی زار

تا باز کجا کشته شود آنکه ترا کشت

“ეი მოკლულო, ვინ მოკალი შენ, რომ ასე საცოდავად მოგკლეს,
და კვლავ, სად იქნება მოკლული ის, ვინც შენ მოგკლა”.

ნამყო დროის ფუძე – كشت – “მსხვერპლის მნიშვნელობით”:

و گر کشت خواهد همی روزگار

چه نیکوتر از مرگ در کارزار

“და თუ საწუთრომ მოითხოვა მსხვერპლი,
ბრძოლის ველზე სიკვდილს არაფერი სჯობია”.

(დეჰხოდა)

گذشتن (<ფაღ. v(ī)tartan, ჰორნი; widardan – wider, მაკენზი) – “გავლა”, “დასრულება”,
“(ამბის) გადმოცემა”. გარდა ამისა, ეს ლექსემა აღნიშნავს “კვდომა-
გარდაცვალებას”(მოინი). ეს ნიუანსი მკაფიოდ არის გამოხატული ფორმებში
گذشته شدن და در گذشتن – ში. „შაჰ-ნამეში“ ვკითხულობთ:

بدو گفت رستم که او خود گذشت

“მას(ქავუსს) უთხრა როსთამმა,

რომ იგი(სოჰრაბი) თვითონ მოკვდა”

“შაჰ-ნამე”, 2, 246

“ბეიჰაყის ისტორიაში”(XIს.) ვკითხულობთ:

یست و نه سال است سلطان محمود.... گذشته شده است.

“ოცდაცხრა წელია, რაც სულტან მაჰმუდი... გარდაცვლილი არის”.

(დეჰხოლა)

ნამყო დროის მიმდევობის მრავლობითი ფორმა گزشتگان აღნიშნავს “წინაპრებს”, “გარდაცვლილებს” (ტაჯიკ. ლექსიკონი). ტაჯიკი პოეტი შოჰინი წერს:

من میگذرم، جهان تو را باد

“მე ვკვდები, ქვეყანა შენი იყოს”.

(იქვე)

مردن (<ფაღ. murtan-mīret, ჰორნი; murdan-mīr, მაკენზი) – “კვდომა”. ზმნის ნამყო დროის მიმდევობა مرد – “შეკვდარი”, “მოკლული”. მეოფადის მიმდევობა مردنی – “მოკვდავი”, “რომელიც უნდა მოკვდეს”, “წარმავალი”. ბრძანებითის ფორმა بمیر – “მოკვდი” ხშირად წყევლის მიზნით იხმარება. საადისთან გვხვდება:

بمیر تا برهی ای حسود، کاین رنجیست

که از مشقت آن جز بمرگ نتوان رست

“მოკვდი, რათა უშველო შენ თავს, ეი შურიანო,

რამეთუ ეს (შური) ისეთი სენია,

რომლის ტანჯვისაგან მხოლოდ სიკვდილით

შეიძლება თავის დახსნა”.

ინფინიტივი مریدن – “კვდომა” იშვიათად გვხვდება, მაგრამ აწმყო დროის მესამე პირის მხოლოდობით რიცხვის ფორმა ფართოდ არის გამოყენებული, კერძოდ ფირდოუსისთან ვკითხულობთ:

چنین گفت روشن دل پر خرد

که هر کآب حیوان خوردکی مُرد

“ასე თქვა ნათელი გულის მქონე ბრძენმა,

რომ, როდი მოკვდება ის, ვინც დაღუვს უკვდავების წყალს!”

مرگ (<ფაღ. marg, მოინი) – “სიკვდილი”, “გარდაცვალება”. روز مرگ – “სიკვდილის დღე”. ჰაფეზთან(XIVს.) ვკითხულობთ:

روز مرگم نفسی مهلت دیدار بده

“სიკვდილის დღეს ერთი წამით მადროვე შეხვედრა შენთან”.
(მოინი)

დაფიციების ფორმა:

مرگ تو، به مرگ تو، مرگ من، به مرگ من

“შენი სიკვდილი, შენ სიკვდილს (ვფიცავ), ჩემი სიკვდილი,
ჩემ სიკვდილს (ვფიცავ)”.

(დეჰხოდა)

კომპოზიტი მარგარ – “ეპიდემია” (დეჰხოდა).

میرانیدن/میراندن (مردن – ზმნის კაუზატივი). ბაბა აფზალთან(XIIIს.) ვკითხულობთ:

خود را میرانده است پیش از مرگ

“მოუკლავს თავი (ბუნებრივ) სიკვდილამდე”.

(დეჰხოდა)

ნიჰამი განჯელთან ვკითხულობთ:

پدید آور خلق عالم تویی

تو میرانی و زنده کن هم تویی

“ქვეყნის ხალხის გამომჩენი შენ ხარ,

შენ კლავ, შენვე განმაცოცხლებელი ხარ”

(დეჰხოდა)

نسا (<ფაღ. nasāh, ჰორნი) – „ცხოველის ლეში“, „ადამიანის გვამი“. ზართოშთ ბაჰრამის „ზართოშთ-ნამეში“ ვკითხულობთ“

نسا و پلیدی بدانجا برند

که مردم بر آن راه برنگذرند

“გვამები და (ყოველგვარი) სიბინძურე მიაქვთ იქა,

რათა ხალხმა იმ გზაზე არ გაიაროს”

(მოინი)

نماندن – “არდარჩენა”, “გარდაცვალება” – ანტონიმია ماندن ზმნისა (<ფაღ. māndan, ჰორნი, მაკენზი) – “დარჩენა”, რომელიც “სიცოცხლესა” და “ცოცხლად ყოფნას” ნიშნავს. “შაჰ-ნამეში” გვხვდება:

اگر صد بمانی، اگر بیست و پنج
ببایدت رفتن ز جای سینج

“გინდ ასი იცოცხლო, გინდ ოცდახუთი,
(მაინც) მოგიხდება წასვლა წუთისოფლიდან”.
(მოინი)

هوش – თანამედროვე სპარსულში ნიშნავს - “გონება”, “მეხსიერება”, “ჭკუა” და სხვა. კლასიკურ სპარსულში აგრეთვე აღნიშნავდა “სიკვდილს” (<ფაღ. hōš- “სიკვდილი” < ავ. aōšah; a-hōš – “უკვდავი”).⁷ დაყიყისთან ვკითხულობთ:

بگو ببیند هوشت فراز آمدست

بخون و بخاکت نیاز آمده ست

“უთხარით მას, სიკვდილი მოგადგა თავზე,
რომ შენ დაგჭირდა სისხლი (ომი) და საფლავი”

(დეჰხოდა)

1.2 არაბული წარმომავლობის სიტყვები

“أجل – არ. “შუალედი”, “დროის მონაკვეთი”, “ვადა”; “სიცოცხლის ბოლო” (ბარანოვი)⁸. სპ. “დრო”, “ვადა”; “სიკვდილის დრო”. اجل طبيعي – “ბუნებრივი სიკვდილი”, اجل معلق – “უეცარი სიკვდილი”, اجل دور سرش می گردد – “საშინელი ხიფათი ელის” (მოინი).

ارتحال (رَحَل) – “წასვლა”, “განდევნა”, “გადაბარგება”. ر ح ر ძირიდან ნაწარმოებია “راحل (rāhilun) – “გარდაცვლილი”, “მიცვალებული” (ბარანოვი), ხოლო გამოთქმა ارتحال الى رحمة ربه (irtahala ilā rahmati rabbihi) ნიშნავს “აცხონა უფალმა

⁷ H.S.Nyberg, A Manual of Pahlavi, Wiesbaden, 1974, pp 101,11.

⁸ X.K. Баранов, Арабско-Русский словарь, М.,1957.

გარდაცვლილი” (ვერი⁹). სპარსულში ارتحال – “გადაბარგება”, “გამგზავრებას” გარდა აღნიშნავს “გარდაცვალებას” (დეჰხოდა).

انتقال (نَقْل) – “გადატანა”, “გაგზავნა”, “თხრობა”, “გადათარგმნა”. ბარანოვი აგრეთვე მიუთითებს “кончина”-ზე. გამოთქმა انتقل الى رحمتى الله (intaqala ilā rahmati illāh) ითარგმნება “Einigehen in gotts Barmherzigkeit” (ვერი). სპარსულში انتقال – ის ხმარება “გარდაცვალების” მნიშვნელობით ხასიათდება შედარებით მაღალი სიხშირით. ჯელალ ედ-დინ რუმისთან(XIII ს.) გვხვდება:

احمد آخر زمانرا انتقال

در ربیع الاول آمد بی جدال

“უკანასკნელ აჰმადს სიკვდილმა

დაბრკოლების გარეშე მიუსწრო რაბი’ აღ-ავალს”.

(დეჰხოდა)

میراندن (هلک) – “განადგურება”, “დაღუპვა”, სპარსულში აგრეთვე “მოკვლა” (میراندن) (დეჰხოდა). სემანტიკურად ტოლფასია اعدام – ის “ჩამოხრჩობა, დახვრეტა”.

تلف (تلف) - تلف - “დანაკარგი”, “ზარალი”, “დაღუპვა” (ბარანოვი). სპარსულში აგრეთვე – “კვდომა”. საადისთან გვხვდება:

فدای جان تو گر من تلف شوم، چه عجب

برای عید بود گوسفند قربانی

“რა გასაკვირია, თუ შევეწირები შენ სულს და მოვეკვდები,

(ხომ) დღესასწაულისათვისაა (გამიზნული) საკლავი ცხვარი”.

(დეჰხოდა)

تمام (تَمَّ) - تمام – “სრული”, “სრულყოფილი”, “ბოლო” (ბარანოვი). მონიშნა და ტაჯიკ. ლექსიკონში დაფიქსირებულია აგრეთვე “სიკვდილი”. ეს ლექსემა ამ მნიშვნელობით იხმარება უახლეს სპარსულ ლიტერატურულ თხზულებებშიც, კერძოდ იგი გვხვდება სადეჟჰ კედაიათთან:

⁹ Hans Wehr, Arabisches Wörterbuch für die Schriftsprache der gegenwart, Leipzig, 1958.

خوب همینطور ناگهانی تمام میشدیم
“ერთი სიტყვით, ასე უეცრად ვკვდებოდით”.
(سایه روشن، ص. ۱۸)

حالت (حَوْل) – “მდგომარეობა”, “სიხარული”, აგრეთვე – “სიკვდილი” (მოინი).
ჯუვეინისთან (XIV ს.) გვხვდება:

أوازه حالت واقعه، کیوک خان بشنید
“მომხდარი გარდაცვალების შესახებ ქუიუქ ხანმა შეიტყო”.
(დეჰხოდა)

دَفَن – “دَفَن – არ. “ჩაფვლა”, “ჩათხრა”; “დამარხვა” (ბარანოვი). სპ. “დაკრძალვა”,
“დამარხვა”; “ჩათხრა”(რუბინჩიკი). مَدْفُون – “საფლავი”, مدفون – “დამარხული”.
ჯელალედინ რუმისთან გვხვდება:

بعد از آن در مان چشمش چون کنیم
زنده خود را زین مگر مدفون کنم
“იმის შემდეგ როგორ ვუმკურნალო მის თვალს,
თუ არა ცოცხლად დავმარხო ჩემი თავი”
(დეჰხოდა)

دمار (دَمَر) – “მოსპობა”, “დაღუპვა” (ბარანოვი). სპარსულში აგრეთვე “მოკვლა
შურისძიების მიზნით” (დეჰხოდა). “სიკვდილის” მნიშვნელობით გვხვდება
ნასერ ხოსროსთან:

ای تن به یقین دان که ترا عاقبت کار
چون گرد تو پیچیده دو مار است، دمار است
“ეი ტანო, ზედმიწევნით უნდა იცოდე, რომ შენი საქმის ბოლო,
ვინაიდან შემოხვეული გაქვს ორი გველი (დღე და ღამე), არის სიკვდილი”.
(დეჰხოდა)

رحلت (رَحَل) رحلة - “მოგზაურობა”, “მგზავრობა” (ბარანოვი), სპარსულში
“გადაბარგება”, “მომთაბარეობა” და “გარდაცვალება” (მოინი).

სემანტიკურად სიტყვას აქვს მოწიწებისა და თავაზიანობის გამოხატვის დატვირთვა: رحلت پیغمبر – “მოციქულის გარდაცვალება”.

رحيل (رَحَل) – “გადაბარგება”, “მომთაბარეობა”; “გარდაცვალება” (მონინ).

سفر (سَفَر) – “გამგაზავრება”, “გაგზავნა”, “(ქალის) პირისახის ჩვენება” (ბარანოვი).

სპარსულში აგრეთვე - “სიკვდილი”, “გარდაცვალება”. ნასერ ხოსროსთან ვკითხულობთ:

به بعد يوسف ايوب صابر آمد باز

بدهر بُد صد و هفتاد و کرد عزم سفر

“იოსების შემდეგ მოვიდა აიუბ საბერი,

ქვეყნად დაყო ასსამოცდაათი (წელი) და (შემდეგ)

სიკვდილი დააპირა”.

(დეჰხოდა)

شهادت (شَهِد) – “شهادة” – “მოწმობა”, “ჩვენება”, “დიპლომი.” “شهيد” – “მარტვილი”,

“მოკლული” (ბარანოვი). სპარსულში شهادت – “სიკვდილი სამართლიან ომში”.

“ბეიჰაყის ისტორიაში” ვკითხულობთ:

مرگ با شهادت پیش من خوش است

“სიკვდილი მარტვილობითურთ მე ძალიან მომწონს”.

დღევანდელ ირანში ირან-ერაყის ომში დაღუპულებს شهيد – ებს (شَهِدًا) უწოდებენ.

عزا – “გლოვა”, “უბედურება”, “გოდება”. عزاداری – “მგლოვიარედ ყოფნა”, عزاخانه –

დარბაზი, ოთახი, სადაც იმართება გლოვის ცერემონიალი.

(დეჰხოდა)

عز ز ع ძირს უკავშირდება تعزيت – “სამძიმარი”, مُعزًا/مُعزَى – “მგლოვიარე”.

ხაყანისთან ვკითხულობთ:

نکنم مدح که من مرثیه گوی کر مم
چون کرم مرد زمن بانگ مُعزّا شوند

“არ ვიტყვი ხოტბას, რამეთუ სიკეთეზე ეპიტაფიის მოქმელი ვარ,
თუ სიკეთე მოკვდება, ჩემგან მოისმენენ სამძიმარს”

(დეჰხოდა)

'عقبی' – “საიქიო”, “მარადიული სამყარო”. “შაჰ-ნამეში” ვკითხულობთ:

نه امید عقبی، نه دنیا بدست

“არც საიქიოს იმედი (აქვს), არც ამ ქვეყანას ფლობს”.

ნასერ ხოსროსთან:

دنیا بجمالگی همه امروز است

فردا شمرد باید عقبی را

“ერთად აღებული, ქვეყანა-დღევანდელიაა,

ხვალ (კი) უნდა შეიმეცნოს საიქიო”.

(დეჰხოდა)

غاشیه (غشّا) – غاشیه – “გადასაფარებელი” (ბარანოვი). ირანში იყო წესი, პატივსაცემი პიროვნების ცხენიდან ჩამობრძანებისას უნაგირს გადააფარებდნენ ძვირფას ქსოვილს, რომელსაც غاشیه ეწოდებოდა. შესიტყვება بدوش غاشیه – სიტყვასიტყვით “ყაშია მხრებზე” “მორჩილებასა” და “სამსახურში ყოფნას” გამოსატყვევად, ხოლო غاشیه دار და غاشیه کش – ნიშნავდა “მსახურს”, “ფარეშს”. ხაყანისთან გვხვდება:

زیر رکابش نگر، حلقه بگوش آسمان

پیش عنانش ببین، غاشیه کش روزگار

“მისი უზანგის ქვეშ გაიხედე-მონად ჰყავს

(საყურე ყურში) ცა,

მისი აღვირის წინ ნახე, ფარეშად (ყაშიას

მზიდად) ჰყავს საწუთრო”.

ენობრივი პარადოქსი ის არის, რომ غاشیه აგრეთვე ნიშნავს “მეორედ მოსვლის დღეს” (قیامت) და “ჯოჯოხეთის ცეცხლს” (آتش دوزخ). ჩვენ ვერ დავადგინეთ მნიშვნელობის ამგვარი მკვეთრი გადატანის საფუძველი.

غریق (غَرِق) – غریق – “წყალში დამხვერჩალი” (ბარანოვი). غریق სიტყვითა და მაკომპონირებელი ზმნების შერწყმით მიღებულია რთული ზმნები غریق شدن და غریق گشتن – “წყალში დახრჩობა” და غریق کردن – ძალისმიერი ქმედებით წყალში დახრჩობა (დეჰსოდა).

غسل (غَسَلَ) – غُسل “დაბანა”, “განბანა” (ბარანოვი). აქტიური ზმნების დახმარებით სპარსულში მიღებულია غسل کردن, غسل زدن, غسل دادن მნიშვნელობით “მიცვალებულის განბანა” (დეჰსოდა).

دار فانی – “არმყოფობა”, به فنا آوردن – “მოკვლა”, خلقی به فنا آورد – “ხალხი დახოცა”; دار فانی – “წუთისოფელი”, “წარმავალი ქვეყანა” (დეჰსოდა).

فوت (فَات) – فوت – “წასვლა”, “შუაღედი”, “მანძილი”; “სიკვდილი” (ბარანოვი). სპარსულში მეტწილად “სიკვდილი”. არაბულში موت الفوات – “უეცარი სიკვდილი”, სპარსულში فوت – “უეცარი სიკვდილი” (დეჰსოდა). ჯელალ ედ-დინ რუმისთან გკითხულობთ:

آنچنان که بر سرت مرغی بُود

کز فواتش جان تو لرزان شود

“ერთი ფრინველია შენს თავზე,

რომ მისი სიკვდილის გამო შენი სული შეძრწუნდება”.

فوت სიტყვიდან ნაწარმოები ინფინიტივი فوتیدن, უდრის فوت کردن – ს – “გარდაცვალება”. فوتیدن ფაქტობრივად თანამედროვე სპარსულში არ იხმარება.

فوز (فَاز) – “დაძლევა”, “გამარჯვება”, “გადარჩენა”. سفینه فوز – “გადარჩენის ხომალდი”. فوز کردن – “გამარჯვების მოპოვება”. فوز – ს აქვს აგრეთვე “კვდომის” მნიშვნელობაც. სუზანისთან (XI-XII სს.) გვხვდება:

بمرو شاهجان باشی تو آنگه

که اینجا لشکر سرما کند فوز

“იმ დროს შენ იქნები მეფურ მერვში,

როცა აქ სიცივის ღაშქარი დახოცავს (ჯვარს)”.

قتیل – قتیل – “მკვლელი”, مقتول და قاتل – “მკვლელი” (ბარანოვი). სპარსულში قاتل – “მკვლელი”, قاتل – “მკვლელი”. ჯელალ ედ-დინ რუმისთან ვკითხულობთ:

جمله عالم آكل و مأكول دان

با قيان را قاتل و مقتول دان

“მთელი სამყარო შედგება მჭამელებისა და

საჭმელად ვარგისებისაგან,

დანარჩენები აღიქვი მკვლელებად და მოკლულებად”.

(დეჰხოდა)

قتال – قتال – “ერთმანეთის მკვლელები”, ე.ი. ორთა ბრძოლაში ორივე მოკლულია, ხოლო قتال – “ერთმანეთის მოკვლა”.

قبر – قبر – “სამარე”, “საფლავი”, مقبرة – مقابر – “სასაფლაო” (ბარანოვი).

სპარსულში კომპოზიციები قبر کن (მაკომპონირებელი წვერი კندن – “თხრა”

ზმნიდან), قبر و دفن – “მესაფლავე”; კოპულატური კომპოზიტი دفن و قبر –

“დაკრძალვა”, “დასაფლავება”

(დეჰხოდა).

قتال – قتال – “მომაკვდინებელი” (ბარანოვი), بسیار کشنده განმარტებით

– “ძალიან მომაკვდინებელი”. საადისთან გვხვდება:

مکن بچشم ارادت نگاه در دنیا

که پشت مارینفش است و زهراو قتال

“ნუ უცქერი დუნიას ერთგულების თვალით,

ვინაიდან გველის ზურგი იისფერია, ხოლო შხამი

მომაკვდინებელი”.

(დეჰხოდა)

– محاربه، مقاتله – განმარტებით (ბარანოვი) “ბრძოლა” – قتال – (قتل) قتال
“ბრძოლა”, “შეტაკება”. საადისთან გვხვდება:

به تیغ هندی دشمن قتال نکند

چنانکه دوست بشمشیر غمزه قتال

“მტერი ინდური მახვილით ვერ შეგებრძოლება ისე,
როგორც სატრფო მომაკვდინებელი კეკლუცობის ხმლით”.

(დეჰხოდა)

– كشتن – სპარსულში – قتال – “მოკვლა”, “მოსპობა” (ბარანოვი). სპარსულში – قتال –
სინონიმია. ჰაფეზთან ვკითხულობთ:

قتل این کشته بشمشیر تو تقدیر نبود

“შენი ხმლით ამ მოკლულის მოკვლა ბედისწერით
არ იყო განსაზღვრული”.

– كفن – “სუდარა” (ბარანოვი). საადისთან გვხვდება:

در آن ساعت که خواهند این و آن مرد

نخواهند از جهان بیش از کفن برد

“იმ დროს, როცა მავანნი და მავანნი მოკვდებიან,
ამ ქვეყნიდან სუდარის გარდა არაფერს წაიღებენ”.

სპარსულში – كفن بافتن – “ვინმესთვის სიკვდილის წინაპირობის მომზადება”;
كفن – “საკუთარი ხელით სიკვდილის წინაპირობის მომზადება”;
كفن بر چوب کردن – “სამართლიანობის მისაღებად ძალისხმევა” (დეჰხოდა).

– مالکی – “ჯოჯოხეთის მეურვე ანგელოზი”. სუზანისთან ვკითხულობთ:

اندر دل حسود تو باد آتشی زده

چو آتش جهنم با سهم مالکی

“შენი მოშურნის გულში ქარმა ცეცხლი გააჩინა,
მსგავსი ჯოჯოხეთის ცეცხლისა მალექის თავზართან ერთდ”.

مزار (زيارة، زار) – არ. “მონახულების ადგილი”, “საფლავი” (ბარნოვი). სპ. “აკლდამა”, “წმინდა ადგილი”. مزار بستن – “საფლავის გათხრა”, “საფლავის გაკეთება”(დეჰსოდა).

موت (مات) – “მთ – “მოკვდომა”, “ჩადრძობა” (ბარანოვი). სპარსულში موت სიტყვის პირველი მნიშვნელობა არის مرگ – “სიკვდილი”, ხოლო موات “სიკვდილის” გარდა, ისევე როგორც არაბულში, აღნიშნავს “მკვდარ, უნაყოფო მიწას” (მოინი).

مرگ سپید/موت ابيض – “თეთრი სიკვდილი” მიანიშნებს წყალში დახრჩობაზე; مرگ سرخ/موت احمر – “წითელი სიკვდილი” მიანიშნებს ბასრი იარაღის გამოყენებით სიკვდილზე; مرگ سیاه/موت اسود – “შავი სიკვდილი” მიანიშნებს მძიმე დამწვრობით სიკვდილს. სპარსულ მისტიკოსებთან موت აღნიშნავს “მჭევრმეტყველი სულის სრულყოფის ბოლო საფეხურს”, ხოლო مرگ سپید/موت ابيض – “თეთრი სიკვდილი” – “მიმშიდს”, مرگ سرخ/موت احمر – “წითელი სიკვდილი” – “სულის პროტესტს” და مرگ سیاه/موت اسود – “შავი სიკვდილი” – “მოთმინებას”.

موتى – “ცხედარი”; (اموات mr.) مَيِّت/مَيِّت – ს უკავშირდება სიტყვა مَات – “მესაფლავეები”; موات – “უსულო”, “მკვდარი”. მნიშვნელობის გადაწვეით – “გამოუყენებელი მიწა” – احياء موات – “ყამირის გამოყენება”; مُسْتَمِيْت – “სიკვდილის მაძიებელი”, “თავზე ხელადებული”; لايموت – “უკვდავი” (დეჰსოდა).

نَعَش – არ. “კუბო”, “კატაფალკი” (ბარანოვი), სპ. ძირითადი მნიშვნელობა – “ცხედარი”. (მოინი); منعوش – “مرده برنعش نهاده” – “ცხედარი, დადებული ცხედარზე” (დეჰსოდა).

واقعه (وَقَع) – “واقعة” – “ამბავი”, “ფაქტი”, “შემთხვევა” (ბარანოვი). სპარსულში აგრეთვე – “სიკვდილი”, “გარდაცვალება”. ჰაფეზთან გვხვდება:

چون کار عمر نه پیداست، باری آن اولی

که روز واقعه پیش نگار خود باشم

“ვინაიდან სიცოცხლის ავანჩავანი გარკვეული არ არის, ამიტომ აჯობებს,

სიკვდილის დღეს ჩემ დახატულთან (ლამაზი ქალი) ვიყო”.

هلاک (هَلَكَ) – “هلاک” - “დაღუპვა” (ბარანოვი), “მოკვლევა”, “გარდაცვალება” (მოინი). ჰაფეზთან გვხვდება:

هزار دشمنم ار میکند قصد هلاک

گرم تو دوستی از دشمنان ندارم باک

“ათასმა მტერმა, რომ მოინდომოს ჩემი მოკვლა,

თუ შენ იქნები ჩემი მეგობარი, მტრებისა არ მეშინია”.

1.3 زمان ლექსების სემანტიკური ველი

“საწუთროს მიტოვების” ცნების გამომხატველი ერთკომპონენტური სტრუქტურების განხილვისას ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ლექსემა زمان – მა. საქმე ის არის, რომ სხვადასხვა ლექსიკონში, სადაც მასალა კლასიკური ეპოსიდან არის მოხმობილი (ზოგი ლექსიკონი კი მხოლოდ კლასიკური სპარსულის მასალას ემყარება), არაიდენტურად არის განმარტებული ლექსემა زمان, თუმცა მნიშვნელობები “დრო”, “პერიოდი”, “ეპოქა”, “ბედი”, “ბედისწერა”, “სამყარო” ყველა ლექსიკონშია მოცემული სხვადასხვა თანმიმდევრობით, გარდა ა. დეჰხოდას ლექსიკონისა, რომელის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი. სიტყვა زمان -ს “სიკვდილის” მნიშვნელობაც აქვს და შეიძლება გამოითქვას ვარაუდი, რომ სწორედ ეს მნიშვნელობა იყო ძირითადი კლასიკურ სპარსულში.

რა საფუძველი არსებობს ასეთი ვარაუდის დასაშვებად?

ა. დეჰსოდა, ეყრდნობა რა კლასიკური პერიოდის ძეგლების მასალას და ავტორიტეტულ ლექსიკონებს,¹⁰ თავის ლექსიკონში زمان –ის უპირველეს და ძირითად მნიშვნელობად გამოყოფს “მოკვდომას” (فوت، موت، مرگ میباشد). საილუსტრაციო მასალად მოჰყავს მრავალი ნიმუში ფირდოუსის, ონსორის, ნიზამი განჯელის ნაწარმოებებიდან და ზოგიერთი ნარატიული წყაროდან. მაგალითად, “შაჰ-ნამედან”:

ز توران بسیجیده آمد دمان
به زوبین گودرز بودش زمان
“სწრაფად წამოვიდა აკაზმული თურანიდან,
გოდერძის ხელშუბით მისი სიკვდილი (დასახული) იყო”.

ترا خود زمان هم بدست من است
به پیش روان من این روشن است
“თვით შენი სიკვდილიც ჩემ ხელთ არის,
ჩემი გონებისთვის ეს ნათელია”.

زمان آمدن – “სიკვდილის მოსვლა”. “შაჰ-ნამედან”:

همانا که او را زمان آمده ست
که ایدر بجنگم دمان آمده ست
“ნამდვილად მისი სიკვდილი მოახლოებულია,
რომ ასე მარდად ახლა ჩემთან საომრად არის მოსული”.

დეჰსოდას ლექსიკონში მოცემულია აგრეთვე زمان –ის სხვა მნიშვნელობები, მაგრამ წარმოდგენილი საილუსტრაციო მასალის სიმცირე გვაფიქრებინებს, რომ კლასიკურ სპარსულში ლექსმა زمان –ის “სიკვდილის” გარდა სხვა მნიშვნელობებით ხმარების სიხშირე შედარებით დაბალი უნდა ყოფილიყო.

¹⁰ კერძოდ: جمال الدين انجوى شیرازی، فرهنگ جهانگیری (1596)؛ محمد حسن بن خلف تبریزی، برهان قاطع (1657)؛ محمد غیاث الدین، غیاث اللغات (1826წ.)، محمد پادشاه، فرهنگ آندراج (1888)، علی اکبر نفیسی، فر نودسار (მეოცე საუკუნის დასაწყისი)

უფრო შორს მიდის ფ. ჯონსონი. მის ლექსიკონში გამიჯვნულია ერთმანეთისაგან სპარსული და არაბული زمان. ფ. ჯონსონის აზრით, სპარსული زمان მხოლოდ “სიკვდილს” ნიშნავს, ხოლო ამ ლექსემის სხვა მნიშვნელობები მიეწერება არაბულ زمان –ს.¹¹

ჰ. რინგრენი ბედისა და ბედისწერის პრობლემის განხილვისას მოიხმობს زمان ლექსემის შემცველ იმ მაგალითებს, რომლებიც დეჰხოდას ცნება “სიკვდილის” დასადასტურებლად მოაქვს “შაჰ-ნამედან”.¹² ეს გარემოება შეიძლება აიხსნას იმით, რომ რინგრენის მიხედვით, დროის აღმნიშვნელი სიტყვები და შესიტყვებანი, მათ შორის “დღე და ღამეც”, ფატალისტური გაგებით იხმარება არაბულ და სპარსულ პოეზიაში. გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მეცნიერის ენობრივ-კულტურული “ბადე” ძირითადად მომართული იყო არაბული ფატალიზმის კვლევისაკენ.¹³ ამის გამო არაბულისა და სპარსული ენების ლექსიკური ფონდების მიკროსისტემებში განსხვავებას თავი უნდა ეჩინა ერთსა და იმავე კონტექსტში (შდრ. ფ. ჯონსონის მიერ არაბული და სპარსული زمان –ის გამიჯვნის ფაქტი). რინგრენისვე აზრით, სპარსულ ეპოსში “დრო” იძენს “წუთისოფლის” მნიშვნელობას, რომელშიც შედის “ადამიანის წარმატება”, “ბედი”, “უიღბლობა” და “სიკვდილი”.¹⁴ ნიშანდობლივია, რომ მეოცე საუკუნეში შედგენილ სხვადასხვა ტიპის ლექსიკოგრაფიულ შრომებში, როგორცაა, მაგალითად, მ. გაფაროვის, ბ. მილერის, ი. რუბინჩიკის (რედაქტორობით) ლექსიკონები زمان –ის მნიშვნელობად “სიკვდილი” არ არის აღნიშნული.¹⁵

დროის მნიშვნელობით zamān-ი გვიანდელ ფალაურ ნაწარმოებებში გვევლინება, სადაც zamān-მა შეცვალა ადრინდელი ტექსტების zūrvān-i “დროის ღვთაება”, zūrvān-ის ეპითეტის გათავისებით: zūrvān-i akanārak > zamān-i akanārak “უსაზღვრო დრო”.¹⁶ ჰ. რინგრენი ამ სიტყვას ეტიმოლოგიურად zūrvān-ს უკავშირებს და ფიქრობს, რომ მის

¹¹ F. Johnson, Dictionary Persian, Arabic, English, London, 1852.

¹² H. Ringgren, Fatalism in Persian Epics, Uppsala, 1953, p.3.

¹³ H. Ringgren, Studies in Arabic Fatalism, Uppsala, 1955, p. 49.

¹⁴ H. Ringgren, Fatalism in Persian Epics, p.9.

¹⁵ არის გამონაკლისებიც, მაგალითად, Heinrich Junker, Bozorg Alavi, Wörterbuch Persisch-Deutsch, Leipzig, 1981, S. 385, სადაც მეხუთე მნიშვნელობად წარმოდგენილია Tod. ალბათ გასათვალისწინებელი უნდა იქნეს ის გარემოება, რომ ლექსიკონის ორივე ავტორი ღრმად იყო ჩახედული კლასიკური სპარსულისა და ისლამამდელი კულტურულ-ლიტერატურულ საკითხებში.

¹⁶ G. Widengren, Hochgottglaube im alten Iran, Uppsala, 1938, S.279.

ჩამოყალიბებაზე, შესაძლოა, გავლენა იქონია სემიტურმა სიტყვა *simanī*-მ.¹⁷ პ. ჰორნიც *zamān* – ს *zūrvān*-ს უკავშირებს.¹⁸

ლექსემა *zamān* –ს უკავშირდება ქართულ-სომხური *žam*-ი, რომელიც მიხნეულია “სომხურ-ქართული ხმარების ირანულიდან მომდინარე სიტყვად”,¹⁹ ხოლო ძველი ქართული ჟამი ნიშნავს “დღე”, “სეზონი”, “საათი”, “დრო”.²⁰ საინტერესოა, რომ სპარსული კონსტრუქცია *يك زمان* (“ცოტა ხანი”) პოულობს პარალელს ძველ ქართულში “ერთ ჟამ”.²¹ აქვე აღვნიშნავთ იმ გარემოებას, რომ ეპოსში *زمان* “დროის” მნიშვნელობით სწორედ რთულ კონსტრუქციებში გვევლინება:

زمان من اینک رسد بیگمان

رها کن به خواب خوشم یک زمان

“ნემი სიკვდილი უეჭველად მოაღწევს ახლა,
გამიშვი ცოტახანი, დავიძინო ტკბილად”.

ფირდოუსისთან ფრაზა *سر آمد زمان* ნიშნავს “დამთავრდა (მისი) დრო”, ე.ი. “მოკვდა”.

زمان – ს მნიშვნელობები “ბედი”, “ბედისწერა” და შემდეგ უკვე “სიკვდილი” “დროის” მნიშვნელობიდან მომდინარე უნდა მიეღოს. *زمان* “დროის” მნიშვნელობით ეპოსში იხმარება იმ შემთხვევაში, როდესაც დრო უმეტესად უბედურების უშუალო მიზეზად გვევლინება. მისი ახსნა ალბათ იმით შეიძლება, რომ დროის ღვთაებამ *zūrvān*-მა და შემდგომ იგივე *zamān*-მა, ბოროტება და სიკეთე გააჩინა ქვეყნად აჰრიმანისა და ორმაზდის სახით და აჰრიმანს შესაძლებლობას აძლევდა ბოროტი ზრახვანი განეხორციელებინა.²²

ჩვენ მასალაში წარმოდგენილია:

ვადის მოსვლა

زمان کسی آمدن

¹⁷ H. Ringgren, *Fatalism in Persian Epics*, p. 34. იხილეთ აგრეთვე ლ. ჟორჯოლიანი, “მაცნე” (ენისა და ლიტ. სერია), №3, 1987; შდრ. დეჰსოდასთან (لغت نامه، ۱۱۳۱۳، ۸) – “چند بار زروان در ردیف دیگر ایزدان نام برده شده و از آن فرشته زمانه بی کرانه اراده شده. اغلب زروان با صفات "اکرانه" (بی کرانه) و غوخودان (drago xvadhāta) آمده که در مینو خرد پازند "زروان درنگ خدای" تغییر شده است. از این دو صفت پیداست که برای زمانه آغاز و انجام تصور نشده، آنرا همیشه پایدار و یا به عبارت دیگر قدیم و جاودانی دانسته اند.... از مندرجات اوستا چنین مستفاد می شود که زروان ایزد زمانه بیکرانه و جاودانی است”.

¹⁸ P. Horn, *Grundriss der neupersischen Etimologie*, S.146.

¹⁹ მ. ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობებიდან, თბილისი, 1966, გვ.260.

²⁰ ილ. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი, 1973, გვ. 344.

²¹ იქვე, გვ.343.

²² იხ. G. Widengran, *Hochgottglaube im alten Iran*, S.275; აგრეთვე, მ. კვაჭაძე, დროის გამომხატველ ლექსემათა სემანტიკური ველის შესწავლისათვის სპარსულში, საქ. მეც. კად. “მოამბე”, 134, №2, 1989, გვ.445-448.

ვადის მოსვლა	زمان کسی اندر آمدن
ვადის ჩაველა	زمان کسی اندر گذشتن
ვადის დამთავრება	زمان کسی بر آمدن
ვადის ამოწურვა	زمان کسی سر آمدن
ვადის დამთავრება	زمان بر کسی به سر آمدن
ვადის ამოწურვა	زمانه بر کسی سر آمدن

1.4 რთული მორფოლოგიური შედგენილობის სტრუქტურები

პრეპოზიციური სტრუქტურები. ზედსართავი სახელის მაწარმოებელი პრეფიქსი – *بی* (ფაღ. *apē* – ნიბერგი), რომელიც მიუთითებს საგნის, თვისების უქონლობაზე + არსებითი სახელი *جان* – “სული” – *بیجان* – “უსული”, “გარდაცვლილი”. მაკომპონირებელი ზმნების *کردن* და *شدن* – ის საშუალებით იწარმოება შედგენილი ზმნები *بیجان کردن* – “მოკვლა”, *بیجان شدن* – “გარდაცვალება”.

პრეფიქსი *نا* (ავ. *na* – მონი), რომელიც მიუთითებს საგნის, თვისების უქონლობაზე + სახელი *چیز* – “ნივთი, საგანი, მოვლენა” – *ناچیز* – “მცირე”, “მოკრძალებული”, “გამოუსედეგარი” – კონტექსტის მიხედვით – “გარდაცვლილი”. მაკომპონირებელი ზმნების *کردن* და *شدن* – ის საშუალებით იწარმოება *ناچیز کردن* – “მოკვლა”, *ناچیز شدن* – “გარდაცვალება”, *ناکشتی* – “მოსაკლავი”, *ناکشتی* – “რომელიც არ უნდა იქნეს მოკლული”.

ზმნიზედა *پیش* (ფაღ. *patiš*, ავ. *paitiš* – ნიბერგი) – “წინ” + არსებითი სახელი *مرگ* – “სიკვდილი” – *پیش مرگ* – “პიროვნება, რომელიც სხვის ნაცვლად წირავს თავს”.

რიცხვითი სახელი *نیم* – “ნახევარი”, რომელიც ხშირად ადვერბიალური მნიშვნელობისაა,²³ + *جان* – “სული” – *نیم جان* – “ნახევრად მკვდარი”.

ზმნიზედა *کم* (< ფაღ. *kam* – ნიბერგი) – “მცირე”, “ცოტა” + *بقا* – “ხანგრძლივობა” – *کم بقا* – “მოკლე სიცოცხლის მქონე”; *کم* + *عمر* – “სიცოცხლე” – *کم عمر* – “მოკლე სიცოცხლის მქონე”.

²³ Т. Чавчавадзе, Именное словосложение в новоперсидском языке, Тб., 1981, с.318.

დეტერმინატული სტრუქტურები.

არსებითი სახელი + არსებითი სახელი:

شادی مرگ – “უეცარი დიდი სიხარულის გამო გარდაცვალება”

گور خانه – “სასაფლაო”.

ზმნური ელემენტი (ნამყო დროის მიმდებარეობა) + სახელი:

افسرده تن – “ტანგაყინული”

بریده سر – “თავმოჭრილი”

مرده بازی – “თავის მოხვენება გარდაცვლილად”

مرده ریگ/ری – “მემკვიდრეობა (ნივთიერი)”

სახელი + ზმნური ელემენტი (აწმყო დროის მიმდებარეობა):

گور شکافته – “დაკრძალულის მძარცველი” (“საფლავის გამთხრელი”)

ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ გამოყენების მაღალი სიხშირის მქონე რთული მორფოლოგიური წარმონაქმნების ზმნურ კომპონენტებს დიდი მიდრეკილება აქვთ სუფიქსის კატეგორიაში გადასვლის და ფაქტობრივად თავისი ფუნქციით უტოლდებიან პროდუქტულ სუფიქსებს. კერძოდ, *دار* – აწარმოებს თვისების გამომხატველ ზედსართავ სახელებს, მაგალითად, *داری* – “მტკიცე”, მეორეს მხრით – მოქმედების სახელს – *داری* – “მემამულე”. *دار* – ფორმანტის ფუნქცია ამ შემთხვევაში ანალოგიურია *ای* – სუფიქსისა.²⁴ ჩვენი მასალის მიხედვით:

بردار کش – “ძმის მკვლელი”

جان ستان – “სულის წამრთმევი”

جان گیر – “სულის წამრთმევი”

مردم آهنگ/آهنج – “კაცის მკვლელი”

مردم افکن/فکن – “კაცის მკვლელი”

مردم پیچ – “კაცის მკვლელი”

²⁴ Т.Д.Чхеидзе, Именное словообразование в персидском языке, Тб., 1969, с.105; «Основа настоящего времени *دار* от глагола *داشتن* настолько часто применяется в образовании сложных слов, что она в значительной мере утратила самостоятельность и првращается в суффикс. Это видно хотя бы из того, что иногда *دار* – употребляют вместо суффикса *مند*. Дж.Ш. Гиунашвили, Глагольный компонент детерминативных именных образований персидского литературного языка, Труды Института языкознания АН Гр. ССР (сер. вост.яз.), т.III, 1960, с.244.

مردم خوار – “კაციჭამია”

مردم کش – “კაცის მკვლელი”

مردم گزای – “კაცის მკვლელი”

სუფიქსად ქცევის მიდრეკილება შეიმჩნევა ისეთი რთული სახელების მეორე კომპონენტში, როგორცაა სახელადი ელემენტი აგ – “ადგილი”, “დრო” (<ფაღ. gāh).²⁵ აგრგ – “საფლავი”.

²⁵ მინი: بصورت پسوند..... ۳- گاه..... (III, გვ.3189).

თავი მეორე
“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი
ფრაზეოლოგიზმები

ირანისტები ჯეროვან ყურადღებას უთმობენ ფრაზეოლოგიზმების შესწავლის საქმეს. ამ დარგის განვითარებაში თვალსაჩინო წვლილი შეიტანეს იულია ავალიანმა, ალექსანდრე ვერეტენიკოვმა, აბდუჰაფიზ განიევა, გალინა გვენცაძემ, მაგომედ ისაევმა, ჰამიდ მაჯიდოვმა, ლაზარ პეისიკოვმა, სვეტლანა ხუშენოვამ, მანსურ შაქიმ და სხვებმა. საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს იური რუბინჩიკის ღვაწლი.¹

2.1. სახელის შემცველი ფრაზეოლოგიური ერთეულები.

გრამატიკული სტრუქტურისა და კომპონენტების შედგენილობის მიხედვით სახელის შემცველი ფრაზეოლოგიური ერთეულები ემთხვევიან შესაბამის თავისუფალ შესიტყვებებს, მაგრამ აქ შეინიშნება ლექსიკური შემადგენლობის ერთგვარი მუდმივობა, “უზუალობის დონეზე” გარკვეული შეზღუდვები სინონიმების ხმარებაში.² შეიძლება ითქვას, რომ სახელის შემცველი ფრაზეოლოგიური ერთეულები მეტყველებაში გვევლინებიან როგორც მდგრადი ერთეულები.

ჩვენი მასალის ამ ტიპის ფრაზეოლოგიური ერთეულების უმრავლესობა წარმოდგენილია იზაფეტურ ურთიერთობაში მყოფი ორკომპონენტიანი სტრუქტურების სახით:

اجل معلق – “უეცარი სიკვდილი”

اجل مقدر – “განგების მიერ წინასწარ დასახული სიკვდილი”

روز پاداشن – “მეორედ მოსვლა, განკითხვის დღე”

قتل عام – “გენოციდი”

گور خون آلود – “მარტვილის (ნაწამები) საფლავე”

لباس عزا – “გლოვის სამოსი”

لباس ماتم – “გლოვის სამოსი”

¹ Ю.А.Рубинчик, Основы фразеологии персидского языка, М., 1981; მისივე, Лексикография персидского языка, М., 1991.

² იხ. Ю.А.Рубинчик, Основы..... с.40.

مرگ کاذب – “საღათას ძილი”

مرگ مفاجات – “უეცარი სიკვდილი”

نفس آخر – “ბოლო ამოსუნთქვა”

დადასტურებულია ერთი მაგალითი იზაფეტური ფრაზეოლოგიური ერთეულის, რომელიც შედგება შედგენილი ზმნისა და არსებითი სახელისაგან:

بياد رفتن سر – “ქარისათვის თავის გატანება”.

წინდებულიანი კონსტრუქციები:

تادم مرگ – “სიკვდილის პირამდე”

تالاب گور – “საფლავის პირამდე”

2.2 ორკომპონენტიანი ზმნური ფრაზეოლოგიური ერთეულები.

ტრადიციულად ორკომპონენტიან ზმნურ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს “როულ ზმნებს” უწოდებენ.³ ლ. პეისიკოვის განმარტებით, “Сложный глагол – это не сложное цельнооформленное слово, а фразеологическое сочетание, эквивалентное слову и передающее, подобно слову, одно понятие”.⁴

ამ ზმნების გლობალური მნიშვნელობა ძირითადად განისაზღვრება სახელადი ნაწილით, მაკომპონირებელი ზმნა შედგენილ ზმნას ანიჭებს გარდამავალ-გარდაუვალობის მნიშვნელობას. ამავედროულად გარდამავალ-გარდაუვალობის მნიშვნელობის ჩამოყალიბებაში აგრეთვე მნიშვნელოვანია სახელადი ნაწილის როლი.⁵ ისტორიულ ჭრილში “Древнеперсидские сложные глаголы, в отличие от новоперсидских, характеризуются меньшей степенью структурно-грамматической унификации, т.е. унификации образовательных средств. Что касается семантики, в новоперсидском при более унифицированной системе грамматических моделей и образовательных средств, сложные глаголы характеризуются большим арсеналом лексического состава (например, компонирующих глаголов) и сложным семантическим соотношением компонентов. Подавляющее большинство новоперсидских сложных глаголов было отнесено к различным семантическим группам фразеологизмов (или частью – устойчивых словосочетаний)”.⁶

³ იხ., მაგალითად, А.К.Арендс, Краткий синтаксис современного персидского языка, М.-Л., 1941, с.34-39.

⁴ Л.С.Пейсиков, Вопросы синтаксиса персидского языка, М., 1959, с.289.

⁵ ვრცლად იხ. Ю.А.Рубинчик, Персидский сложный глагол как разновидность глагольных фразеологизмов, “Индийская и иранская филология”(Вопросы лексики), М., 1971, с. 178-183.

⁶ М.М. Сахокия, К вопросу образования и классификации сложных глаголов в древнеперсидском языке, “Мацне” (сер.яз.лит), №1, 1979, с.118.

ჩვენი მასალის ორკომპონენტიანი ზმნური ფრაზეოლოგიზმების რიცხვი შეადგენს 77 ერთეულს, ყველა მაგალითში ზმნური კომპონენტი ირანული წარმოშობისა, 30 რთული ზმნის პირველი კომპონენტი სპარსული არსებითი სახელია, 8 – სპარსული წინდებული და პრეფიქსი, ხოლო 43 მაგალითში – პირველი კომპონენტი არაბული ლექსიკური ელემენტია. 1 შემთხვევაში – პირველი კომპონენტი თურქული წარმოშობისაა.

ირანული შემადგენლობის მქონე ორკომპონენტიანი ზმნური
ფრაზეოლოგიზმები:

آرام گرفتن	“მოსვენება”
باد شدن	“ქარად ქცევა”
باد گشتن	“ქარად ქცევა”
بار بستن	“ბარგის შეკვრა”
تباه گشتن	“დაღუპვა”
تباه شدن	“დაღუპვა”
جامه گذاشتن	“სამოსის მიტოვება (გახდა)”
جامه نهادن	“ტანსაცმლის მიტოვება (გახდა)”
جان افشاندن	“სულის დაკარგვა”
جان باختن	“სულის წაგება”
جان بخشیدن	“სულის გაჩუქება”
جان پرداختن	“სიცოცხლის დამთავრება”
جان دادن	“სულის დაცლა”
جان سپاردن	“სულის მიბარება”
جان سپردن	“სულის მიბარება”
جان ستاندن	“სულის წართმევა”
جان کشیدن	“სულის ამოთრევა”
جان کندن	“სულის ამოძრობა”
جهان سپردن	“ქვეყნის მიბარება”
جهنم رفتن	“ჯოჯოხეთში წასვლა”
خاک شدن	“მიწად ქცევა”

خانه پرداختن	“სახლის დამთავრება”
دم فرو شدن	“სუნთქვის გაქრობა”
روان سپاردن	“სულის ჩაბარება”
روان سپردن	“სულის ჩაბარება”
روی نهفتن	“სახის დამალვა”
سپری شدن	“დამთავრება”
سر دادن	“დაღუპვა (თავის დაღება)”
سرد شدن	“გაცივება”
فرمان یافتن	“ბრძანების მიღება”
کناره شدن	“განზე გასვლა”
گذر کردن	“გაელა”
گذشته شدن	“გაელა”

რთული ზმნები, რომელთა პირველი კომპონენტი არაბული ლექსემაა:

ارتحال نمودن	“(საიქიოს) გადაბარება”
انتقال کردن	“გადასვლა”
باطل شدن	“გაბათილება”
باقی بودن	“მარადიულად ყოფნა”
باقی ماندن	“მარადიულად დარჩენა”
بسیج کردن	“დარაზმვა”
تلف شدن	“დაღუპვა”
تمام شدن	“დამთავრება” (ვნებითი)
تمام کردن	“დამთავრება”
رحلت فرمودن	“გამგზავრება”
رحلت کردن	“გამგზავრება”
رحلت نمودن	“გამგზავრება”
روح سپردن	“სულის მიბარება”
سفر کردن	“სამოგზაუროდ წასვლა”
شهادت یافتن	“მოწამეობრივი სიკვდილის პოვნა”

شهيد شدن	“შაჰიდობის მოპოვება”
شهيد گردانيدن	“შაჰიდად ქცევა”
فانی شدن	“დაღუპვა”
فوت کردن	“სიკვდილი (გარდაცვალება)”
فوت گردیدن	“სიკვდილი (გარდაცვალება)”
فوت گشتن	“სიკვდილი (გარდაცვალება)”
فوت یافتن	“სიკვდილი (გარდაცვალება)”
قتيل گردیدن	“მოკლულად ქცევა”
قتيل ساختن	“მოკვლა”
قتيل نمودن	“ვინმეზე ძალადობა”
قفس پرداختن	“გალიიდან გამოსვლა”
متوفی شدن	“სიკვდილი (გარდაცვალება)”
مرحوم شدن	“გარდაცვალება”
مزار بستن	“საფლავის გათხრა”
مقتول شدن	“მოკვლა (მოკლული გახდა)”
مقتول نمودن	“მოკვლა”
نفس بریدن	“სუნთქვის შეკერა, კვდომა”
نقله کردن	“ამაოდ დაღუპვა”
نقله کردن	“უმიზეზოდ მოკვლა”
نقل فرمودن	“გადაადგილება”
نقل کردن	“გადაადგილება”
وصل یافتن	“შეერთება”
وفات رسیدن	“გარდაცვალება”
وفات کردن	“გარდაცვალება”
وفات نمودن	“გარდაცვალება”
وفات یافتن	“გარდაცვალება”
هلاک شدن	“დაღუპვა” (ვნებიითი)
هلاک کردن	“დაღუპვა”

რთული ზმნა, რომლის სახელადი კომპონენტი თურქული არსებითი სახელია *كردن* – “მომთაბარეობა, გადასახლება”.

2.3 მრავალკომპონენტიანი ზმნური ფრაზეოლოგიური ერთეულები.

მცირეკომპონენტიან ფრაზეოლოგიზმებში რთული ზმნების გამოყენებით, საყრდენი სიტყვისათვის განსაზღვრებისა და კოპულატური კონსტრუქციების დართვით, საიქიოს ცნების აღმნიშვნელი ლექსემის შემოტანითა და მისთვის განსაზღვრებისა და კოპულატური კონსტრუქციის დართვით მნიშვნელოვანწილად ფართოვდება მრავალკომპონენტიანი ფრაზეოლოგიზმების “ჩარჩო”, ხოლო სხვადასხვა “ჩანართები” უკავშირდებიან ფრაზეოლოგიზმის კომპონენტებს იზაფეტით და წინდებულით:⁷

ქვეყნიდან წასვლა	از دنیا رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از دنیا شدن
ქვეყანას გაშორება	از دنیا دور شدن
ქვეყნიდან გასვლა	از دنیا بیرون شدن
ქვეყნიდან საბოლოო სამყოფელს მიღწევა	از دنیا به عقبی رسیدن
ქვეყნიდან საიქიოს გადასვლა	از دنیا به آخرت انتقال فرمودن
ქვეყნიდან მარადისობის სახელში გამგზავრება	از دنیا به دار بقا رحلت کردن
მუხანათი ქვეყნიდან მარადისობის ნავსაყუდელში გამგზავრება	از دنیای غدار به دارالقرار رحلت نمودن
მდაბალი, სიცრუის, ტანჯვისა და ამაოების სამკვიდროდან მარადიულ, სხივოსან და კაშკაშა მშვენიერებისა და სინატიფის შუქით მოფენილ ქვეყანაში გადასახლება, რომელიც ჩვენი ნამდვილი სამშობლო და ჭეშმარიტების ნავსაყუდელია.	از دنیای دنی و منزل مستعار محل عنا و مقام فنا به دار بقا و محل نور و ضیاء ما وای بهجت و سناو وطن اصلی و مرکز حقیقی انتقال نمودن

⁷ შდრ. А.А.Веретенников, Очерки глагольной фразеологии....., с. 39.

ბარგის შეკვრა	رخت بستن
ბარგის შეკვრა	رخت بر بستن
ამ ქვეყნიდან (წასაღებად) ბარგის შეკვრა	رخت از جهان بر بستن
ამ სახლიდან (წასასვლელად) ბარგის შეკვრა	رخت از این خانه بر بستن
ამ უბნიდან იმ უბანში (გადასატანად) ბარგის შეკვრა	رخت از این کوی به آن کوی بستن
წარმავალი სამყოფიდან მარადიულ სამყაროში (წასაღებად) ბარგის შეკვრა	رخت از دار فانی به عالم باقی بستن
სიცოცხლის ბარგის ამ წარმავალი ქვეყნიდან საიქიოს სასახლემდე მიტანა	رخت حیات از این جهان فانی به سرای آخرت کشیدن
სულის წაგება	جان باختن
სულის გაჩუქება	جان بخشیدن
სულის გაჩუქება	جان بذل کردن
სულის გატანება ქარისათვის	جان بر باد دادن
სულის ჩაბარება შემოქმედისათვის	جان به جان آفرین تسلیم کردن
ვინმეს სულის ამოსვლა სხეულიდან	جان کسی از قالب بیرون افتادن
უფლის მეზობლად გადაქცევა	به جوار حق پیوستن
უფლის მეზობლად ქცევა	به جوار حق رسیدن
უფლის მეზობლად გამგზავრება	به جوار حق رحلت کردن
შენდობის მეზობლად გადასვლა	به جوار مغفرت انتقال کردن
შემქმნელის წყალობის მეზობლად გადასვლა	به جوار رحمت آفریدگار انتقال کردن
მაღალი უფლის წყალობის დამეზობლება	به جوار رحمت ایزد تعالی پیوستن
დაღუპვა (თავის დადება, ПОЛОЖИТЬ ГОЛОВУ)	سر دادن
მიწაში თავის ჩადება	سر در خاک شدن
წარმავლობის გზაზე თავის დადება	سر به خط فنا نهادن
არარსებობის ბალიშზე თავის დადება	سر بر بالین عدم گذاشتن

თავის სიკვდილის მიწაზე დადება
თავის არარსებობის კარავში დამალვა

سر به خاک مرگ باز نهادن
سر به زیر چادر عدم کشیدن

სულის მიბარება
სულის ჩაბარება
სულის უფლისათვის ჩაბარება
ადამიანის ბუნების სულის პირველქმნილი
გალიიდან გაფრენა.

روح سپردن
روح تسلیم کردن
روح به حق تسلیم کردن
روح طبعی کسی از قفس عنصری
پریدن

ზმნური ფრაზეოლოგიზმების კომპონენტების სტრუქტურულ-სემანტიკური თავისებურებანი და მათი სემანტიკის ახლებური გააზრება გარკვეულწილად განსაზღვრავს ცალკეული კომპონენტების გრამატიკული ფორმების რეალიზაციას. ამის გამო გრამატიკული ფორმების რიცხვი, რაც რეალურად გამოიყენება მრავალკომპონენტიან ფრაზეოლოგიზმებში, ნაკლებია მათ პოტენციურ შესაძლებლობებთან შედარებით. ამ ფაქტში ვლინდება განსხვავება ფრაზეოლოგიზმის კომპონენტსა და სიტყვას შორის.⁸

ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ გრამატიკულად დამოკიდებული სიტყვები, როდესაც ისინი წარმოადგენენ საყრდენ, “დერძულ” ლექსემებს, შეზღუდულები არიან ფორმების რეალიზაციის მხრივ.⁹ ცნება “გრამატიკულად დერძული” გულისხმობს იმ კომპონენტს, რომელიც ფრაზეოლოგიზმის გარკვეული მოდელისათვის მორგანიზებული ფაქტორია. ჩვენ შემთხვევაში ეს არის ზმნა, რომელიც, როგორც ფრაზეოლოგიზმის ზმნური კომპონენტი, განსაზღვრავს მთელი ზმნური შესიტყვების რეალიზაციას.

ისეთ მრავალკომპონენტიან რთულ სტრუქტურაში, როგორცაა აღნიშნული:

از دنیای دنی و منزل مستعار محل عنا و مقام فنا به دار بقا و محل نور و ضیاءاً وای بهجت و سنا و وطن اصلی و مرکز حقیقی انتقال نمودن.

“დერძული სინტაგმა” - از دنیا.....انتقال نمودن - ერთი ცნების გამომხატველ ოდენობად აერთიანებს იზაფეტურ და კოპულატურ ურთიერთობებში მეოფ შესიტყვებებს.

⁸ იხ. А.А.Веретенников, Очерки....., с. 47-48.

⁹ იხ. Н.М.Шанский, Фразеология современного русского языка, М., 1969, с. 64.

თავი მესამე

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ფრაზეოლოგიური ერთეულების ვარიანტულობის შესახებ

სპეციალურ ლიტერატურაში აღინიშნება ფრაზეოლოგიური ერთეულების ვარიანტულობის საკითხის განსაკუთრებული მნიშვნელობა.¹ მიუხედავად შეხედულებათა სხვადასხვაობისა, ყველა მკვლევარი იზიარებს მოსაზრებას, რომ გამოყოფილი უნდა იქნეს ფრაზეოლოგიზმების ვარიანტულობის კატეგორია, როგორც ფრაზეოლოგიური ერთეულების ერთ-ერთი კანონზომიერი თვისება, რომელიც ეფუძნება ფრაზეოლოგიზმების კომპონენტთა შენაცვლებას.²

აზრთა არსებული სხვადასხვაობა ძირითადად გამოიხატება იმაში, რომ ზოგი მკვლევარი ერთმანეთისაგან განასხვავებს ვარიანტულობასა და სტრუქტურულ სინონიმას. ზოგი კი სტრუქტურულ სინონიმას მიაკუთვნებს ვარიანტულობას და ამასთან დაკავშირებით შემოაქვს ცნება – “მოტივირებული/არამოტივირებული”.

ფრაზეოლოგიური ერთეულის ვარიანტებად ითვლება თანაარსებული საყოველთაოდ ხმარებული ფრაზეოლოგიური ერთეულის ნაირსახეობანი, რომლებიც, ა. კუნინის მიხედვით, წარმოადგენენ შინაარსობრივი მნიშვნელობის იგივეობის პირობებში მისი შემადგენელი ნაწილებისა და ფორმების მონაცვლეობის შედეგს. არსებით ნიშანთა რიგს მიაკუთვნებენ ნაწილობრივ განსხვავებული ლექსიკური შემადგენლობის პირობებში ლექსიკური ინვარიანტის არსებობას.

ფრაზეოლოგიური ერთეულები, როგორც ეს საზოგადოდ ფრაზეოლოგიზმებს ახასიათებს, მდგრადი სტრუქტურებია, მაგრამ იმავდროულად ისინი ამჟღავნებენ

¹ იხ. მაგალითად, А.В. Кунин, Фразеологическая вариантность и структурная синонимия в современном английском языке *კრებულში* Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе, Вологда, 1967; В.Н. Телия, О вариантности слов и вариантности идиом, *კრებულში* Вопросы фразеологии (Труды Самаркандского гос. университета им. А.Новой, вып. 178), Самарканд, 1970; А.И. Черная, К вопросу о фразеологической вариантности и одноструктурной синонимии в современном английском языке *კრებულში* Проблемы стилистики, лексикологии и фразеологии, Иркутск, 1977.

² ამ პრობლემას ჩვენ შევხებით: “О вариантности фразеологических единиц в персидском языке” (Институт востоковедения им. акад. Г.В. Церетели АН Грузии), Тбилиси, 1991, 13 გვ.; “ორი ეტიუდი “წუთისოფლის მიტოვების ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიური ერთეულების შესახებ სპარსულ ენაში”, თბ., 2005, გვ. 22-33.

გარკვეულ მიდრეკილებას ცვალებადობისაკენ, რამეთუ მათ სტრუქტურულ ჩარჩოებში ადგილი აქვს ცვლილებას ლექსიკურ შემადგენლობის, კომპონენტთა რაოდენობის და თანამიმდევრობის.

ა.კუნინი და მისი მიმდევრები გამოყოფენ ფრაზეოლოგიური ვარიანტების ტიპებს იმის მიხედვით, თუ რა დონეზე ხდება ურთიერთჩანაცვლება: ლექსიკურს, გრამატიკულს, კვანტიტატურსა და ა.შ.

ლექსიკურ ვარიანტულობაში იგულისხმება სხვადასხვა მეტყველების ნაწილების ურთიერთჩანაცვლება (სინონიმური და არასინონიმური ზმნები, სინონიმური და არასინონიმური სახელები და ა.შ).

გრამატიკულ ვარიანტულობაში იგულისხმება სხვადასხვა გრამატიკული ფორმების ურთიერთჩანაცვლება (რიცხვი, პირი, დრო და ა.შ).

კვანტიტატურ ვარიანტულობაში იგულისხმება ფრაზეოლოგიური ერთეულების სხვადასხვაობა კომპონენტების რაოდენობის მიხედვით.

რთული და შედგენილი ვარიანტულობა გულისხმობს ლექსიკური და გრამატიკული ვარიანტების შეთავსებადობას. ზოგი მკვლევარი ამ რიგის ვარიანტულობას უწოდებს სინტაქსურ ვარიანტულობას.

საზოგადოდ, ამა თუ იმ ენობრივ მოვლენათა ერთმანეთისაგან მკაფიოდ გამიჯვნა გარკვეულ სირთულეებთანაა დაკავშირებული, მით უფრო, როცა განვიხილავთ ისეთ კატეგორიებს, როგორცაა ვარიანტულობა და სინონიმია. აქ ხშირად შეიძლება წარმოიქმნას შუალედური ერთეულები, რომლებსაც ექნებათ გარკვეული მსგავსება ორივე კატეგორიასთან. ე.წ. სტრუქტურულ სინონიმებს ბევრი საერთო აქვთ ფრაზეოლოგიურ ვარიანტებთან გამოხატვის პლანში, სტრუქტურაში, მაგრამ შინაარსობრივ პლანში, ე.ი. გამოყენებისა და სტილის ასპექტში სტრუქტურული სინონიმები გაირჩევიან ვარიანტებისაგან. სპეციალისტები აღნიშნავენ, რომ ფრაზეოლოგიური ერთეულების კომპონენტების შენაცვლება არ ხდება თვითნებურად და სპონტანურად. იგი ლიმიტირებულია და მიჰყვება გარკვეულ ტრადიციას. ანუ, ვარიანტები წარმოადგენენ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა დადგენილ ნაირსახეობას.

ფრაზეოლოგიური ერთეულების წარმოქმნა და, რაც მთავარია, მათი ფართო ხმარება აიხსნება საზოგადოებაში არსებული მაღალი ლიტერატურული და ესთეტიკური დონით, ამა თუ იმ ცნებისა და მნიშვნელობის გამოხატვისას მრავალფეროვანი ენობრივი საშუალებების გამოყენების ტრადიციით.

სპარსულ ენაში “გარდაცვალებისა” და “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამოსახატავად გამოიყენება მრავალი შესიტყვება და ფრაზეოლოგიზმი. ამ სტრუქტურების სიმრავლე შეიძლება დაყვანილი იქნეს ძირითად ტიპებამდე, ინვარიანტებამდე. განვიხილოთ ფრაზეოლოგიზმები სხვადასხვა ინვარიანტებით.

ინვარიანტი انتقال + მაკომპონირებელი ზმნა:

მარადიულ სამყაროში გადასვლა	به عالم ابدی انتقال نمودن
მარადიულ სამყაროში გადასვლა	به عالم باقی انتقال یافتن
მარადიულ სამყაროში გადასვლა	به عالم بقا انتقال کردن
მარადიულ სამყაროში გადასვლა	به عالم بقا انتقال فرمودن
სხვა სამყაროში გადასვლა	به عالم دیگر انتقال نمودن

სუთივე ფრაზეოლოგიზმი აღნიშნავს “მარადიულ, სხვა სამყაროში გადასვლას”. აღნიშნულ მაგალითებში საქმე გვაქვს ლექსიკურ ვარიანტულობასთან: მნიშვნელობა “გადასვლა, გადაბარგება” გადმოცემულია ლექსემა انتقال – ისა და მაკომპონირებელი ზმნებით – یافتن, فرمودن, نمودن, کردن. იცვლება აგრეთვე عالم – სიტყვის იზაფეტურ კონსტრუქციაში მყოფი მსაზღვრელები: دیگر, باقی, بقا, ابدی – “მარადიული”, “სხვა”.

ანალოგიური ლექსიკური ვარიანტულობა დასტურდება შემდეგ მაგალითებში:

მარადიულ სამოთხეში გადაბრძანება	به جنت جاودان انتقال فرمودن
მარადიულ სამოთხეში გადაბარგება	به جنت جاودان انتقال نمودن
შენდობის მეზობლად გადასვლა	به جوار مغفرت انتقال کردن
მაღალ სამოთხეში გადასვლა	به خلد برین انتقال نمودن
საიქიოს სამფლობელოში გადასვლა	به دار آخرت انتقال نمودن
შეხვედრის სამყოფელში გამგზავრება	به دار وصال انتقال نمودن
სამოთხის ბაღებში გამგზავრება	به روضه رضوان انتقال کردن
სამოთხის ბაღებში გამგზავრება	به روضه رضوان انتقال نمودن
სამოთხის ბაღებში გამგზავრება	به روضه جنّات انتقال نمودن
სამოთხის ბაღში გადასვლა	به روضات جنّات انتقال فرمودن

მარადიულ სასახლეში გადასვლა
უზენაეს საკრებულოსთან გადასვლა

به سرای باقی انتقال نمودن
به ملا اعلی انتقال نمودن

ამ მაგალითებში მნიშვნელობა “გადაბარგება, გადასვლა” კვლავ გადმოცემულია ლექსება *انتقال* – ისა და მაკომპონირებელი ზმნებით – *فرمودن*, *نمودن*, *کردن*, მაგრამ საგრძნობლად იცვლება “მარადიული ადგილსამყოფელის” აღმნიშვნელი კონსტრუქცია:

“მარადიული სამოთხე”	جنت جاودان
“ცოდვების პატიების ადგილი”	جوار مغفرت
“უმაღლესი სამოთხე”	خلد برین
“საიქიოს სავანე”	دار آخرت
“პაემანის სავანე”	دار وصال
“რეზვანის ³ ბაღი”	روضه رضوان
“სამოთხის ბაღები”	روضات جئات
“სამოთხის ბაღი”	ریاض جئات
“მარადიულობის სრა”	سرای باقی
“უმაღლესი საკრებულო”	ملا اعلی

მოვიყვანო ფრაზეოლოგიზმებს, რომლებიც შეიცავენ სამკომპონენტო იზაფეტური ჯაჭვით გამოსატულ “მარადიული ადგილსამყოფელის” აღმნიშვნელ კონსტრუქციებს:

შემქმნელის წყალობის მეზობლად გადასვლა	به جوار رحمت آفرید گار انتقال کردن
უფლის წყალობის მეზობლად გადაბარგება	به جوار رحمت ایزد انتقال فرمودن
შემოქმედის წყალობის მეზობლად გადასვლა	به جوار رحمت خالق انتقال نمودن

“მარადიული ადგილსამყოფელის” აღმნიშვნელი კონსტრუქციები:

“შემოქმედის წყალობის ადგილი”	جوار رحمت آفریدگار
------------------------------	--------------------

³ رضوان – სამოთხის მცველი ანგელოზი; სამოთხე.

“ღმერთის წყალობის ადგილი”
“შემოქმედის წყალობის ადგილი”

جوار رحمت ایزد
جوار رحمت خالق

მოგვყავს ფრაზეოლოგიზმები (ინვარიანტი – انتقال), რომელთა “სტრუქტურულ ხარჩოში” რაოდენობრივად იცვლება “წუთისოფლისა” და “მარადიული ადგილსამყოფელის” აღმნიშვნელი ბლოკები:

სამყაროდან X გამგზავრება	از عالم x انتقال نمودن
წარმავალი ქვეყნიდან X გადასახლება	از جهان فانی x انتقال کردن
ამ ქვეყნიური სამყაროდან X გამგზავრება	از عالم دنیا x انتقال کردن
ამ შეუგუებელი მიწიდან X გადაბარება	از این کوره اغیر x انتقال کردن
ქვეყნიდან საიქიოს X გადასვლა	از دنیا به آخرت x انتقال کردن
მწუხარების სახლიდან სიხარულის სახლში X გადასვლა	از دار الملال به دار السرور x انتقال نمودن
წარმავალი ქვეყნიდან სამარადისო სამყაროში X გადასვლა	از جهان گذران به عالم جاودان x انتقال نمودن
ამპარტავნობის სახლიდან სიხარულის სახლში X გადასვლა	از دار غرور به دار سرور x انتقال نمودن
ამპარტავნობის სახლიდან სიხარულის სახლში X გადასვლა	از دار غرور به سرای سرور x انتقال نمودن
წარმავლობის სახლიდან მარადისობის სახლში X გადასვლა	از دار فانی به سرای جاودانی x انتقال نمودن
მწუხარების სახლიდან ოცნებათა სამყაროში X გადასვლა	از دار ملال به عالم مثال x انتقال کردن
ამ მწუხარებით სავსე ქვეყნიდან მხიარულების სასახლეში X გადასვლა	از این جهان پر غم به سرای خرم x انتقال کردن
ამ სევდით სავსე სახლიდან სიხარულის სასახლეში X გადასახლება	از این دار پر ملال به سرای بهجت مال x انتقال نمودن
მდაბალი, სიცრუის, ტანჯვისა და ამაოების სამკვიდროდან მარადიულ, სხივოსან და კაშკაშა მშვენიერებისა და სინატიფის	از دنیای دنی و منزل مستعار محل عنا و مقام فنا به دار بقا و محل نور و ضیاء مأوای بهجت و سنا و وطن اصلی و مرکز حقیقی x انتقال کردن

შუქით მოფენილ ქვეყანაში გადასახლება,
რომელიც ჩვენი ნამდვილი სამშობლო და
ჭეშმარიტების ნავსაყუდელია.

ამ მაგალითებში მკაფიოდ შეინიშნება “სამარადისო ადგილსამყოფელში გადასვლის” აღმნიშვნელი انتقال ინვარიანტის შემცველი ფრაზეოლოგიური ერთეულების სემანტიკურ-სტრუქტურული მდგრადობა და იმავდროულად მათ სემანტიკურ-სტრუქტურულ “ჩარჩოში” განხორციელებული მრავალი სხვადასხვა რიგის ცვლილება. გარდა ამისა, გამოყენებული ლექსიკური მასალა ხასიათდება მასში შემცველი ლექსემებისა და შესიტყვებების სემანტიკური თანაფარდობითა და სიახლოვით.

ანალოგიური ვითარება გვაქვს მარტივი ზმნებით შექმნილ სტრუქტურაში, მაგალითად, رفتن – “წასვლა” და خرامیدن – “წაბრძანება, გოგმანი” ზმნებით:

رفتن

ადგილის დატოვება	از جای رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از جهان رفتن
დაკარგვა	از دست رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از دنیا رفتن
სამყაროდან წასვლა	از عالم رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از گیتی رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از جهان بیرون رفتن
წარმავლობის სახლიდან წასვლა	از دار فنا رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از دنیا بیرون رفتن
ამ ძველ ბინიდან გასვლა	از این کهنه سرا بیرون رفتن
მწუხარების სანაგვიდან წასვლა	از خاکدان غم افزای رفتن
კაცთა სათვალავს გამოკლება	از شمار کسی برون رفتن
საწუთროს ვიწრო გალიიდან გასვლა	از قفص تنگ روزگار رفتن
ამ სასახლიდან გასვლა და ფარდას ამოფარება	از این سرا در پس پرده رفتن
ქვეყნის ნანგრევებიდან მარადიულ	از خرابه دنیا به کاشانه عقبی رفتن

საბუდარში წასვლა	
წარმავლობის დედაქალაქიდან	از دار الملك فنا به ملك بقا رفتن
სამარადისო ქვეყანაში წასვლა	
წარმავლობის სახლიდან მარადისობის	از دار فنا به قرارگاه بقا رفتن
ნავსაყუდელში წასვლა	
დროსტარების წარმავალი ადგილსამყოფელიდან	از عشرت آباد فانی به دارالعیش
მარადიული მხიარულების სახლში წასვლა	جاودانی رفتن
ამ წარმავალი სადგომიდან მტკიცე სასახლისკენ	از این منزل فانی به سوی دار قرار
წასვლა	رفتن
საზრიანობის ქვეყნიდან ხელოვნებისა და	از جهان فضل به هنر و عالم بقا رفتن
მარადიულ სამყაროში წასვლა	
მიწიდან (ქვეყნიდან) სამოთხისკენ გაგარდნა	از سر خاک سوی دار قرار به در رفتن
ამ ქვეყნიდან სიხარულის მომნიჭებელ	از این دیار به ساحل نعیم بهشت جاودانه رفتن
სამარადისო სამოთხეში წასვლა	
ამ სიცრუისა და ამპარტაგნობის საბატონოდან	از این موضع فریب و غرور سوی
სიხარულისა და ბედნიერების სამყოფელისაკენ	منزلگاه نشاط و سرور رفتن
წასვლა	
საიქიოში მისვლა	به آخرت رفتن
მიწაში ჩასვლა	به خاک رفتن
ჯოჯოხეთში წასვლა	به دوزخ رفتن
სამარადისობაში წასვლა	به عقبی رفتن
მოკლული ყოფნა (БЫТЬ УБИТЫМ)	به قتل رفتن
ჯოჯოხეთის ცეცხლში გახვევა	به آتش دوزخ رفتن
უფლის მეზობლად წასვლა	به جوار حق رفتن
სამუდამოდ დაძინება	به خواب ابدی رفتن
დაღუპვის ძილით დაძინება	به خواب عدم رفتن
მუდმივი სამყოფელისკენ წასვლა	به دار بقا رفتن
სასჯელის მიღების ადგილას წასვლა	به دار جزا رفتن
სხვა სასახლეში წასვლა	به دیگر سرای رفتن
უფლის წყალობის (მისაღებად) წასვლა	به رحمت حق رفتن

სამოთხისკენ წასვლა	به سوی جنان رفتن
საიქიოს სამყაროსკენ წასვლა	به عالم آخرت رفتن
სამარადისო სამყაროსკენ წასვლა	به عالم بقا رفتن
უზენაეს სამოთხეში წასვლა	به فردوس برین رفتن
უფლის რჩეულთან (მოჰამადი) მისვლა	به نزدیک مصطفی رفتن
საიქიოს ჯოჯოხეთში წასვლა	به دارالبوار آخرت رفتن
მარადიულ სამოთხისკენ წასვლა	به سوی روضه بقا رفتن
დაღუპვის გზაზე დადგომა	به کوی عدم راه رفتن

خرامیدن

ტანჯვით სავსე სასახლიდან მარადიულ სამყაროში სიხარულით წასვლა	از سرای پر رنج به عالم باقی خرامیدن
წარმავალი სამყაროდან მარადიული სასახლისკენ მხიარულად წასვლა	از عالم فانی به دار باقی خرامیدن
წარმავალი სამყაროდან მარადიული სამყაროსკენ მხიარულად წასვლა	از عالم فنا به عالم بقا خرامیدن
მერყევი სამყაროდან სიმტკიცის სახლისკენ (სამოთხე) მხიარულად წასვლა	از عالم نا پایدار به دارالقرار خرامیدن
ამ უფოთიანი ბინიდან სიმტკიცის სადგომისაკენ მხიარულად გასვლა	از این دار بی مدار به دارالقرار خرامیدن
ამ წარმავალი ბინიდან მარადისეულ სამყაროსკენ მხიარულად წასვლა	از این سرای فانی به عالم جاودانی خرامیدن
ამპარტავნობის სასახლიდან ამაყად წასვლა სიხარულის დარბაზებისკენ	از سرای غرور به دولت خانه سرور خرامیدن
ძნელგასაძღები ქვეყნიდან სამოთხის შვეების მომნიჭებელი ბაღისკენ გასეირნება	از محنت آباد جهان به ریاض راحت افزای جنان خرامیدن
გაუსაძლის ამპარტავან და მწუხარე ქვეყნიდან სიხარულისა და კეთილდღეობის ქვეყნისკენ მხიარულად წასვლა	از محنت جای غرور و غم به دولت سرای سرور و نعم خرامیدن

ამ წუთისოვლიდან, ტანჯვისა და წვალების
ბინიდან სიამისა და დასვენების სახლში
გადასვლა

از این سرای سینج و منزل عناد و رنج به ریاض
انس و حدائق قدس خرامیدن

სამოთხისკენ ყელმოღერებული წასვლა
ჯოჯოხეთისკენ თავმომწონედ გაჩქარება
ჯოჯოხეთში თავმომწონედ გამგზავრება
მარადიული ქვეყნისკენ თავმომწონედ
წასვლა

به جنان خرامیدن
به دوزخ خرامیدن
به سقر خرامیدن
به جهان جاوید خرامیدن

საიქიოს სამფლობელოსკენ თავმომწონედ
წასვლა

به دار آخرت خرامیدن

დაღუპვის სამყოფელისკენ თავმომწონედ
წასვლა

به دارالملك عدم خرامیدن

სამუდამო სამყოფელისკენ თავმომწონედ
წასვლა

به دار بقا خرامیدن

სამოთხის ბაღისაკენ თავმომწონედ
წასვლა

به ریاض رضوان خرامیدن

საიქიოს ბაღისკენ თავმომწონედ წასვლა

به ریاض عقبی خرامیدن

სამოთხის ბაღის სასახლისკენ თავმომწონედ
წასვლა

به سرا بوستان جنت خرامیدن

სამარადისო სამყაროსკენ თავაწეული
წასვლა

به عالم عقبی خرامیدن

წმინდა ბაღებისკენ ამაყად წასვლა

به فرادیس قدس خرامیدن

სამართლიანობის სამფლობელოსკენ
ყელმოღერებული წასვლა

به فردوس عدل خرامیدن

ამაყად წასვლა იმქვეყნიურ სამოთხეში მდგომ
სასახლეში ნეტარების მისაღებად

به نزهت سرای جنت الماوی خرامیدن

ვარიანტულობის სხვა სახეობა გვაქვს მაშინ, როცა ფრაზეოლოგიზმებში
წარმოდგენილი შედგენილი ზმნები ჩვეულებრივ მეტყველებაში ლექსიკური

მნიშვნელობის თვალსაზრისით არ არიან იდენტურნი, მაგრამ გარკვეული ნიშნებით ერთიანდებიან ერთ სემანტიკურ ჯგუფში. მაგალითად:

از این جهان بیرون شدن
از این کهنه سرا بیرون رفتن
از عالم فانی رخت بستن
از منزل فانی کوچ کردن
از منزل فانی کوچ کردن
از این تنگ آشیانه پرواز کردن
از این سرای سپنج رخت بیرون کشیدن
از سرای خاک سوی دار قرار به در رفتن
از این دار غرور به سرای سرور سفر فرمودن
از این منزل فانی به محل جاودانی مسافر شدن

ეს ფრაზეოლოგიზმები ერთიანდებიან “წარმავალი წუთისოფლის მიტოვებისა და მარადიულ საიქიოში გადაბარგების” მნიშვნელობით, მაგრამ მათი ზმნური კომპონენტები იზოლირებულად, სემანტიკის თვალსაზრისით, არ ემთხვევიან ერთმანეთს:

სამგზავროდ ბარგის შეკვრა	رخت بر بستن
გადასახლება, გადასვლა	کوچ کردن
გაფრენა	پرواز کردن
ბარგის გარეთ გათრევა	رخت بیرون کشیدن
გაქცევა, გავარდნა	به در رفتن
სამოგზაუროდ წაბრძანება	سفر فرمودن
მგზავრად ქცევა	مسافر شدن

კონტექსტის გათვალისწინებით კი მათ აქვთ საერთო ნიშანი, რომელიც გამოსატყვის “მოქმელისაგან საპირისპირო მიმართულებით ქმედებას, მოძრაობას”-“გადაბარგებას”, “(ბარგის) გათრევას”, “გაფრენას”, “გაქცევას” და სხვა.

აქვე გვაქვს ვარიანტულობის სხვა რიგის შემთხვევები არასინონიმური მსახლერელ-სახლრული და შესიტყვებები:

წარმავალი ქვეყანა/ბინა

عالم فانی/منزل فانی

ვიწრო ბუდე

تنگ آشیانه

წუთისოფლის სასახლე

سرای سبنج

მიწიდან მარადიული ადგილისაკენ

از سرای خاک سوی دار قرار

ამ ამპარტავნობის ადგილიდან მხიარულების სასახლეში

از این دار غرور به سرای سرور

ამ წარმავალი ბინიდან მარადიული ადგილისაკენ

از این منزل فانی به محل جاودانی

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნებისა და ამ ცნების გამომხატველი ლექსებისა და ფრაზეოლოგიზმების სპეციფიკურობამ განაპირობა ის, რომ ჩვენ მიერ განსახილველად მოხმობილ დიდ მასივში მეტად იშვიათად გვხვდება ვარიანტულობის რთული სახეობა, როცა ლექსიკური ვარიანტულობის გვერდით შეინიშნება გრამატიკული ვარიანტულობა, მაგალითად:

به روضه رضوان انتقال کردن

به روضات جنان انتقال نمودن

به ریاض جنان انتقال نمودن

სადაც შეინიშნება ვარიანტულობა روضه - روضات , رضوان - جنان. რიცხვის ცვალებადობა ამ შემთხვევაში შინაარსის ასპექტით ნეიტრალურია იმიტომ, რომ არ ცვლის შინაარსს და ფრაზეოლოგიზმს არ მატებს რაიმე ნიუანსს.

შემდეგი ფრაზეოლოგიური წყვილების შედარება გვიჩვენებს, რომ “მარადიული ქვეყნის” აღმნიშვნელი კონსტრუქციები შეიძლება შეიკვეცოს, ანუ მივიღოთ ელიფსური ფორმა, რამეთუ “წარმავალი სამყაროს” არსებობა თავისთავად გულისხმობს აგრეთვე “მარადიული სამყაროს” არსებობას:

از جهان فانی انتقال کردن

از جهان فانی به جهان باقی تحویل کردن

از جهان فانی ارتحال نمودن

از جهان فنا به عالم بقا ارتحال نمودن

رخت از این کوی بستن
رخت از این کوی به آن کوی بستن

رخت از جهان فانی بر بستن
رخت از دار فانی به عالم باقی بستن

როგორც უკვე აღინიშნა, ფრაზეოლოგიური ერთეულების ვარიანტებისა და სინონიმების ცალსახა გამოიჯენა ძნელია.

ეგრეთ წოდებულ სტრუქტურულ სინონიმებს გამოსატყულების პლანში ბევრი აქვთ საერთო ფრაზეოლოგიურ ვარიანტებთან, მაგრამ შინაარსის პლანში, ე.ი. გამოყენებისა და სტილის ასპექტში, სინონიმები განსხვავდებიან ვარიანტებისაგან.⁴

განვიხილოთ შესაბამისი მასალა:

عزیمت سفر آخرت نمودن	به آخرت خرامیدن
لوی سفر آخرت افراشتن	به آخرت رسیدن
ملک دیار آخرت نمودن	به آخرت رفتن
به دار آخرت انتقال نمودن	جاده آخرت پیمودن
به دار القرار آخرت پیوستن	راه آخرت پیش گرفتن
به صوب آخرت عزیمت نمودن	راه آخرت پیمودن
قدم در راه آخرت نهادن	ره سپار آخرت گردیدن
حیات روی به دیار آخرت نهادن	سفر آخرت گزیدن
علم عزیمت صوب آخرت بر افراشتن	به دار آخرت پیوستن
عنان عزیمت به صوب آخرت بر افراشتن	به دارالبوار آخرت رفتن
رخت حیات به سر منزل آخرت کشیدن	رایت سفر آخرت افراشتن
	سفر آخرت اختیار کردن

წარმოდგენილ ფრაზეოლოგიზმებში ლექსემა آخرت – “საიქიო”, ინვარიანტია, ხოლო თავად ფრაზეოლოგიზმები მნიშვნელობით თითქოს სინონიმები არიან: აღნიშნავენ “საიქიოში გადასვლა-გადაბარგებას”. მაგრამ სემანტიკურად ფრაზეოლოგიზმების დამოკიდებულება, განწყობა გარდაცვალების ფაქტისა და გარდაცვლილისადმი არ არის ერთგვაროვანი: ზოგი ფრაზეოლოგიზმი გარდაცვალების

⁴ შდრ. А.И. Черная, დასახ. ნაშრომი.

ფაქტის აღნიშვნისადმი არის ნეიტრალური, ზოგში შეინიშნება მაღალი სტილი და პატივისცემის გამოხატვის ცდა, ხოლო ზოგში—ნეგატიური ემოციები.

მაგალითად,

“საიქიოში წასვლა”

به آخرت رفتن

“საიქიოს გზას გადგომა”

راه آخرت پیش گرفتن

გარდაცვალების ფაქტის აღნიშვნა და მისდამი დამოკიდებულება ნეიტრალურია.

“საიქიოსკენ გოგმანი”

به آخرت خرامیدن

“საიქიოსკენ გამგზავრების დროშის აფრიალება” علم عزیمت به جانب آخرت بر افراشتن

გარდაცვალების ფაქტის აღნიშვნის გარდა იგრძნობა ამადლებული სტილი და გარდაცვალებულის მიმართ პატივისცემა და მოწიწება, ხოლო

“საიქიოს ჯოჯოხეთში წასვლა”

به دارالبوار آخرت رفتن

მოდალობას მკვეთრად უარყოფითი ელფერი აქვს, რაც გამოსახულია ლექსემა دارالبوار “ჯოჯოხეთი” გამოყენებით.

სპეციალისტები განასხვავებენ ერთმანეთისაგან საკუთრივ ვარიანტებს, რომლებიც თავისუფლად ენაცვლებიან ერთმანეთს, და მოტივირებულ ვარიანტებს, რომლებიც ამჟღავნებენ დამატებით ნიუანსებს, მოდალობას. ეს თემა ცალკე შესწავლის საგანია.

თავი მეოთხე
“შაჰ-ნამესა” და “აჰსან ათ-თავარიხის” “წუთისოფლის
მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსიკისა და
ფრაზეოლოგიზმების შეპირისპირებითი
განხილვის ცდა

ამ თავში შედარებულია ლექსიკური მასალა ორი სხვადასხვა ჟანრისა და იდეური მიმართულების ნაწარმოებიდან: X-XI სს. უდიდესი ეპიკური პოემიდან – ფირდოუსის “შაჰ-ნამედან”(“მეფეთა წიგნი”) და XVII ს. ნარატიულ-პანეგირიკული თხზულებიდან ყიზილბაში ემირის ჰასან-ბეგ რუმელუს “აჰსან ათ-თავარიხიდან” (“საუკეთესო მატინეთაგან”).

4.1 სპარსულ-ტაჯიკური პოეზიის მკვლევრები იმთავითვე აღნიშნავენ, რომ ფირდოუსის “შაჰ-ნამეში” შედარებით ნაკლებად არის წარმოდგენილი არაბული ლექსიკა. პოემაში გამოვლენილი არაბული სიტყვების რაოდენობა სხვადასხვა ავტორთან მერყეობს 705-დან 984-მდე. ცნობილი გერმანელი აღმოსავლეთმცოდნე თეოდორ ნელდეკე ფირდოუსის პოემაში არაბული ლექსიკის შეზღუდული რაოდენობით გამოყენების ფაქტს მიაწერდა ეპიკური სტილის თვისებურებებს.¹

“შაჰ-ნამეს” ენა – არის ძარღვიანი დარი ენის შესანიშნავი ნიმუში. იგი სადა და მარტივია თავისი ლექსიკური შემადგენლობით და სინტაქსური კონსტრუქციებით. ფირდოუსი იყენებს გავრცელებულ მეტაფორებს, გამოთქმებსა და ტროპებს. შწორედ ეს “გენიალური სისადავე” განსაზღვრავს ფირდოუსის პოემის ენის ხალხურობას.²

ჩვენ მიერ “შაჰ-ნამედან” ამოკრებილ საანალიზო მასალაში დადასტურებულია “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი 74 ლექსემა და ფრაზეოლოგიზმი, კომპონენტთა რაოდენობის დიაპაზონით 1-დან-6-მდე:

დამთავრება

پرداختن

წასვლა

شدن

გავლა

گذشتن

¹ ვრცლად იხ. ლ. თუშიშვილი, შაჰ-ნამეს არაბული ლექსიკის შესწავლისათვის, თსუ “შრომები”, №180, 1976, გვ. 21-24.

² ვრცლად იხ. Е.Э. Бертельс, История персидско-таджикской литературы, М., 1960, с. 230-231.

გარდაცვალება	اندر گذشتن
ქარად ქცევა	باد شدن
დაღუპვა	تباہ گشتن
დაღუპვა	تبه گشتن
სულის მიცემა	جان دادن
სულის წართმევა	جان ستاندن
სულის მიბარება	جان سپاردن
მკვლელობის ჩადენა	خون کردن
ბარგის შეკვრა	رخت بستن
დაღუპვა (თავის დაღება)	سر دادن
გაგლა	گذر کردن
ფეხების მოკვეთა	از پای افتادن
ბრძოლისაგან მოსვენება	از کار زار آرمیدن
ქარს გაყოლა	به باد شدن
ადგილზე დარჩენა	به جای ماندن
მიწაში ჩასვლა	به خاک رفتن
ამ ქვეყანას მოშორება	به گیتی نماندن
სულის გაცემა	جان بر دادن
მიწას მიბარება	خاک را سپردن
ცხოვრების ვადის დამთავრება	روزگار کسی بگذشتن
ვადის მოსვლა	زمان کسی آمدن
ვინმეს თავის მოცელება	سر کسی درودن
ქვეყნიდან მსუბუქად წასვლა	از جهان فراخ شدن
ქვეყნიდან უკან დაბრუნება	از گیتی باز گشتن
მიწასთან შეწყვილება	با خاک جفت شدن
სხვა სასახლეში წასვლა	به دیگر سرای رفتن
ვინმეს დამდაბლება	پست کردن کسی را
სულის მიტანა უფლის წინაშე	جان پیش یزدان بردن
წუთისოფლის სასახლეში არდარჩენა	در سرای سپنج نماندن
სულის ამოსვლა	روان کسی بر آمدن

ვინმეს სიცოცხლის დღეების გაგლა
ვინმეს დღეების შემოკლება
სიცოცხლის დღეების დამთავრება
ვადის მოსვლა
ვადის ჩაგლა
ვადის დამთავრება
ვადის ამოწურვა
თავის ქარისათვის მინებება
საწყაოს ავსება
საწყაოს ავსება
თეთრი ქუდის დახურვა
შეგრძნების სხვაზე მიბარება
შეგრძნების დაკარგვა
ვინმეს გაქრობა
ამ ქვეყნისაგან მოსვენება
ვინმეს განადგურება
ქვეყნიდან წასასვლელად ბარგის შეკვრა
ვინმეს ფეხის ამოკვეთინება
ადგილიდან ფეხის მოცვლა
ვინმესთვის ფეხის ამოკვეთინება
თავზე ჩადრის გადაფარება
სულის სატურნზე მისვლა
სიცოცხლის დღეების დამთავრება
სიცოცხლის დღეების დამთავრება
ბედის დღეების უკან წასვლა
ვადის ამოწურვა
ტანიდან სულის გაცალკავება
ვინმეს სისხლძარღვების ამოღება
ვინმესაგან მეორედ მოსვლის ამოღება
დღის გაშავება

روز کسی اندر گذشتن
روز کسی کوتاه شدن
روزگار کسی سر آمدن
زمان کسی اندر آمدن
زمان کسی اندر گذشتن
زمان کسی بر آمدن
زمان کسی سر آمدن
سر به باد دادن
قفیز کسی بر آمدن
قفیز کسی سر آمدن
کلاه از کافور یافتن
هوش به کسی سپردن
هوش کسی بر آمدن
کم کردن کسی را
از این جهان فراخ شدن
از پای افکندن کسی را
بار رفتن از گیتی بستن
پای کسی از جای بردن
پای کسی از جای رفتن
پی کسی از جای بردن
چادر به سر بر کشیدن
روان کسی به کیوان رسیدن
روز عمر کسی اندر گذشتن
روزگار کسی به سر شدن
روز بخت کسی بر گشتن
زمانه بر کسی سر آمدن
تن کسی از جان پرداختن
دمار از کسی بر آوردن
رستخیز از کسی بر آوردن
روز بر کسی سیاه کردن

ქვის ქვეშ მოქცევა	زیر سنگ آوردن کسی را
თავის ფეხქვეშ გათელვა	سر کسی زیر پای آوردن
ვინმესთვის შავი ჩაფხუტის დახურვა	ترگ تیره بر سر کسی نهادن
ვინმეს სულის ამოსვლა ტანიდან	جان کسی از تن بر آمدن
ვინმეს თავიდან სისხლძარღვების ამოძირკვა	دمار از تارک کسی بر آوردن
ვადის დამთავრება	زمان بر کسی به سر آمدن
მტვერში თავის ჩაფვლა	سر کسی در گرد اندر آوردن
ვინმეს პირის მიწისკენ მიქცევა	سر کسی به خاک اندر آوردن
თავის ჩაფვლა მტვერში	سر کسی به گرد اندر آوردن
ვინმეს თავის მოკბენა	سر کسی را به گاز آوردن
ვინმესთვის ორთქლისა და ბოლის ამოდება	دم و دود از کسی بر آوردن

წარმოდგენილი მასალიდან არაბული ენის ლექსიკურ ფონდს ეკუთვნის:

“دمار – “დაღუპვა”, “დანერგვა” (ბარანოვი)

“عمر , მრ. أعمار – “სიცოცხლე” (ბარანოვი), სპ. عُمر

არაბიზებული ლექსემა:

فازل. kapīč – “საწყავე” (მოინი) < كویز < قفیز

სპარს.-არაბ. زمان, არაბ. “زَمان, მრ. “ازمنة” – “დრო”, “პერიოდი” < ფაზლ. zamān, დამკვიდრებული არამეულსა და არაბულში (ნიბერგი).

ნასესხები სიტყვები სანსკრიტიდან: چادر – “კარავი”, كافور – “ქაფური” (მოინი).

4.2 სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ XVI-XVII სს. სპარსულენოვანი ნაწარმოებების, კერძოდ ნარატიული პროზის ენა ხასიათდება მძიმე სტილით, არაბიზმების, ხელოვნურად შექმნილი ხატოვანი გამოთქმებისა და შედარებების უხვად გამოყენებით, გართომული კონსტრუქციებითა და განმეორებების სიხშირით, რაც ხელს

უმლის თხრობის დედააზრის წედომას.³

ჰასან რუმლუს “აჰსან ათ-თავარის”-ის ენა და სტილი თავსდება XVI-XVII სს. პროზაული თხზულების ენისა და სტილის ზემოთ აღნიშნული დახასიათების ჩარჩოში.

ჩვენ მიერ შეკრებილი საანალიზო მასალაში “აჰსან ათ-თავარიხიდან” დადასტურებულია “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი 54 ფრაზეოლოგიზმი, კომპონენტთა რაოდენობის დიაპაზონი 2-დან-11-მდე.

შაჰიდად ქცევა	شهيد گردانیدن
სიკვდილი	فوت گردیدن
მოკვლა (მოკლული გახდა)	مقتول شدن
სამყაროზე ჩავლა	از عالم گذشتن
მოკვლა	به قتل رساندن
მოწამეობრივი სიკვდილის შარბათის გასინჯვა	شربت شهادت چشیدن
სიკვდილის შარბათის გასინჯვა	شربت مرگ چشیدن
სხეულის მოსპობა	کالبد را پرداختن
ქვეყნიდან გამგზავრება	از دنیا رحیل کردن
სამყაროდან გამგზავრება	از عالم انتقال نمودن
დაღუპვის მიწაზე დანარცხება	بر خاک هلاک انداختن
მარადიული ქვეყნისკენ გაშურება	به جهان جاودانی شتافتن
არმყოფობის გზაზე გაგზავნა	به راه عدم فرستادن
საიქიოს სამყაროს შეერთება	به عالم آخرت پیوستن
სამარადისო სამყაროსკენ თავაწეული წასვლა	به عالم عقبی خرامیدن
უზენაეს სამოთხეში წასვლა	به فردوس برین رفتن
იმ ქვეყნისკენ წასვლა	روانه آن جهان شدن
არმყოფობის ქვეყანაში გაგზავნა	روانه دیار عدم گردانیدن
საიქიოს სამყაროსკენ წასვლა	روانه عالم آخرت گردیدن
ნაწრთობი ხმლის კერძად გადაქცევა	طعمه شمشیر آبدار گردانیدن

³ محمد تقی بهار، ملک الشعراء، سبک شناسی، جلد سوم، تهران، ۱۳۷۰، ص. ۲۵۸

"...چیزی که در نثر فنی عهد صفویه شباهتی به نثر قدیم دارد یکی سجع است دیگر تکلفات شاعرانه که موجب دشواری فهم و گم شدن سر رشته مطلب از دست خواننده میشود و علت این قسم دوم کثرت ملق و تعارف و تکرار و مدح و آفرین و اعانه جمله های مکرر در این مورد میباشد – و الا اگر تصور شود که از حیث استعمال لغات دشوار عربی یا ایجاز های لطیف یا دیگر مختصات زحمت بخود داده اند معاذالله تا توانسته اند مطلب کوچکی را که جوینی در ده کلمه ادا میکند، در ده سطر با جمله های مترادفه آنرا زیر و بالا برده و چند سجع نا موزون بر آن افزوده اند."

წარმავლობის მორევში ჩაძირვა
 მარადიულ სამყაროში წასვლა
 მარადიულ სამყაროში წასვლა
 წარმავალი ქვეყნიდან გადასახლება
 მწუხარების სახლიდან გამგზავრება
 საიქიოს სამყაროსკენ გამგზავრება
 საიქიოს სამყაროში ბინის დაღება
 სამარადისო სამყაროში გადასვლა
 სხვა სამყაროში გადასვლა
 მუდმივი სამყაროსკენ წასვლა
 ვინმეს ტანიდან სულის ამოხტუნება
 სულის გათავისუფლება ტანთან კავშირისაგან
 ვინმეს სიცოცხლის კალოზე ცეცხლის გაჩენა
 არსებობის ბარგის წარმავალი ქარისათვის გატანება
 მწუხარების სახლიდან სიხარულის სახლში გადასვლა
 სიცოცხლის წყლის გატანება სიკვდილის ქარისათვის
 ამპარტავნობის სახლიდან სიხარულის სახლში
 გადასვლა
 ამპარტავნობის სასახლიდან სიხარულის სახლში
 გამგზავრება
 ამპარტავნობის სასახლიდან თავაწეული წასვლა
 სიხარულის თავშესაფრისკენ
 წარმავალი სამყაროდან მარადიულ ქვეყნისკენ
 გაჩქარება
 წარმავალი სამყაროდან მარადიული ქვეყნისაკენ
 წასვლა
 ბედის გამრიგეს კარზე გაგზავნა
 სიცოცხლის ხომალდის წარმავლობის მორევში
 ჩაგარდნა
 სიცოცხლის ტოტის მოტეხვა წარმავლობის
 ქარიშხლის მიერ

غرق گرداب فنا شدن
 متوجه عالم باقی گردیدن
 متوجه عالم بقا گردیدن
 از جهان فانی انتقال کردن
 از دارملال ارتحال نمودن
 به عالم آخرت روانه گشتن
 به عالم آخرت منزل ساختن
 به عالم ابدی انتقال نمودن
 به عالم دیگر انتقال نمودن
 به عالم سرمدی توجه نمودن
 جان کسی از تن بجھانیدن
 جان را از آمیزش تن رھاندن
 خرمن حیات کسی احتراق پذیرفتن
 رخت هستی به باد فنا دادن
 از دارالملال به دارالسرور انتقال نمودن
 آب حیات را بر باد فنا دادن
 از دار غرور به دار سرور انتقال نمود
 از سرای غرور به دار سرور ارتحال فرمودن
 از سرای غرور به مأوی سرور خرامیدن
 از عالم فانی به جهان جاودانی شتافتن
 از عالم فانی متوجه جهان جاودانی گردیدن
 به آستان اقبال آشیان فرستادن کسی را
 سفینه حیات کسی در گرداب فنا افتادن
 شاخ عمر کسی از تند باد فنا شکستن

აღმის აღმართვა საიქიოში გასამგზავრებლად	علم عزيمت به جانب آخرت بر افراشتن
ვინმეს არსებობის კალოს დაღუპვის ქარისათვის	خرمن بقا کسی را به باد فنا دادن
გატანება	
სიცოცხლის დავთრის ფურცლების წარმავალი	دفتر اوراق عمر را به باد فنا دادن
ქარისათვის გატანება	
ვინმეს ცხოვრების წიგნის დამთავრება სიკვდილის	مکتوب عمر کسی به ختم اجل مختوم گشتن
მიერ	
განადგურების ხმლით სიცოცხლის შენობის	بنای عمر کسی به آب تیغ منهدم گردانیدن
დანგრევა	
სიცოცხლის ტახტიდან დაღუპვის მიწაზე	از مسند زندگانی بر خاک هلاک انداختن کسی را
დანარცხება	
შეუბრალებელი ხმლით ვინმეს სიცოცხლის	عرق حیات کسی را به تیغ بیدریغ مقطع ساختن
წვეთების დაღენა	
ვინმეს სიცოცხლის ხომალდის დაღუპვის	کشتی حیات کسی را در گرداب فنا غرق نمودن
მორევში ჩაძირვა	
ვინმეს სულის ფრინველის წარმავალი	مرغ روح کسی را از تنگنای قفس بدن فانی برانیدن
სხეულის ვიწრო გალიიდან გაშვება	
ცხოვრების რაშის ბოლოში გასვლა უბედური	مرکب زندگانی از صدمات حوادث ایام به سر در آمدن
დღეების გამო	
ბასრი ხმლის ფიალიდან ვინმესთვის სიკვდილის	از جام حسام شراب تلخ کام مرگ بر کسی پیمودن
მწარე ღვინის დაღვევინება	
სიცოცხლის კალოს გადაბუგვა სულის	خرمن حیات کسی را به شعله سنان جان ستان سوزاندن
წამრთმევი შუბის ცეცხლით	
ვინმეს სულის შევარდენის ვიწრო	شاهباز روح کسی از تنگنای قفس به عالم قدس پرواز نمودن
გალიიდან წმინდა სამყაროში გაფრენა	
სულის ფრინველის ტანის გალიიდან	مرغ روح را از قفس قالب بر فضای عالم ارواح پرواز دادن
სულების ქვეყნის სივრცეში გაშვება	

ზემოთ მოყვანილ მასალაში არაბიზმები გამოყოფილია.

თავი მეხუთე

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების პოეტიკისა და ექსპრესიულობის საკითხისათვის

5.1. სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ მხატვრული ნაწარმოების პოეტიკის შესწავლისას აუცილებელია საენათმეცნიერო და ლიტერატურათმცოდნეობითი კვლევა-ძიების მეთოდების ერთობლივი გამოყენება¹, რამეთუ “როდესაც ამა თუ იმ მწერლის პოეტიკაზე მსჯელობენ, მხედველობაში აქვთ მხატვრულ საშუალებათა მთელი კომპლექსი, რომლის გამოყენებით ავტორი ქმნის ერთიან მხატვრულ ფორმას თავისი შემოქმედების იდეურ-თემატური შინაარსის გადმოსაცემად. ეს კომპლექსი შეიცავს მრავალ სხვადასხვა საკითხს: ჯერ ერთი, უნდა გაირკვეს პოეტის ურთიერთობა ტრადიციასთან, მისი ადგილი ლიტერატურულ განვითარებაში, გასარკვევია მისი თემატიკა, რა პოეტურ ფორმებს ხმარობს იგი, როგორია მის მიერ გამოყენებული სალექსო ზომები. ცალკე საკითხებია პოეტური ტექნიკის, ეფონიის, მხატვრული სამკაულების (ტროპი) დახასიათება. ამასთან ერთად გასათვალისწინებელია ის მიზნები, რისთვისაც დასჭირდა მას ნოვატორობა ამ დარგში. საკითხთა მხოლოდ ზოგადი და არასრული ჩამოთვლაც კი ცხადყოფს მის სირთულეს”².

ნაშრომში 1414 საანალიზო ერთეულიდან 10% წარმოდგენილია ინფინიტივის, სახელის, იზაფეტური კონსტრუქციის, კოპულატური და დეტერმინატული კომპოზიციების სახით: آرام, آرامگاه, اجل، اجل طبیعی، اجل معلق، اجل مقدر، ارتحال، افتاده، افسرده تن، افکندن، افکنده، انتقال، رفتن، بدرودن، برزخ، بریده سر، به گور کرده، بی جان، پرداختن، پیش مرگ، تا دم مرگ، تا لب گور، تقاتل، جان ستان، جان کشیده، جانگیر، حالت، خاک، خفتن دم کرگ، رحلت، رحیل، رفتن، رفته، سپردن، شدن، عقبی، غاشیه، غریق، غسل، فنا، فوت، فوتیدن، فوز، قاتل، قبر، قتال، قتال، کار، کشتار، کفن، کم بقا، کم عمر، کوتاه زندگی، کوتاه عمر، گذشتن، گور خانه، گور خوان، گور خون آلود، گورستان، گورکن، گورگاه، لایموت، لباس عزاء، لباس ماتم، ماتم، مات و فات، مالکی، متقابل، مختر، مخیب، مدفون، مرثیه، مرد مال، مردم پیچ، مردم خوار، مردم کش، مردم گزای، مردنی، مردن، مرده، مرده بازی، مرده ریگ/ری، مرقده، مرگ، مرگ کاذب، مرگ مفاجات، مریدن، مزار، مسیوت، مُستقیل، مُستمیت، مسموم، منزل، مُنشر، منعوش، منون، منهل، منی، منیت، موات، موافقه، مویق، موت، موآور،

¹ იხ. В.В. Виноградов, Стилистика. Теория поэтической речи, Поэтика, М. 1963, сс. 186-187.

² აღ. გვახარია, რუდაქის პოეტიკა, კრებ. “რუდაქი”, თბ. 1457, გვ. 69-70.

موتى، مودى، موئودة، مهاد، مهالك، مهئور، مهوم، مئت، ميرا، ميران، ميرانئده، نفس آخر، نقل، نمائدى، نيم جان، واقعه، هوش،
ميرانئده، تادم، مرگ، تالب گور.

საანალიზო მასალის 90%-ს შეადგენს ინფინიტივზე დაბოლოებული ორ- და მრავალკომპონენტური ფრაზეოლოგიზმები. ამ ერთეულების აბსოლუტური უმრავლესობა წერილობით წყაროებში გამოყენების დროს, ისევე როგორც სპარსული ლექსის კლაუზულა, ბოლოვდება ოთხ გრაფემაზე: ت – “t”, د - “d”, م – “m” და ى – “i”. როგორც სამართლიანად აღნიშნავს ვ. კოტეტიშვილი, “ეს მოვლენა შემთხვევითი არ არის, ამას განაპირობებს სპარსული ენის თავისებურებანი, სახელდობრ:

1. ت – (“t”) ასოზე მთავრდება სპარსულ ზმნათა ერთი ჯგუფის ნამყო დროის ფუძე, რომლითაც იწარმოება ნამყო წყვეტილის III პირისა და მომავალი დროის ყველა ფორმა. გარდა ამისა ت (“t”) კომპლექსი გვევლინება II პირის ნაცვალსახელური ენკლიტიკის ნიშნად.
2. د – (“d”), ასოზე მთავრდება სპარსულ ზმნათა მეორე ჯგუფის ნამყო დროის ფუძე, რაც ასევე აწარმოებს ნამყო წყვეტილისა და ნამყო წინარე წარსული დროის III პირისა და, ამასთანავე, მომავალი დროის სამივე პირის ფორმებს. გარდა ამისა د (“ad”) კომპლექსი გვევლინება III პირის ნიშნად აწმყოსა და კავშირებითში.
3. م – (“am”) კომპლექსი წარმოადგენს სპარსული ზმნის I პირის ნიშანს (ყველა დროში) და ამავე დროს გვევლინება I პირის ნაცვალსახელური ენკლიტიკის მაწარმოებლად.
4. ى (“i”) არის სპარსული ზმნის II პირის ნიშანი და ამასთანავე იგი უაღრესად გავრცელებული სუფიქსია, რომელსაც საკმაოდ მრავალფეროვანი ფუნქციები აკისრია: განუსაზღვრელობის არტიკლისა, აბსტრაქციისა, სადაურობისა, მომავალი დროის მიმდევობის მაწარმოებლისა და სხვ. მისთ.”³ მაშასადამე, აღნიშნული თავისებურებანი განპირობებულია სპარსული ენის მორფოლოგიით.⁴

განვიხილოთ “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების სემანტიკურ-ფუნქციური ასპექტები.

³ ვ. კოტეტიშვილი, სპარსული რითმის სტრუქტურა, თბ., 1986, გვ. 51-53.

⁴ იქვე.

5.2. სუბიექტები.

უზენაესი, უფალი, ღმერთი.

ირანული წარმომავლობის სიტყვები:

آفریدگار – (< āfarida ნამყო დროის მიმღეობა ზმ. āfaridan < ფაღ. āfritan/ āfrin – “შექმნა”, ნიბერგი + -gār სუფიქსი). ახ. სპ. – “შემქმნელი”, “ღმერთი” (მოინი).

ایزد – (< ფაღ. yazd – “ანგელოზი”, ნიბერგი). ახ. სპ. იხმარება მხოლოდ “ღმერთის”, “შემოქმედის” მნიშვნელობით.

پروردگار – (< ფაღ. parvartan/parvar – “აღზრდა”, “გამოყვანა (ჯიშის)” – მოინი). ზმნა پروردن – ის ნამყო დროის მიმღეობა + گار – ფორმანტი – “აღზრდელი”. “ნოურუზ-ნამეში” ვკითხულობთ:

گویند بهرام گور روزی پیش نعمان بن منذر ایستاده بود و

پروردگار او بود.

“ამბობენ, ერთ დღეს ბაჰრამ გური ნო’მან ბენ მონზართან იდგა, რომელიც მისი აღზრდელი იყო”.

ლექსემას აქვს აგრეთვე შემდეგი მნიშვნელობები: “მეფე”, “შემოქმედი”, “ღმერთი” (მოინი).

جان آفرین – (جان – “სული” < ფაღ. gyān + āfaridan ზმ. “შექმნა” აწყო დროის ფუძე) – “შემოქმედი”, “ღმერთი” – آفریدگار – ის სინონიმი (მოინი).

جان بخش – (جان + baxšidan ზმ. “განაწილება”, “ჩუქება” “პატიება” აწყო დროის ფუძე) – “სულის მბოძებელი”, “ღმერთის” ეპითეტი (მოინი).

خدا – (< ფაღ. xvatāy – “მფლობელი”, “პატრონი”, “ქვეყნის შემქმნელი” – ნიბერგი) – “ღმერთი”.

يزدان – (<ფაღ. yaztān/yazdān, ავ. yazatanam – ჰორნი, ნიბერგი) – “ღმერთი”.

სპ.-არაბ./არაბ.-სპ. წარმომავლობის იზაფეტიური კონსტრუქციები:

ايزد سبحان – (სპ. ايزد “ღმერთი” + არაბ. سبحان – “დიდება”) – “ღიადი ღმერთი”,
შდრ. سبحان الله – “დიდება ღმერთს”.

حضرت بيچون – (არაბ. حضرت – “უზენაესი, უდიდებულესი” + بيچون –
“შეუდარებელი”, “უბადლო”) – “უბადლო უზენაესი”.

حضرت رزاق – (არაბ. حضرت “უზენაესი”, “უდიდებულესობა” + სპ.-არაბ. رزاق –
“მარჩენალი”, “საგზლის მიმცემი”, შდრ. رزق – “უღუფა”, “საგზალი”
<არ. rizq|| ფაღ. rōzi – “ერთი დღის საგზალი”, ჰორნი, 139, შდრ. ქართ.
როჭიკი) – “უდიდებულესი მარჩენალი”.

خداى تعالى – (სპ. خدا <ფაღ. xvatāy – “მფლობელი”, “ქვეყნის შემქმნელი”,
“ღმერთი” + არაბ. تعالى – “უზენაესი”) – “უზენაესი ღმერთი”.

არაბული წარმომავლობის სახელები:

الله – “ალაჰი”

حق – “ალაჰი”, “ღმერთი”

خالق – “შემქმნელი”

رب العالمين – “ორთავე ქვეყნის მბრძანებელი”

رحمان – “მოწყალე”

ملك عالم “ყოვლის მცოდნე უფალი”

مولى – “მფარველი”

მუჰამედი

مصطفى – “უფლის რჩეული”

صدر اسلام – “ისლამის მბრძანებელი”

სიკვდილის ანგელოზები, სულთამხუთავი

ملک الموت – بويحيى/ ابويحيى –ის მეტსახელი

جان ستان – (ფაღ. gyān + აწ. ფუძე setān – setāndan ზმნიდან) – “სულის წამრთმევი”, “მკვლელი”, სულთამხუთავის عزرائيل –ის მეტსახელი, ეპითეტი (მონი).

ساقى اجل – “სიკვდილის მერიქიფე”

ستاننده جان – “სულის წამრთმევი”

عزرائيل – Azrael, ملك الموت –ის სინონიმი

قابض ارواح – “სულების წამრთმევი”

قابض الارواح – “სულების წამრთმევი”

ملك الموت – “სიკვდილის მეუფე”, “სიკვდილის მბრძანებელი”, عزرائيل –ის სინონიმი

موكلان قضا – “განგების რწმუნებულები”

موكلان قضا و قدر – “განგებისა და ბედისწერის რწმუნებულები”

ჯოჯოხეთის მცველი, მფლობელი

خازن جحيم – “ჯოჯოხეთის მცველი”

مالك دوزخ – “ჯოჯოხეთის მეუფე”, “ჯოჯოხეთის მფლობელი”.

5.3. სააქაო.

ცნება გამოსატულია ერთი ლექსებით. ვითვალისწინებთ რა სინტაქსურ-ფრაზეოლოგიური პარადიგმის სპეციფიურობას, ისეთი სტრუქტურები, როგორცაა، کارگاه، غم آباد და ა.შ. პირობითად განიხილება ერთ მარტივ ლექსემად.

جهان – ქვეყანა

غم آباد – სევდიანი მხარე

چرخ – ჩარხი, საწუთრო
خاکدان – სანაგვე
دنیا – ქვეყანა
ديار – მხარე, ქვეყანა
سرا – სრა, სასახლე
عالم – სამყარო, ქვეყანა

کارگاه – საამქრო, სააქაო
کهنه سرا – ძველი ბინა
گیتی – ქვეყანა
مرحله – შესასვენებელი ადგილი
مُک – სამფლობელო, ქვეყანა

უარყოფითი დამოკიდებულება გამოსატულია სიტყვებში: چرخ – “ჩარხი, საწუთრო”, خاکدان – “სანაგვე”, غم آباد – “სევდიანი მხარე”, کهنه سرا – “ძველი ბინა”.

იზაფეტურ კონსტრუქციაში მყოფი საზღვრულ-მსაზღვრელი:

بقاء زمین – ამქვეყნიური სალოცავები
بقعه فنا – წარმავალი სამლოცველო
تنگ آشیانه – ვიწრო ბუდე (პოსტპოზიციური წყობა)
تنگ نای جهان - ვიწრო სოფელი
تنگ نای ظلمانی – ვიწრო ბნელეთი
جهان بی ثبات – მერყევი ქვეყანა
جهان بی وفا – მოღალატე ქვეყანა
جهان پر رنج – ტანჯვით სავსე ქვეყანა
جهان پر غم – მწუხარებით სავსე ქვეყანა
جهان پیر – ხნიერი ქვეყანა
جهان باقی – მარადიული ქვეყანა
جهان فانی – წარმავალი ქვეყანა
جهان فضل – საზრიანობის ქვეყანა
جهان فنا – წარმავალი ქვეყანა
جهان گذران – წარმავალი ქვეყანა
جهان ممات – სიკვდილის ქვეყანა
حجره عذاب نمای – მტანჯველი სენაკი
خاکدان غم – მწუხარების სანაგვე
خاک فنا – დაღუპვის მიწა

خرابه دنيا – ქვეყნის ნანგრევები
 دارالغرور – ამოების სოფელი
 دارالملال – მწუხარების სახლი
 دارالملک فنا – წარმავლობის დედაქალაქი
 دار بی قرار – მერყევი ბინა
 دار بی مدار – შფოთიანი ბინა
 دار پر ملال – სევდით სავსე სახლი
 دار دنيا – ამ ქვეყნიური სახლი
 دار غرور – ამპარტავნობის ბინა
 دارفانی – წარმავლობის სახლი
 دار فنا – წარმავლობის სახლი
 دار ملال – მწუხარების სახლი
 دارناپايدار – საფუძველმორყეული ქვეყანა
 دنياى دنى – მდაბალი ქვეყანა
 دنياى غدار – მუხანათი ქვეყანა
 دیر فنا – წარმავალი ტაძარი
 رباط فنا – წარმავალი ფუნდუკი
 زندان دنيا – ქვეყნის ციხე
 سراى پر رنج – ტანჯვით სავსე ქვეყანა
 سراى جاودان – მარადიული სახლი
 سراى سپنج – წუთისოფელი
 سراى غرور – ამპარტავნობის სასახლე
 سراى فانی – წარმავალი ბინა
 سراى فنا – დაღუპვის სასახლე
 عالم اشباح – მოჩვენებითი ქვეყანა
 عالم انوار – ნათელი სამყარო
 عالم بقا – მარადიული სამყარო
 عالم جاودانى – მარადიული სამყარო
 عالم دنيا – ამქვეყნიური სამყარო
 عالم فانی – წარმავალი სამყარო

عالم فنا – წარმავალი სამყარო
 عالم ناپایدار – მერყევი სამყარო
 عشرت آباد فانی – დროსტარების წარმავალი ადგილსამყოფი
 قفس – გალია
 قفس خاک – მიწიერი გალია
 قفس عنصری – თავდაპირველი გალია
 کارخانه هستی – არსებობის სახელოსნო
 کوره غیار – შეუგუებელი მიწა
 محبط/التسفل/سفلی – უმდაბლესი უფსკრული
 محنت آباد جهان – ძნელგასაძლები ქვეყანა
 منزل فانی – წარმავალი სადგომი

იზაფეტური ჭაჭვი:

دنیای غدار مکار – მტარვალი, მუხთალი ქვეყანა
 دنیای دنی لئیم – მდაბალი, უნდილი ქვეყანა
 عالم ترقی باقی – მარადიული მზარდი ქვეყანა
 (اضافه مقلوب – كهنه دیر)
 کهنه دیر خراب – ძველი დანგრეული საცხოვრებელი
 کوی عالم خاک – მიწიერი სამყაროს უბანი
 محفل فانی دنیا – წარმავალი ქვეყნის საზოგადოება
 تنگنای قفس جهانی – ამქვეყნიური ვიწრო გალია

va – კავშირიანი კონსტრუქციები:

خاکدان رنج و بلا	ტანჯვითა და უბედურებით სავსე სანაგვე
سرای سپنج و منزل عنا و رنج	წუთისოფელი და ტანჯვისა და წვალების ბინა
کلبه بلیت و خارستان اذیت	ტანჯვის ქოხი და წვალების ტაღნარი
موضع فریب و غرور	სიცრუისა და ამპარტაუნობის საბატონო
دنیای دنی و منزل مستعار محل عنا و مقام فنا	მდაბალი, სიცრუის, ტანჯვისა და ამაოების სამკვიდრო

5.4. საიქიო

آخرت	საიქიო	خلد	სამოთხე
بهشت	სამოთხე	عقبی'	საბოლოო სამყოფელი
جنت	სამოთხე		

იზაფეტურ კონსტრუქციაში მეოვი საზღვრულ-მსაზღვრელი

آشيان عليين	უმაღლესი ბუდე
آشيان قدس	წმიდა ბუდე
آشيانه غيب	საიქიოს ბუდე
بهشت جاودانی	სამარადისო სამოთხე
بياض جنان	სამოთხის ყამირი
جنت جاودانی	სამარადისო სამოთხე
جهان باقى	სამარადისო ქვეყანა
جهان جاويد	სამარადისო ქვეყანა
حظاير انس	სიყვარულის სადგომი
خانه بقا	მარადისობის სახლი
خطه بقا	სამარადისო სამყოფელი
خلد برين	მაღალი სამოთხე
خلد روح افزای	სულის გამახალისებელი სამოთხე
دار آخرت	საიქიოს სახლი
دار السرور	სიხარულის სახლი
دار العيش جاودانی	მარადიული მხიარულების სახლი
دارالقرار	მტკიცე სახლი
دار بقا	მარადისობის სახლი
دار سرور	სიხარულის სახლი
دار عقبی'	სამარადისო სახლი
دار قرار	მტკიცე სახლი
دار نعيم	ნეტარების სახლი

داروصال
دولت خانه سرور
ديار آخرت
روضات جنان
روضه رضوان
رياض جنان
رياض عقبی'
سرای بوستان جنت
سرای باقی
سرای بهجت
سرای پایدار
سرای جاودان
سرای جاودانی
سرای جاوید
سرای خرم
سرای دیگر
سرای سرور
عالم آخرت
عالم ابدی
عالم اخری
عالم ارواح
عالم افلاک
عالم انوار
عالم باقی
عالم بالا
عالم بقا
عالم جاودان
عالم جاودانی
عالم حیات
عالم دیگر

შეხვედრის სამყოფელი
სიხარულის დარბაზი
საიქიოს სამყარო
სამოთხის ბაღები
სამოთხის ბაღი
სამოთხის ბაღი
საიქიოს ბაღი
სამოთხის ბაღი
მარადიული სასახლე
სამუდამო სასახლე
სამუდამო სასახლე
მარადიული სასახლე
მარადისობის სასახლე
მარადიული სასახლე
მხიარულების სასახლე
სხვა სასახლე
სიხარულის სასახლე
საიქიოს სასახლე
სამარდისო სამყარო
საბოლოო სამყარო
სულების სამყარო
ზეციური სამყარო
ნათელი სამყარო
მარადიული სამყარო
ზედა სამყარო
მარადისობის სამყარო
მარადიული სამყარო
მარადიული სამყარო
სიცოცხლის სამყარო
სხვა სამყარო

عالم روحانی
عالم سرمدی
عالم قدس
عالم قریب
عالم مثال
فرادیس قدس
قرارگاه بقا
قصور روحانی
کاشانه عقبی'
کعبه مرار
گلزار جنت
محل جاودانی
مقام بقا
ملک بقا
منزل عقبی'
وطن اصلی

სულიერი სამყარო
მუდმივი სამყარო
წმინდა სამყარო
მეზობელი სამყარო
ოცნებათა სამყარო
წმინდა სამყარო
მარადისობის სამყარო
სულიერების სასახლეები
მარადიული საბუდარი
მუდმივი ქააბა
სამოთხის ვარდნარი
სამუდამო ადგილი
მარადიული სამყოფელი
სამარადისო ქვეყანა
სამარადისო სამყოფელი
ნამდვილი სამშობლო

იზაფეტური ჯაჭვი:

جنات نعیم عقبی'
ساحل نعیم بهشت جاودانه
عالم ترقی باقی

საბოლოო სანეტარო სამოთხე
სიხარულის მომნიჭებელი სამარადისო სამოთხის ნაპირი
მარადიული წარჩინების სამყარო

va – კავშირიანი კონსტრუქციები:

دارالامان و بیت الجنان
دار بقا و محل نور و ضیاء مأوی
بهجت و سنا و وطن اصلی و مرکت حقیقی
دار راحت و استراحت

უსაფრთხო ადგილი და სამოთხის სახლი
მარადიული, სხივოსანი და კაშკაშა
მშვენიერებისა და სინატიფის შუქით
მოფენილი ქვეყანა, ნამდვილი სამშობლო
და ჭეშმარიტი ნავსაყუდელი
საამოსა და დასვენების სახლი

دولت سرای سرور و نعم
ریاض انس و حدائق قدس

مأمن امن و راحت و گلشن استراحت

منزلگه نشاط و سرور
نزهت سرای ناز و نعم

სიხარულისა და კეთილდღეობის ქვეყანა
კეთილი განწყობის სამოთხე და
წმიდათაწმიდა ბაღები

სიმშვიდის და მოსვენების დამშვენებული
თავშესაფარი

სიხარულისა და ბედნიერების სამყოფელი
სიხარულის მომნიჭებელი სასახლე

საიქიოსადმი უარყოფითი დამოკიდებულების გამოხატვა:

ديار عدم

ديار نيستی

سرای نيستی

طريق عدم

عدم

کشور عدم

منزل عدم

არმყოფობის ქვეყანა

არარობის ქვეყანა

არარობის ქვეყანა

არმყოფობის გზა

არმყოფობა

არმყოფობის სახელმწიფო

არმყოფობის ბინა

დადასტურებულია საიქიოსადმი საპირისპირო დამოკიდებულების გამომხატველი
იდენტური სინტაქსური სტრუქტურის მქონე ფრაზეოლოგიზმები:

დადებითი

روانه سرای پایدار نمودن

სამუდამო სახელში გაგზავნა

سرای پایدار

სამუდამო სახლი

უარყოფითი

روانه^۱ ديار عدم گردانیدن

არმყოფობის ქვეყანაში გაგზავნა

ديار عدم

არმყოფობის ქვეყანა

ერთი ფრაზეოლოგიზმის ფარგლებში საიქიოსადმი უარყოფითი დამოკიდებულების გამოსატვის მაგალითები:

არსებობის ბარგის არარსებობის ქვეყანაში წადება رخت هستی به دیار نیستی بردن
“საიქიო” დახასიათებულია იზაფეტური კონსტრუქციით دیار نیستی – “არარსებობის ქვეყანა”.

არსებობის ბარგის არარსებობის სასახლეში მიტანა رخت هستی به سرای نیستی کشیدن
დახასიათებულია იზაფეტური კონსტრუქციით سرای نیستی – “არარსებობის სასახლე”.

დადასტურებულია “გარდაცვალების” მეტად ვულგარული დახასიათება:

ریغ رحمت را سر کشیدن

“წყალობის განაგალის გადაკვრა”

როგორც აღნიშნული იყო, ისლამის მოძღვრების თანახმად ის, რაც კაცობრიობას “სიკვდილად” მიაჩნია, სინამდვილეში არის სახეცვლილი სიცოცხლე, მისი სიცოცხლის ადგილსამყოფელისა და გარემოს შეცვლა. გარდაცვალებას არ აქვს უარყოფითი მნიშვნელობა, ყურანში უფალი შემქმნელია სიცოცხლის და სიკვდილისაც (იხ. ნაშრომის მე-9 გვერდზე). შეიძლება გამოითქვას ვარაუდი, რომ სპარსულენოვანი წყაროების ზოგ ფრაზეოლოგიზმში საიქიოსადმი უარყოფითი დამოკიდებულების გამოსატვის მიზეზი ევრაზიის სივრცეში არსებული რელიგიების განსხვავებული სიმბოლიკის ზეგავლენით იყოს განპირობებული. ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ ქრისტიანული რელიგიის სიმბოლიკაში ჭარბობს პოეტიზირებული თვინიერება, ტანჯვა, პატიება, მაშინ, როცა მაგალითად, ტიბეტურ-მონღოლურ რელიგიურ სიმბოლიკაში ბატონობს საიქიოს ძალების მრისხანება, სიმკაცრე და შიშის კულტი ამ ძალების მიმართ.⁵

5.5. სულის ამოხდა, მიბარება.

ზოგი ფრაზეოლოგიზმი სემანტიკურად ნეიტრალურია “სულის ამოხდისა” და “სულის მიბარებისადმი”, იგი ფაქტობრივად აღნიშნავს პროცესს ან უკვე მომხდარ ფაქტს:

⁵ იხ. М.Б. Храпченко, Природа эстетического знака, сб. Семантика и художественное творчество, М., 1977, с.23.

სხეულიდან სულის ამოსვლა	جان از بدن بر آمدن
სხეულიდან სულის გამოდევნა	جان از بدن افشردن
სულის მინდობა	جان تسليم كردن
სულის სხეულიდან გაუჩინარება	روان از قالب غايب گرديدن
სულის ჩაბარება	روان سپاردن
სულის სხეულიდან გაფრენა	روح از قالب پرواز كردن
სულის ჩაბარება	روح سپردن

მაგრამ ხშირად მითითებულია მისამართი ან ადრესატი:

სულის გაგზავნა იმ ქვეყნად	جان بدان عالم فرستادن
სულის მიცემა შემოქმედისათვის	جان به جان آفرين دادن
სულის მიბარება გამორჩეულისათვის	جان به جاتان سپردن
სულის მიცემა შემოქმედისათვის	جان به جان بخش دادن
სულის გაგზავნა ორთავ ქვეყნის მბრძანებელთან	جان به حضرت ربّ العالمين فرستادن
სულის ჩაბარება უფლისათვის	جان به حق تسليم كردن
სულის მიბარება ჯოჯოხეთის მცველისათვის	جان به خازن جحيم سپاردن
სულის გადაცემა ისლამის მბრძანებლისათვის	جان به صدر اسلام دادن
სულის ჩაბარება სიკვდილის ანგელოზისათვის	جان به قابض الارواح تسليم كردن
სულის მიბარება ჯოჯოხეთის მფლობელისათვის	جان به مالک دوزخ سپردن
სულის მიცემა უფლისათვის	جان به يزدان دادن
სულის მიტანა უფლის წინაშე	جان پيش يزدان بردن
სულის დიდი ღმერთისათვის ჩაბარება	رواح تسليم ايزد سبحان كرد
სულის მარადიული ქვეყნისაკენ წასვლა	روان کسی به عالم باقی روان گرديدن

ვინმეს სულის გაფრენა წმინდა
ბუდისკენ
სულის გამგზავრება უმაღლეს
სამყაროში

روح کسی به آشیان قدس پرواز نمودن

روح کسی به اعلیٰ علیین منتقل گشتن

ერთ სინტაქსურ სტრუქტურაში “სააქაოს” უარყოფითი დახასიათებით, ხოლო “საიქიოს” დადებითად მოხსენიებით სემანტიკურ დონეზე იქმნება ექსპრესიულობის ეფექტი:

از این تنگنای جهان به دارالامان و بیت جنان رحلت کردن

“ამ ვიწრო ქვეყნიდან იმ უსაფრთხო ადგილას და სამოთხის
სახლში გადასახლება”

ოპოზიცია:

تنگنای جهان – “ვიწრო ქვეყანა” – دارالامان و بیت جنان – “უსაფრთხო ადგილი და
სამოთხის სახლი”.

tangnāye jahān

dār ol-amān o beyte jannān

از این دار بی مدار به دارالقرار خرامیدن

“ამ შფოთიანი ბინიდან სიმტკიცის სადგომისკენ მხიარულად
გასვლა”

ოპოზიცია:

دار بی مدار – “შფოთიანი ბინა” – دارالقرار – “სიმტკიცის სადგომი”

dāre bimadār

dār ol-qarār

از جهان پر رنج به دار نعیم ارتحال کردن

“ტანჯვით სავსე ქვეყნიდან ნეტარების ბინაში გადასვლა”

ოპოზიცია:

جهان پر رنج – “ტანჯვით სავსე ქვეყანა” – دار نعیم – “ნეტარების ბინა”

jahāne porranj

dāre na'im

از سرای پر رنج به عالم باقی خرامیدن

“ტანჯვით სავეს სასახლიდან მარადიულ სამყაროში

სიხარულით წასვლა”

ოპოზიცია:

سرای پر رنج – “ტანჯვით სავეს სასახლე” – عالم باقی – “მარადიული
სამყარო”.

sarāye porranj

‘āleme bāqi

კლასიკურ მხატვრულ პროზაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება გართომული სეგმენტების, პოეტიკური ფიგურების გამოყენებასა და კეთილხმოვანების დაცვას (موازنه و خوش آهنگی ⁵قرینه). “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველ ფრაზეოლოგიზმებში, როგორც სპარსული სიტყვაკაზმულობის ორგანულ ნაწილში, ეს ტენდენცია მკაფიოდ შეინიშნება.

სემანტიკურ დონეზე ლექსმათა დაპირისპირების ექსპრესიულობას გარკვეულწილად აძლიერებს ნაწილობრივ გართომული ან ფონეტიკური შემადგენლობით ახლოს მდგომი სეგმენტების გამოყენება:

از اوج حیات به حسیض ممات گرائیدن

“სიცოცხლის მწვერვალიდან სიკვდილის უფსკრულში ჩასვლა”

ოპოზიცია:

اوج حیات – “სიცოცხლის მწვერვალი” – حسیض ممات – “სიკვდილის

უფსკრული”

ouje hayāt

hazize mamāt

از تنگنای ظلمانی در قصور روحانی رفتن

“ამ ვიწრო ბნელეთიდან სულიერების სასახლეებში გადანაცვლება”

ოპოზიცია:

تنگنای ظلمانی – “ვიწრო ბნელეთი” – قصور روحانی – “სულიერების სასახლეები”

tangnāye zolmāni

qosure ruhāni

⁵ ملك الشعرا بهار، سبک شناسی، جلد دوم، تهران، ۱۳۷۰، صص ۲۸۰-۲۸۳. ib: ვრცლად

از دار دنیا به منزل عقبی رسیدن

“ამქვეყნიური სახლიდან სამარადისო სამყოფელს მიღწევა”

ოპოზიცია:

دار دنیا

منزل عقبی

“ამქვეყნიური სახლი”

“სამარადისო სამყოფელი”

dāre donyā

manzele oqbā

از دار غرور به دار سرور انتقال نمودن

“ამპარტავნობის სახლიდან სიხარულის სახლში გადასვლა”

ოპოზიცია:

دار غرور

دار سرور

“ამპარტავნობის სახლი”

“სიხარულის სახლი”

dāre qorur

dāre sorur

از عالم فنا به عالم بقا خرامیدن

“წარმავალი სამყაროდან მარადიული სამყაროსკენ მხიარულად

წასვლა”

ოპოზიცია:

عالم فنا – “წარმავალი სამყარო” – عالم بقا – “მარადიული სამყარო”

‘ālame fanā

‘ālame baqā

از عالم خاک به سوی عالم پاک رحلت نمودن

“მიწიერი სამყაროს უბნიდან წმინდა სამყაროში გამგზავრება”

ოპოზიცია:⁶

سوی عالم پاک – “წმინდა სამყაროს უბანი” – کوی عالم خاک

სამყაროს მიმართულება”

⁶ ეხება რა სპარსულ-ტაჯიკური პოეზიის პოეტიკის საკითხებს ი. ბრაგინსკი აღნიშნავს: «Анализ членимости бейта и мисры выявил параллелизм композиционный, состоящий в симметричности самой структуры бейта.... польным является параллелизмы синонимический, выражающий соответствие идейное, образное, грамматическое... Параллелизмы, основанные на сопоставлении и на противопоставлении составляют большинство. Здесь сказывается старая иранская традиция «универсальной поляризации» в поэтике Авесты (И.С. Брагинский, Из истории таджикской народной поэзии», М., 1956, с. 401).

kuye ‘ālame xāk

suye ‘ālame pāk

სპარსულ პოეტიკაში კეთილხმოვნებისა და ექსპრესიულობის მიღწევისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იდენტური ბგერებისა (გრაფემების) და ფონეტიკური სეგმენტების მრავალჯერად გამოყენებას.⁷

r-r-r-r

به جوار رحمت آفریدگار انتقال کردن
“შემქმნელის წყალობის მეზობლად გადასვლა”
be javāre rahmate āfarīdegār_ enteqal kardān

š-š-š

شربت شهادت چشانیدن
“მოწამეობრივი სიკვდილის შარბათის დაღვეინება”
šarbate šahādat čašānidan

āt-āt

مات و فات
“სიკვდილი და არარსებობა”
māt o fāt

āt-āt-āt

از اسب حیات به خاک فوات و خون وفات غلطانیدن

⁷ პოეტ თავალოლის აზრით:

گذشته از رعایت قافیه که کمترین موسیقی لازم را با آن طنین خوش و دلایز به کلام میبخشند در مروارید بندی این ابیات دلنشین از طریق فراوانی و بر خورد جیم ها در شعر نخست و تکرار "خانه" در بیت دیگر و رعایت لطیف انگیز یای همزه دار "شمانل" و "قبایل در واپسین شعر که خود نازک کاری دیگری خارج از وظیفه فنی قافیه پرداز است حافظ وش و سعدی وار چه رنجهها که بر خود هموار کرده اند (فریدون توللی، شعر زمان ناپذیر راهنمای کتاب شماره های ۱-۲، ۱۳۴۸).

შეკვლევარ მაჰდავის აზრით:

شيخ اجل (سعدی) در بیت مشهور خود
شب است و شاهد و شمع و شرب و شیرینی
غنیمت است چنین شب که دوستان بینی
پنج بار و بلکه شش بار "ش" را آورده است و یا حکیم طوس و خداوند سخن پارسی فردوسی که می فرماید
به من بازده زور لشکر شکن
به من دیو لشکر شکن بر شکن
پنج بار که در هر دو بیت "ش" با حروف متقارب المخرج آمده است (احمد مهدوی دامغانی، همه گویند و لی گفته سعدی دگر است، "ایرانشناسی" شماره ۱، ۱۳۷۰، ص. ۳۵).

“სიცოცხლის ცხენიდან გარდაცვალების მიწაზე და
სიკვდილის სისხლში დაგორება”
az asbe hayāt o xāke favāt o xune vafāt qaltānidan

bate-bate-bate

شربت ضربت حربت اجل در کشیدن
“სიკვდილთან შეტაკების დარტყმის შარბათის შესმა”
Sarbate zarbate harbate ajal darkešidan

bate-bate

نوبت غربت کسی از این جهان رسیدن
“ამ ქვეყნიდან განშორების რიგის დადგომა”
noubate qorbate kasi az in jahān rasidan

axt-axt-axt

از تخت بخت به تخته هلاک انداختن
“ბედნიერების ტახტიდან დაღუპვის ფიცარზე დაგდება”
az taxte baxt be taxteye halāk andāxtan

5.6. “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველ ფრაზეოლოგიზმებში გამოყენებულია სპარსული პოეტიკის ფიგურები.⁸

ფიგურა اشتقاق صغیر - ერთი და იგივე ძირიდან ნაწარმოები სიტყვები მოქცეულნი არიან ერთ სემანტიკურ ველში.

از اعلی مرتبه شاهی به نازل منزله گور منزل گزیدن
“მეუფეობის უზენაესობიდან სამარის სიმდაბლის ბინად არჩევა”
az a'lā martabeye šāhi be nazel mazaleye gur manzel gozīdan

⁸ ეხელმძღვანელობთ ნაშრომით Р. Мусульманкулов, Персидско-таджикская классическая поэтика-Х-ХV вв., М., 1989.

n z l ძირიდან გვაქვს nāzel – “დაბალი”, manzale – “მსგესად”, “ვითარცა”; manzel – “ბინა”. შესიტყვება nazel manzale – “გათანაბრებული”. ექსპრესიულობა ძლიერდება z და l ბგერების გამეორებით: naze| manze|eye gur manze| goz|idan

سالک مسلک عدم گزیدن

“არარაობის გზის მგზავრად ქცევა”

sāleke maslake ‘adam gardidan

s l k ძირიდან გვაქვს sālek – “მგზავრი”, maslak – “გზა” – sālake maslak.

مرغ روح را از قفس قالب بر فضای عالم ارواح پرواز دادن

“სულის ფრინველის ტანის გალიიდან სულების ქვეყნის სივრცეში
გაშვება”

morqe ruh rā az qafase qāleb bar fazāye ‘ālame arvāh parvāz dādan

r v h ძირიდან გვაქვს ruh – “სული”, ამ ლექსემის მრავლობითი რიცხვი – arvāh – morqe ruh – ‘ālame arvāh.

به جوار حق مجاور گزیدن

“უფლის მეზობლად გახდომა”

be javāre haqq mojāver gardidan

j v r ძირიდან გვაქვს javār – “მეზობლობა”, mojāver – “მომიჯნავე”, “მოსაზღვრე”. Javāre haqq - mojāver gardidan.

به رحمت رحمان پیوستن

“მოწყალის წყალობის მიღება”

be rahmate rahmān peyvastan

r h m ძირიდან გვაქვს rahmat – “წყალობა”, rahmān – “მოწყალე” - rahmate rahmān.

ფიგურა تاجنيس تام - tajnise tāmm- გამოყენებულია აბსოლუტური ომონიმები.

اسباب زندگی از این عالم اسباب بر داشتن

“ცხოვრების ბარგის გატანა ამ ჭირვეული სამყაროდან”
asbābe zendegi az in ‘ālame asbāb bardāštan
asbābe zendegi – “ცხოვრების ბარგი” – ‘ālame asbāb – “ჭირვეული სამყარო”.

روان کسی به عالم باقی روان گردیدن
“სულის მარადიული ქვეყნისაკენ წასვლა”
ravāne kasi be ‘ālame bāqi ravān gardidan
ravān – “სული”, ravān gardīdan – “წასვლა, გამგზავრება”.

დასკვნა

ერთ-ერთი თემა, რომელიც დამუშავებული აქვს სპარსულ-ტაჯიკური ლიტერატურის თითქმის ყველა წარმატებულ წარმომადგენელს, არის სოფლის ტრიალის, საწუთროს მუხთლობის, სიბერის, წუთისოფლის მიტოვების პრობლემა.

ახალი სპარსული ენის ლექსიკური ფონდი შეიცავს “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველ მრავალ ლექსემასა და ფრაზეოლოგიზმს. კლასიკური პოეტური, პროზაული, ნარატიული თხზულებებიდან, თანამედროვე ლიტერატურის ნიმუშებიდან და ლექსიკოგრაფიული გამოცემებიდან შეკრებილია “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი 1414 ლექსემა და ფრაზეოლოგიზმი. ეს მასალა ქართულ ენაზე თარგმანითურთ გამოვეცით 2005 წელს.

სინქრონული, კონტექსტუალური და ზოგ შემთხვევაში დიაქრონული ანალიზის მეთოდის გამოყენებით კომპლექსურად არის შესწავლილი ერთკომპონენტიანი და რთული მორფოლოგიური სტრუქტურის მქონე ლექსემების გრამატიკული და სემანტიკური ასპექტები; ორ- და მრავალკომპონენტიანი ფრაზეოლოგიზმების ვარიანტულობა; ფრაზეოლოგიზმების პოეტურ-ექსპრესიული ხერხების თავისებურებანი.

დეტალურად შესწავლილია ირანული და არაბული წარმომავლობის ერთკომპონენტიანი და რთული მორფოლოგიური შედგენილობის სტრუქტურები; სახელის შემცველი ფრაზეოლოგიზმები უმრავლეს შემთხვევებში იზაფეტური კონსტრუქციების სახით არის წარმოდგენილი, ორკომპონენტიანი ზმნური ფრაზეოლოგიური ერთეულები ტრადიციულად “რთულ ზმნებად” არიან მიჩნეული. განხილული მასალის დიდ ნაწილს მრავალკომპონენტიანი ზმნური ფრაზეოლოგიზმები წარმოადგენენ.

ჩვენ მიერ შესწავლილი მასალის მიხედვით შეიძლება გამოვყოთ ფრაზეოლოგიზმების შემდეგი ტიპები:

ლექსიკურ ვარიანტულობაში იგულისხმება სხვადასხვა მეტყველების ნაწილების ურთიერთჩანაცვლება.

გრამატიკულ ვარიანტულობაში იგულისხმება სხვადასხვა გრამატიკული ფორმების ურთიერთჩანაცვლება.

კვანტიტატურ ვარიანტულობაში იგულისხმება ფრაზეოლოგიური ერთეულების სხვადასხვაობა კომპონენტების რაოდენობის მიხედვით.

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების სპეციფიურობამ განაპირობა ის, რომ ჩვენ მიერ განსახილველად მოხმობილ დიდ მასივში მეტად იშვიათად გვხვდება ვარიანტულობის რთული სახეობა, რომელიც გულისხმობს ლექსიკური და გრამატიკული ვარიანტების შეთავსებადობას.

სხვადასხვა ჟანრისა და იდეური მიმართულების ნაწარმოებების მასალის შეპირისპირებითმა შესწავლამ (“შაჰ-ნამე” – “აჰსან ათ-თავარიხ”) გამოავლინა რიგი თავისებურებებისა ლექსიკური შემადგენლობისა და სტრუქტურებში კომპონენტთა სიმრავლის ასპექტით.

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველ ლექსემებსა და ფრაზეოლოგიზმებში გამოყენებული მხატვრულ-ექსპრესიული ფიგურები და საშუალებები სპარსული სიტყვაკაზმულობის ოსტატობის ინვენტარის განუყოფელი ნაწილია.

წინამდებარე გამოკვლევა შეიძლება შეფასდეს, როგორც ახალი სპარსული ენის “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების კომპლექსური შესწავლის პირველი ცდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ილ. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.
- მ. ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობებიდან, თბ., 1966.
- ალ. გვახარია, რუდაქის პოეტიკა. კრებ. “რუდაქი”, თბ., 1957.
- ლ. თუშიშვილი, შაჰ-ნამეს არაბული ლექსიკის შესწავლისათვის, თსუ “შრომები”, №180, 1976.
- მ. კვაჭაძე, დროის ცნების გამომხატველ ლექსემათა სემანტიკური ველის შესწავლისათვის სპარსულში, საქ. მეცნ. აკადემიის “მოამბე”, №134, 2, 1989.
- მ. კვაჭაძე, მასალები “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიზმების შესწავლისათვის სპარსულ ენაში, თბ., 2005.
- მ. კვაჭაძე, ორი ეტიუდი “წუთისოფლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსემებისა და ფრაზეოლოგიური ერთეულების შესახებ სპარსულ ენაში, თბ., 2005.
- დ. კობიძე, სპარსული ლიტერატურის ისტორია, თბ., 1975.
- ვ. კოტეტიშვილი, სპარსული რითმის სტრუქტურა, თბ., 1986.
- მ. წერეთელი, “ფერთა სიმბოლიკა” არდა ვირაფ ნამაკში, “მაცნე” (ენ. და ლიტ.), №4, 1986.

А.К. Арендс, Краткий синтаксис современного персидского языка, М.-Л., 1941.

Х.К. Баранов, Арабско-русский словарь, М., 1957.

Е.Э. Бертельс, История персидско-таджикской литературы, М., 1960.

А.А. Веретенников, Очерки глагольной фразеологии персидского языка, М., 1993.

В.В. Виноградов, Стилистика, Теория поэтической речи. Поэтика, М., 1963.

Дж. Ш. Гиунашвили, Глагольный компонент детерминативных именных образований персидского литературного языка, «Труды» Института языкознания АН ГССР (сер. вост. яз.), т. III, 1960.

- М.Ш. Квачадзе, О вариантности фразеологических единиц в персидском языке, Тб., 1991.
- Н.А. Джураев, Фразеологические единицы как выразительные средства таджикского языка, Таджикский гос. университет, Душанбе, 1988.
- А.В. Кунин, Фразеологическая вариантность и структурная синонимия в современном английском языке, сб. Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе, Вологда, 1967.
- Р. Мусульманкулов, Персидско-таджикская классическая поэтика (X-XV вв.), М., 1989.
- Л.С. Пейсигов, Вопросы синтакса персидского языка, М., 1959.
- Ю.А. Рубинчик, Персидский сложный глагол как разновидность глагольных фразеологизмов, сб. Индийская и иранская филология (Вопросы лексики), М., 1971.
- Ю.А. Рубинчик, Основы фразеологии персидского языка, М., 1981.
- Ю.А. Рубинчик, Лексикография персидского языка, М., 1991.
- М.М. Сахокия, К вопросу образования и классификации сложных глаголов в древнеперсидском языке, «Мацне» (сер. яз. лит.), №1, 1979.
- Словарь библейского богословия под ред. Ксовье Леон-Дюфура, Брюссель, 1974.
- В.Н. Телия, О вариантности слов и идиом, сб. Вопросы фразеологии (Труды Самаркандского гос. университета им. А.Новои, вып. 178, Самарканд, 1970.
- М.Б. Хранченко, Природа эстетического знака, сб. Семиотика и художественное творчество, М., 1977.
- Н.М. Шанский, Фразеология современного русского языка, М., 1962.
- Т.А. Чавчавадзе, Именное словосложение в новоперсидском языке, Тб., 1981.
- А.И. Черная, К вопросу о фразеологической вариантности и одноструктурной синонимии в современном английском языке, сб. Проблемы стилистики, лексикологии и фразеологии, Иркутск, 1977.
- Т.Д. Чхеидзе, Именное словообразование в персидском языке, Тб., 1969.
- Apocalypses et voyages dans l'au-de là, par. C. Kappler et collaborateurs, Paris, 1987.
- Ph. Gignoux, L'enfer et le paradis d'après les sources pehléviques, Journal Asiatique, t. 256/2, 1968.
- Ph. Gignoux, Le Livre d'Ardā Vīrāz. Translitteration, transcription et traduction du texte pehlevi, Paris, 1984.

- P.Horn, Grundriss der neupersischen Etimologie, Hildesheim-New York, 1974.
- K.D. Jamaspji Jamasp Asa, Arda Viraf Nameh, Bombay, 1902.
- F. Jonson, Dictionary Persian, Arabic, English, London, 1852.
- H. Junker, Bozorg Alavi, Wörterbuch Persisch – Deutsch, Leipzig, 1981.
- O. Klima, Avesta. Ancient Persian Inscription. Middle Persian Literature (J. Rypka, History of Iranian Literature, Dordrecht-Holland, 1968).
- La mort, les morts dans les sociétés anciennes, sous la direction de G. Gnoli et J.-P. Vernant, Cambridge-Paris, 1982.
- D. N. Mackenzie, A Concise Pahlavi Dictionary, London, 1971.
- H.S. Nyberg, A Manual of Pahlavi, II, Wiesbaden, 1971.
- Persian Literature (ed. Ehsan Yarshater), Columbia University, 1988.
- H. Ringgren, Fatalism in Persian Epics, Uppsala, 1953.
- H. Ringgren, Studies in Arabic Fatalism, Uppsala, 1955.
- The Holy Qur-ān, The Kingdom of Saudi Arabia, H 1413.
- F. Vahman, Ardā Wirāz Namag, The Iranian “Divina Commdia”, London and Malmo, 1986.
- H. Wehr, Arabisches Wörterbuch für die Schriftsprache der gegenwart, Leipzig, 1958.
- G. Widengren, Hochgottglaube im alten Iran, Uppsala, 1938.

- بهار، محمد تقی، ملک الشعراء، سبک شناسی، جلد های دوم، سوم، تهران، ۱۳۷۰.
- تبریزی، محمد حسن بن خلف، برهان قاطع، چهار جلد، با اهتمام دکتر محمد معین، تهران ۱۳۳۴-۱۳۳۰.
- توللی، فریدون، شعر زمان ناپذیر، راهنمای کتاب، شماره های ۱-۲، ۱۳۴۸.
- خامنه ای، سید محمد، مثل هوا با تن برگ (در باره متافیزیک و ماهیت مرگ)، روزنامه همشهری، ۱۲ آوریل ۲۰۰۶.
- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، ۱۳۷۳، جلد های مختلف.
- فرهنگ زبان تاجیکی، عبارت از دو جلد، مسکو، ۱۹۶۹.
- فرهنگ فارسی به روسی در دو جلد، بتصحیح و اهتمام یوری روبینچیک، تهران، ۱۳۸۱.
- قاسمی مسعود، از این جهان به آن جهان، مجله معارف، دو ره سوم، شماره ۳، ۱۳۶۵.
- قران کریم و ترجمه معانی آن بزبان فارسی، مجمع ملک فهد، ۱۴۱۷هـ.
- معین، محمد، مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی، تهران، ۱۳۲۴.
- معین، محمد، فرهنگ فارسی در ۶ جلد، تهران، ۱۳۴۵-۱۳۴۲.
- مهدوی دامغانی، احمد، همه گویند ولی گفته سعدی دگر است، مجلد ایرانشناسی، سال سوم، شماره ۱۰، ۱۳۷۰.

“წუთისოფლის მიტოვების” ცნების
გამომხატველი ლექსემებისა
და ფრაზეოლოგიზმების
კორპუსი

წინათქმა

წინამდებარე “კორპუსში” ანბანური წესით წარმოდგენილია “წუთისოფლის მიტოვების”(91-162), “მოკვლისა” (163-175) და “სიკვდილის მოახლოების” (176-180) ცნებების გამომხატველი ასალ სპარსულ ენაში გავრცელებული ლექსემები და ფრაზეოლოგიზმები ქართულ ენაზე თარგმანითურთ. “კორპუსი” შეიცავს 1414 ერთეულს.

“კორპუსის” შედგენისას გამოყენებულია ლექსიკოგრაფიული გამოცემები, გამოკვლევები, ზოგიერთი მხატვრული და ნარატიული წყარო:

(1) احسن التواريخ، حسن بیگ روملو، تصحیح عبد الحسین نوائی، تهران، ۱۳۵۷.

(2) حاجی آقا، صادق هدایت، تهران، ۱۳۴۴.

(3) راحة الصدور، محمد علی راوندی، تصحیح محمد اقبال، تهران، انتشارات علمی.

(4) راه آب نامه، محمد علی جمالزاده، تهران، ۱۳۳۹.

(5) سه قطره خون، صادق هدایت، تهران، ۱۳۳۰.

(6) شاهنامه فردوسی، چاپ مسکو.

(7) علویه خانم، صادق هدایت، تهران، ۱۳۴۲.

(8) فرهنگ زیان تاجیکی، عبارت از دو جلد، مسکو، ۱۹۶۹.

(9) فرهنگ فارسی، محمد معین، ۶ جلد، تهران، ۱۳۶۰.

(10) لغت نامه علی اکبر دهخدا، تهران، سالهای مختلف.

(11) از این جهان به آن جهان، مسعود قاسمی، "معارف"، دوره سوم، ۱۳۶۵.

12. А.А. Веретенников, Очерки глагольной фразеологии персидского языка, М., 1993.

13. Ю.А.Рубинчик, Основы фразеологии персидского языка, М., 1981

“სიცოცხლის მიტოვების” ცნების გამომხატველი ლექსიკა

Ā

სიცოცხლის წყლის გატანება	آب حیات را بر باد فنا دادن (احسن التواریخ، ۵۶) ³
სიკვდილის ქარისათვის	
სიცოცხლის მდინარის სიკვდილის	آب کسی زیر پل مرگ گذر کردن
ხიდქვეშ გავლა	
ნატურის სამარეში წაღება	آرزو به گور بردن (Веретенников, 75)
ვინმეს სიცოცხლის კალოზე	آذر در خرمن عمر کسی افتادن
ცეცხლის გაჩენა	
საფლაო	آرام
აკლდამა	آرامگاه
მოსვენება	آرام گرفتن
სულზე ხელის აღება	آستین بر جان افشاندن
ჯანის ფარშევანგის მიერ სულის	آشيان نفس از طاووس جان تهی شدن
ბუდის მიტოვება	
ზენიტში მყოფი სიდიადის მზის	آفتاب جلال بقای کسی از اوج شرف و کمال به
ცოდვის უფსკრულში ჩასვენება	حضيض هبوط و وبال نقل کردن
ვინმეს სიდიადის მზის ჩასვენება	آفتاب جلال کسی در مغرب عالم قدس غروب
სიწმინდის სამყაროს დასაველეთით	کردن

³წყაროზე მინიშნების გარეშე სტატიები

წარმოდგენილია ნაშრომში: از این جهان به آن: مسعود قاسمی،

جهان، "معارف" دوره سوم، شماره سوم، ۱۳۶۵

آفتاب عمر کسی بر لب بام رسیدن

ვინმეს სიცოცხლის მზის მიღწევა

ბანის კიდესთან
ვინმეს მზის ჩასვენება
ვინმეს მზის მთას მიფარება
საიქიოს ბინადრად გადაქცევა
სიკვდილის მოსურვება
საკუთარი სიკვდილის აიას წაკითხვა

آفتاب کسی افول کردن (راحة الصدور، ۹۰)
آفتاب کسی به کوه فرو رفتن
آن جهانی گردیدن
آهنگ به مرگ کردن
آیت عزل خویشتن بر خواندن

۱

აბუ იაჰიას (სულთა მსუთავი) მიერ
ვინმეს სულის გატაცება
სიკვდილი
სიკვდილის მიერ ვინმეს საძინებელი
ოთახისათვის ცეცხლის წაკიდება
სიკვდილის მიერ ვინმეს
სურვილისათვის ხელის შეკვრა
ვინმეს სიკვდილის საფრთხის ქვეშ
ყოფნა
სულთ სიკვდილის მასპინძლობა
სიკვდილის მიერ ამხედრებულის
ჩამოგდება
სიკვდილის მიერ ვინმეზე ღაშქარის
გაგზავნა
უეცარი სიკვდილი
განგების მიერ წინასწარდასახული

ابویحی روح کسی را مقبوض گردانیدن
اجل
اجل به شبستان کسی آتش در زدن
اجل دست خواهش کسی بستن
اجل دور سر کسی چرخ زدن
اجل را به جان میزبانی کردن
اجل رکیب کسی بگسلاندن
اجل کسی را جیش در سر آوردن
اجل معلق (Рубинчик, 62)
اجل مقدر

სიკვდილი	ادهم و اشهب کسی را به خاک افکندن
მისი შავი და ნაცრისფერი ბედაურის მიწაზე დანარცხება	
(საიქიოს) გადაბარგება	ارتحال (لغت نامه)
(საიქიოს) გადაბარგება	ارتحال نمودن
სიცოცხლის მეუფეობის უზენაესობიდან სამარის სიმდაბლის ბინად არჩევა	از اعلی مرتبه شاهی به نازل منزله گور منزل گزیدن
სიცოცხლის მწვერვალიდან სიკვდილის უფსკრულში ჩასვლა	از اوج حیات به حضيض ممات گراییدن
სასფლაოს ბინადრად გადაქცევა	از اهل قبور گردیدن
ამ ვიწრო ბუდიდან გაფრენა	از این تنگ آشیانه پرواز کردن
ამ ვიწრო სოფლიდან იმ უსაფრთხო ადგილას და სამოთხის სახლში გადასახლება	از این تنگنای جهان به دارالامان و بیت الجنان رحلت کردن
ამ ვიწრო ბნელეთიდან სულიერების სასახლეში გადანაცვლება	از این تنگنای ظلمانی در قصور روحانی رفتن
ამ ქვეყანას გამოსაღმება	از این جهان بدرود جان کردن
ამ ქვეყნიდან გასვლა	از این جهان بیرون رفتن
ამ ქვეყნიდან გასვლა	از این جهان بیرون شدن
ამ მწუხარებით სავსე ქვეყნიდან მხიარულების სასახლეში გადასვლა	از این جهان پرغم به سرای خرم انتقال نمودن
ამ ქვეყნიდან გამგზავრება	از این جهان سفری گردیدن
ამ ქვეყნიდან წასვლა	از این جهان شدن
ამ ცვალებადი ქვეყნიდან მარადიულ სასახლეში გამგზავრება	از این جهان گذران به سرای جاودان ارتحال نمودن
ამ წარმავალი ქვეყნიდან მარადიულ	از این جهان فانی به جهان باقی رحلت کردن

ქვეყანაში გამგზავრება

ამ წარმავალი ქვეყნიდან მარადიულ
ქვეყნისკენ მისწრაფების დროშის
აფრიალება

ამ ქვეყნისაგან მოსვენება

ამ მტანჯველი სენაკიდან სულის
გამახალისებელ მარადიულობაში
წასვლა

ტანჯვითა და უბედურებით საგსე
სანაგვიდან სამოთხეში წასვლა

ამ სანაგვიდან განაპირება

ამ მერყევი ბინიდან წასვლა და
ნათელ სამყაროსთან შეერთება

ამ შფოთიანი ბინიდან სიმტკიცის
სადგომისკენ მხიარულად გასვლა

ამ სევდით საგსე სახლიდან

სიხარულის სასახლეში
გადასახლება

ამ ამპარტავნობის ბინიდან

სიხარულის სასახლეში გამგზავრება

ამ საფუძველმორყეული ბინის

დატოვება

ამ მუხთალი ქვეყნიდან არსებობის

ბარგის წაღება გადასარჩენად

ამ მდაბალი და უნდელი ქვეყნიდან

სიხარულის მომნიჭებელ სასახლეში
წასვლა

از این جهان فانی لوای توجه به عالم ترقی باقی بر
افراشتن

از این جهان فراخ شدن (شاهنامه، ۲، ۲۴۳)

از این حجره عذاب نمایی به خلد روح افزای رفتن

از این خاکدان رنج و بلا سوی جنت المأوی رفتن

از این خاکدان کرانی گرفتن

از این دار بی قرار به عالم انوار پیوستن

از این دار بی مدار به دارالقرار خرامیدن

از این دار پر ملال به سرای بهجت مال انتقال
نمودن

از این دار غرور به سرای سرور سفر فرمودن

از این دار نا پایدار در گذشتن

از این دنیایی غدار مگار رخت هستی به نجات بردن

از این دنیای دنی لئیم سوی نزهت سرای ناز و

نعیم رفتن

ამ ქვეყნიდან სიხარულის მომნიჭებელ
 სამარადისო ნაპირზე წასვლა
 ამ სასახლიდან გასვლა და ფარდას
 ამოფარება
 ამ წუთისოფლიდან გუდა-ნაბადის
 გატანა
 ამ წუთისოფლიდან გამგზავრება
 ამ წუთისოფლიდან სხვა სამყაროში
 გადასახლება
 ამ წუთისოფლიდან, ტანჯვისა და
 წვალების ბინიდან სიამისა და
 დასვენების სახლში გადასვლა
 ამ ტანჯვისა და სიჯიუტის,
 წვალებისა და ვაების ბინიდან
 კეთილი განწყობის სამოთხისა და
 წმიდათაწმიდის ბაღებისკენ
 მხიარულად წასვლა
 ამ წარმავალი ბინიდან მარადისეულ
 სამყაროში გადასახლება
 ამ წარმავალი ბინიდან მარადისეულ
 სამყაროსკენ მხიარულად წასვლა
 ამ სამყაროდან გამგზავრება
 ამ სამყაროდან გამგზავრება
 ამ სამყაროდან გამგზავრება
 ამ სამყაროდან გასვლა
 ამ სამყაროსაგან მოშორება
 ამ ტანჯვის ქოხიდან და წვალების

از این دیار به ساحل نعیم بهشت جاودانه رفتن

از این سرا در پس پرده رفتن

از این سرای سپنج رخت بیرون کشیدن

از این سرای سپنج رحلت نمودن

از این سرای سپنج به عالم دیگر انتقال یافتن

از این سرای سپنج و منزل عنا و رنج به دار راحت

و استراحت نقل کردن

از این سرای سپنج و منزل عناد و رنج به ریاض

انس و حدائق قدس خرامیدن

از این سرای فانی به عالم جاودانی ارتحال نمودن

از این سرای فانی به عالم جاودانی خرامیدن

از این عالم ارتحال کردن

از این عالم رحلت نمودن

از این عالم ارتحال نمودن

از این عالم گذشتن

از این کارگاه دور شدن

از این کلبه بلّیت و خارستان اذیت به مأمن امن و

ეკალნარიდან სიმშვიდის და
მოსვენების ვარდნარით
დამშვენებულ თავშესაფარში
გამგზავრება

راحت و گلشن استراحت رحلت کردن

ამ ტანჯვის ქოხიდან და წვალების
ეკალნარიდან სიმშვიდის და
მოსვენების ვარდნარით
დამშვენებულ თავშესაფარში
წაბრძანება

از این کلبه بلّیت و خارستان اذیت به مأمن امن و
راحت و گلشن استراحت رحلت فرمودن

ამ შეუგუებელი მიწიდან გადაბარგება
ამ ძველი დანგრეული
საცხოვრებლიდან წასვლა

از این کوره غیار انتقال کردن
از این کهنه دیر خراب رفتن

ამ ძველი ბინიდან სამარადისო
სამყაროში დაბინავება

از این کهنه سرا به عالم بقا منزل گزیدن

ამ ძველი ბინიდან გასვლა
ამ შესასვენებელი ადგილის მიტოვება
ამ წარმავალი სადგომიდან მტკიცე
სასახლისკენ წასვლა

از این کهنه سرا بیرون رفتن
از این مرحله در گذشتن

ამ წარმავალი სადგომიდან
სამარადისო ადგილსამყოფელისაკენ
გამგზავრება

از این منزل فانی به سوی دار قرار رفتن

ამ წარმავალი სადგომიდან ნამდვილ
სამშობლოში დაბრუნება

از این منزل فانی به وطن اصلی مراجعت نمودن

ამ სიცრუისა და ამპარტაენობის
საბატონოდან სიხარულისა და
ბედნიერების სამყოფელისაკენ
წასვლა

از این موضع فریب و غرور سوی منزلگه نشاط و
سرور رفتن

მადლიდან ჭაში ჩაყარდნა	از بالا به چاه افتادن
ამ მუხთაღი საწუთროს ვერაგობათა დავიწყება	از بد عهدی روزگار غدار فراموشی جستن
ამქვეყნიურ სამლოცველოებისაგან მოშორება	از بقاع زمین جدا گشتن
წარმავალი სამლოცველოდან მარადიულ სამყოფელში გადასვლა	از بقعه فنا به خطه بقا نقل کردن
ფეხების მოკვეთა	از پای افتادن
ტახტიდან (კუბოს) ფიცარზე გადავლა	از تخته بر تخته شدن
ტახტიდან (კუბოს) ფიცრამდე მიღწევა	از تخته به تخته رسیدن
ტახტიდან (კუბოს) ფიცრამდე მისვლა	از تخته به تخته رفتن
ხელმწიფობის ტახტიდან კუბოს ფიცარზე გადანაცვლება	از تخته سلطنت بر تخته تابوت جا گرفتن
ხელმწიფობის ტახტიდან კუბოს ფიცარზე დასვენება	از تخته سلطنت به تخته تابوت استراحت نمودن
ტახტის ფიცრიდან ფეხის კუბოს ფიცარზე დადგმა	از تخته تخت قدم به تخته تابوت گذاشتن
ტანიდან სულის გაფრენა	از تن پریدن جان (فرهنگ تاجیکی، ۲، ۳۱۹)
სიკვდილის დამორგუნავი მასვილისაგან მეორედ მოსვლამდე დაძინება	از تیغ قهر اجل تا حشر خفته شدن
სულიდან ამოღება	از جان اندر آوردن (لغت نامه)
სულს მოშორება	از جان بردن (فرهنگ تاجیکی، ۲، ۷۷۸)
ადგილის დატოვება	از جای رفتن
საწუთროს ძალმომრეობისაგან მოსვენება	از جور روزگار راحت شدن
ქვეყნიდან წასვლა	از جهان بیرون رفتن

ქვეყნიდან გასვლა	از جهان بیرون شدن
ტანჯვით სავსე ქვეყნიდან ნეტარების ბინაში გადასვლა	از جهان پر رنج به دار نعیم ارتحال کردن
ქვეყნიდან გამგზავრება	از جهان رحیل کردن
ქვეყნიდან წასვლა	از جهان رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از جهان شدن (فرهنگ تاجیکی، ۲، ۷۷۸)
ქვეყნიდან გასვლა	از جهان عبره کردن
წარმავალი ქვეყნიდან გამგზავრება	از جهان فانی ارتحال نمودن
წარმავალი ქვეყნიდან გადასახლება	از جهان فانی انتقال کردن (احسن التواریخ، ۴۲۲)
წარმავალი ქვეყნიდან სამარადისო ქვეყანაში გადასვლა	از جهان فانی به جهان باقی تحویل کردن
ქვეყნიდან მსუბუქად წასვლა	از جهان فراخ شدن (شاهنامه، ۱، ۷۵)
ქვეყნიდან (იმ ქვეყანაში) ჩასვლა	از جهان فرو شدن
საზრიანობის ქვეყნიდან ხელოვნებისა და მარადიულ სამყაროში წასვლა	از جهان فضل به هنر و عالم بقا رفتن
წარმავალი ქვეყნიდან მარადიულ სამყაროში წასვლა	از جهان فنا به عالم بقا ارتحال نمودن
წარმავალი ქვეყნის გაველა	از جهان گذران در گذشتن
წარმავალი ქვეყნიდან სამარადისო სამყაროში გადასვლა	از جهان گذران به عالم جاودان انتقال نمودن
ქვეყნის გაველა	از جهان گذشتن
სიკვდილის ქვეყნიდან სიცოცხლის სამყაროში გადასვლა	از جهان ممات به عالم حیات رحلت فرمودن
მწუხარების სანაგვიდან წასვლა	از خاکدان غم افزای رفتن
ქვეყნის ნანგრევებიდან მარადიულ საბუდარში წასვლა	از خرابه دنیا به کاشانه عقبی رفتن
ვირიდან ჩამოვარდნა	از خر افتادن

ამაოების სოფლიდან წასვლა
მწუხარების სახლიდან სიხარულის
სახლში გადასვლა

წარმავლობის დედაქალაქიდან
სამარადისო ქვეყანაში წასვლა
ამქვეყნიური სახლიდან საიქიოს
სახლში გადაბრძანება

ამქვეყნიური სახლიდან სამარადისო
სამყოფელს მიღწევა

ამპარტავნობის სახლიდან
სიხარულის სასახლეში გადასვლა

ამპარტავნობის სახლიდან
სიხარულის სახლში გადასვლა

წარმავლობის სახლიდან
მარადისობის სასახლეში გადასვლა

წარმავლობის სახლიდან
მარადისობის სახლში გამგზავრება

წარმავლობის სახლიდან
მარადისობის სახლში წაბრძანება

წარმავლობის სახლიდან
მარადისობის სახლში გამგზავრება

წარმავლობის სახლიდან
მარადისობის სახლში გამგზავრება

წარმავლობის სახლიდან
მარადისობის სახლისკენ წასვლა

წარმავლობის სახლიდან

از دار الغرور دنیا رحلت کردن
از دار الملل به دار السرور انتقال نمودن (احسن
التواریخ، ۲۴۰)

از دار الملک فنا به ملک بقا رفتن

از دار دنیا به دار عقبی رحلت فرمودن

از دار دنیا به منزل عقبی رسیدن

از دار غرور به سرای سرور انتقال نمودن

از دار غرور به دار سرور انتقال نمودن (احسن
التواریخ، ۱۶۷)

از دار فانی به سرای جاودانی انتقال نمودن

از دار فنا به خانه بقا رحلت کردن

از دار فنا به دار بقا رحلت فرمودن

از دار فنا به دار بقا رحلت کردن

از دار فنا به دار بقا رحیل کردن

از دار فنا به دار بقا شدن

از دار فنا به عالم بقا رحلت نمودن

მარადისობის სამყაროში	
გამგზავრება	
წარმავლობის სახლიდან	از دار فنا به قرارگاه بقا رفتن
მარადისობის ნავსაყუდელში წასვლა	
წარმავლობის სახლიდან მარადიულ	از دار فنا به مقام بقا رحلت کردن
სამყოფელში გამგზავრება	
წარმავლობის სახლიდან წასვლა	از دار فنا رفتن
წარმავლობის სახლიდან გადასვლა	از دار فنا نقل کردن
მწუხარების სახლიდან ოცნებათა	از دار ملال به عالم مثال انتقال کردن
სამყაროში გადასვლა	
მწუხარების სახლიდან გამგზავრება	از دار ملال ارتحال نمودن (احسن التواريخ، 177)
მახვილის პირზე [ვინმეს] გატარება	از دم شمشیر گذرانیدن (لغت نامه)
ქვეყნიდან ამაღლება	از دنیا بر آمدن
ქვეყნიდან საიქიოს გადასვლა	از دنیا به آخرت انتقال فرمودن
ქვეყნიდან მარადისობის სახლში	از دنیا به دار بقا رحلت کردن
გამგზავრება	
ქვეყნიდან საბოლოო სამყოფელს	از دنیا به عقبی رسیدن
მიღწევა	
ქვეყნიდან გამგზავრება	از دنیا تحویل کردن
ქვეყნას გაშორება	از دنیا دور شدن
ქვეყნიდან გასვლა	از دنیا بیرون شدن
ქვეყნიდან გამგზავრება	از دنیا رحلت کردن
ქვეყნიდან გამგზავრება	از دنیا رحیل کردن (راحة الصدور، 275)
ქვეყნიდან წასვლა	از دنیا رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از دنیا شدن
ქვეყნისაგან გამიჯვნა	از دنیا کرانه کردن
ქვეყნისაგან გამიჯვნა	از دنیا کرانه گرفتن

ქვეყნის გაგლა	از دنیا گذر کردن
ქვეყნის გაგლა	از دنیا گذشتن
ქვეყანასთან კავშირის გაწყვეტა	از دنیا گسستن
ქვეყნისთვის გვერდის აქცევა	از دنیا مفارقت فرمودن
ქვეყნისთვის გვერდის აქცევა	از دنیا مفارقت کردن
ქვეყნიდან გამგზავრება	از دنیا نقل کردن
მდაბალი სიცრუის, ტანჯვისა და ამაოების სამკვიდროდან მარადიულ, სხივოსან და კაშკაშა მშვენიერებისა და სინატიფის შუქით მოფენილ ქვეყანაში გადასახლება, რომელიც ჩვენი ნამდვილი სამშობლო და ჭეშმარიტების ნავსაყუდელია	از دنیای دنی و منزل مستعار محل عنا و مقام فنا به دار بقا و محل نور و ضیاء ماوای بهجت و سنا و وطن اصلی و مرکز حقیقی انتقال نمودن
მუხანათი ქვეყნიდან მტკიცე სასახლეში გამგზავრება	از دنیای غدار به دارالقرار رحلت نمودن
წუთისოფლისაგან თავის შველა დაკარგვა	از دست دهر جستن از دست رفتن
სიკვდილის მერიქიფესათვის სიკვდილის თასის გამორთმევა ხელიდან	از دست ساقی اجل ساغر مرگ گرفتن
სიკვდილის მერიქიფის ხელიდან სიკვდილის შარბათის დაჭაშნიკება	از دست ساقی اجل شربت مرگ چشیدن
წარმავლობიდან მარადისობისაკენ გამგზავრება	از دست فنا به دست بقا رحلت کردن
სიკვდილის ანგელოზის ხელით	از دست ملک الموت ساتکین اجل نوشیدن

მოწვეული თასის დაცლა	از دیده ناپدید شدن
მხედველობიდან გაქრობა	از راه/ره بر خاستن (لغت نامه)
გზიდან ადგომა	از راه بیرون تاختن
გზიდან გადახტომა	از زندان دنیا به جنات نعیم عقبی رسیدن
ქვეყნის ციხიდან საბოლოო სანეტარო სამოთხემდე მისვლა	
სიკვდილის ფიალისაგან უგონოდ გახდომა	از ساغر مرگ بی شعور گردیدن
სიკვდილის ფიალისაგან უგონოდ გახდომა	از ساغر مرگ بی هوش شدن
ტანჯვით სავსე სასახლიდან მარადიულ სამყაროში სიხარულით წასვლა	از سرای پر رنج به عالم باقی خرامیدن
წუთისოფლის სასახლიდან გასვლა	از سرای سپنج در گذشتن
ამპარტავენობის სასახლიდან	از سرای غرور به دار سرور ارتحال فرمودن
სიხარულის სახლში წაბრძანება	
ამპარტავენობის სასახლიდან	از سرای غرور به دار سرور ارتحال فرمودن (احسن
სიხარულის სახლში გამგზავრება	التواریخ، ۱۷۷)
ამპარტავენობის სასახლიდან ამაყად	از سرای غرور به دولت خانه سرور خرامیدن
წასვლა სიხარულის დარბაზებისკენ	
ამპარტავენობის სასახლიდან	از سرای غرور به ریاض سرور رحلت کردن
სიხარულის ბაღებში გამგზავრება	
ამპარტავენობის სასახლიდან	از سرای غرور به مأوای سرور خرامیدن (احسن
თავაწეული წასვლა სიხარულის	التواریخ، ۵۲۶)
თავშესაფრისკენ	
წარმავალი სასახლიდან მარადიულ	از سرای فانی به عالم باقی رحلت کردن

სამყაროში გამგზავრება	از سرای فنا به دار البقا رحلت نمودن
წარმავალი სასახლიდან მარადიულ	
სახლში გამგზავრება	
სულის გამოძახება	از سر جان خواستن
სულზე გავლა [უარის თქმა]	از سر جان گذشتن
მიწიდან (ქვეყნიდან) სამოთხისკენ	از سر خاک سوی دار قرار به در رفتن
გავარდნა	
გარდაცვალება [საკვებზე უარის	از شکم افتادن
თქმა]	
კაცთა სათვალავს გამოკლება	از شمار کسی برون رفتن
პროვინციიდან სამოთხის ბაღებში	از شهرستان به سوی روضه خلد شدن
წასვლა	
მოხვენებითი ქვეყნიდან სულების	از عالم اشباح به لامکان ارواح سفر کردن
საუფლოში წასვლა	
სამყაროდან გამგზავრება	از عالم انتقال نمودن (احسن التواريخ، ۲۰۴)
მარადიული სამყაროდან	از عالم بقا رحلت نمودن
გამგზავრება*	
სამყაროდან წასვლა	از عالم در گذشتن
ამქვეყნიური სამყაროდან გამგზავრება	از عالم دنیا انتقال کردن
სამყაროდან წასვლა	از عالم رفتن
წარმავალი სამყაროდან მარადიულ	از عالم فانی به جهان جاودانی شتافتن (احسن التواريخ،
ქვეყნისკენ გაჩქარება	۱۸۶)
წარმავალი სამყაროდან მარადიული	از عالم فانی به دار باقی خرامیدن
სახლისკენ მხიარულად წასვლა	
წარმავალი ქვეყნიდან ბარგის აკვრა	از عالم فانی رخت بستن

* თითქოს გაუგებრობასთან გვაქვს საქმე: კაცი ცოცხლებს მარადიულ სამყაროს. მას'უდ ყასემის ეს ადგილი უკომენტაროდ აქვს დატოვებული (გვ. 173).

წარმაგალი სამყაროდან მარადიული
ქვეყნისაკენ წასვლა
წარმაგალი სამყაროდან მარადიული
სამყაროსკენ მხიარულად წასვლა
სამყაროს გარიდება
სამყაროზე ჩავლა
მერყევი სამყაროდან სიმტკიცის
სახლისკენ (სამოთხე) მხიარულად
წასვლა
დროსტარების წარმაგალი
ადგილსამყოფელიდან მარადიული
მხიარულების სახლში წასვლა
დროსტარების წარმაგალი
ადგილსამყოფელიდან მარადიული
მხიარულების სახლისკენ გაჩქარება
სიცოცხლის მოკლება
მდაბალ ცხოვრებაზე ფიქრისაგან
გათავისუფლება
საწუთროს ვიწრო გალიიდან გასვლა
წყლისა და თიხის ბორკილებისაგან
თავის დაღწევა
ბრძოლისაგან მოსვენება
საწუთროს წვალებისაგან თავის
დახსნა
ვინმეს გვერდიდან განშორება
მიწიერი სამყაროს უბნიდან წმინდა

از عالم فانی متوجه جهان جاودانی گردیدن (احسن
التواریخ، ۱۸۱)
از عالم فنا به عالم بقا خرامیدن
از عالم کناره کردن
از عالم گذشتن (احسن التواریخ، ۴۰۷)
از عالم ناپایدار به دارالقرار خرامیدن
از عشرت آباد فانی به دارالعیش جاودانی رفتن
از عشرت آباد فانی به دارالعیش جاودانی شتافتن
از عمر محروم آمدن
از فکر دنیای دنی رهیدن
از قفس تنگ روزگار رفتن
از قید آب و گل نجات یافتن
از کارزار آرمیدن (شاهنامه، ۵، ۲۲۰)
از کشاکش این سپنجی سرا رستن
از کنار کسی بیرون شدن
از کوی عالم خاک به سوی عالم پاک رحلت نمودن

სამყაროში გამგზავრება	از گیتی باز گشتن (شاهنامه، ۱، ۲۴۷)
ქვეყნიდან უკან დაბრუნება	از گیتی دور شدن
ქვეყნისაგან განშორება	از گیتی رفتن
ქვეყნიდან წასვლა	از گیتی شدن
ქვეყნიდან წასვლა	از لباس حیات عور گشتن
სიცოცხლის სამოსისაგან გაშიშვლება	از لباس هستی عاری و از زندگی متواری گشتن
არსებობის სამოსის გახდა და	
ცხოვრებისაგან გაქცევა	از محل فنای دنیا به مقام بقای عقبی نقل کردن
წარმაგალი ქვეყნიდან მტკიცე	
მარადიულ სამყოფელში	
გადასახლება	
ძნელგასაძღები ქვეყნიდან სამოთხის	از محنت آباد جهان به ریاض راحت افزای جنان
შვების მომნიჭებელი ბაღისკენ	خرامیدن
გასეირნება	
გაუსაძლის ამპარტავან და მწუხარე	از محنت جای غرور و غم به دولت سرای سرور و نعم
ქვეყნიდან სიხარულისა და	خرامیدن
კეთილდღეობის ქვეყნისკენ	
მხიარულად წასვლა	
წარმაგალი ქვეყნიდან აყრა	از منزل فانی کوچ کردن
წარმაგალი ქვეყნიდან მარადიულ	از منزل فنا به عالم بقا پیوستن
სამყაროსთან შეერთება	
უმდაბლესი უფსკრულიდან უმაღლეს	از محبط سفلی به نشیمن علوی پریدن
დასაჯდომზე აფრენა	
გაქრობა	از میان شدن
პურისა და წყლისაგან (შოვნისაგან)	از نان و آب رستن
გათავისუფლება	
ცხოვრების ქარგის [მზერისათვის]	از نقش زندگی دست کشیدن

თავის დანებება	اسب اقبال کسی در سر آمدن
ვინმეს ბედის ცხენის ბოლოში	
გასვლა	
ცხოვრების ბარგის გატანა ამ	اسباب زندگی از این عالم اسباب بر داشتن
ჭირვეული სამყაროდან	
დავარდნა, დაცემა	افتادن (لغت نامه)
დავარდნილი	افتاده (لغت نامه)
ტანგაყინული	افسرده تن (لغت نامه)
დაგდება	افکندن (لغت نامه)
დაგდებული	افکنده (لغت نامه)
ჯოჯოხეთის ცეცხლისაკენ გაჩქარება	الی نارالله و سفره شتافتن
გადასვლა	انتقال
გადასვლა	انتقال کردن
დაგდება, მოკვლა	انداختن
ჭაში ჩაყარდნა	اندر چاه فتادن
ყუთში (კუბოში) ჩაწოლა [წასვლა]	اندر صندوق شدن
გარდაცვალება	اندر گذشتن (شاهنامه, 6, 346)
ხშირი სუნთქვის შეწყვეტა	انفاس معدوده به انجام پیوستن
დაღუპვა	اهلاک (لغت نامه)
სიცოცხლის დღეებთან	ایام حیات را بدرود کردن
გამომშვიდობება	
სიცოცხლის დღეების დასრულება	ایام حیات کسی به انقضا پیوستن
სიცოცხლის დღეების დამთავრება	ایام عمر کسی به سر آمدن

ღმერთის დამეზობლება	با جوار حق شدن
მიწასთან ტოლად ქცევა	با خاک برابر گردیدن
მიწასთან შეწყვილება	با خاک جفت شدن (شاهنامه, ۷, ۲۱۲)
სიკვდილის ქარის მიერ ვინმეს მანათობელი ჩირაღდნის ჩაქრობა	باد اجل چراغ روشن کسی نشانندن
ქარად ქცევა	باد شدن (شاهنامه, ۳, ۲۲۱)
ქარად ქცევა	باد گشتن (لغت نامه)
ბარგის შეკვრა	بار بر بستن
ბარგის შეკვრა	بار بستن (لغت نامه)
ღვთის წყალობით სიდიადის საფარველად ქცევა	با رحمت حق جلّ جلاله شدن
ქვეყნიდან წასასვლელად ბარგის შეკვრა	بار رفتن از گیتی بستن (شاهنامه, ۱, ۲۴۷)
ჯოჯოხეთში წასადები მსუბუქი ბარგის შეკვრა	بار سبکباری به جانب سقر بر بستن
საიქიოში წასადები ბარგის შეკვრა	بار سفر عقبی بستن
დაბრუნება	باز گشتن (لغت نامه)
საწუთროსთან შეუთავსებლობა	با زمانه بس نیامدن
გადადგომა	باز نشستن (لغت نامه)
გაბათილება	باطل شدن (لغت نامه)
ზეციური სამყაროსაკენ გაჩქარება	با عالم علوی شتافتن
მარადიულად ყოფნა	باقی بودن (لغت نامه)
მარადიულად დარჩენა	باقی ماندن (لغت نامه)
ბალიში	بالین (لغت نامه)
სასთუმალისათვის ბალახის გამოცლა	بالین از سبزه تهی کردن

ქარისათვის გატანება	بياد/بر باد دادن (لغت نامه)
ქარისათვის თავის გატანება	بياد رفتن سر (لغت نامه)
ქარად ქცევა	بياد شدن (لغت نامه)
მახვილით კვეთა	بتیغ زدن (لغت نامه)
გათანგვა [უკიდერესობამდე მისვლა]	بجان آمدن (لغت نامه)
გათანგვა [უკიდერესობამდე მიყვანა]	بجان آوردن (لغت نامه)
გათანგვა [უკიდურესობამდე მისვლა]	بجان رسیدن (لغت نامه)
უფალთან შეერთება	بحق پیوستن (لغت نامه)
მიწაში წადება	بخاک بردن (لغت نامه)
მიწაში წასვლა	بخاک رفتن (لغت نامه)
მიწას მიბარება	بخاک سپردن (لغت نامه)
მიწაში ჩადება	بخاک کردن (لغت نامه)
სიკვდილის მიწაზე დაცემა	بخاک هلاک افتادن (لغت نامه)
იმ ქვეყნად გაჩქარება	بدان جهان شتافتن
იმ ქვეყანაში წასვლა	بدان جهان شدن
წარმავალ ქვეყანასთან გამოსაღმება	بدرود جهان فانی نمودن
ცხოვრებასთან გამოსაღმება	بدرود زندگی گفتن
გამოსაღმება	بدرودن
სულის ამოხდა	بر آمدن جان (فرهنگ تاجیکی، ۲، ۷۸۷)
ჯანისა და სულის ამოხდომა	بر آمدن جان و روان (لغت نامه)
ქანცის ამოხდა	بر آمدن دمار (لغت نامه)
ძმის მკვლელი	برادر کش (لغت نامه)
წინასწარმეტყველთა სულების	بر ارواح انبیاء رفتن
გაყოლა	
ქარს გაყოლა	بر باد شدن (لغت نامه)
წარმავლობის ქარს გაყოლა	بر باد فنا رفتن
წარმავლობის ხალისაზე გაგორება	بر بساط فنا غلطیدن

ადგილზე უსულოდ წაქცევა

بر جای بیجان شدن (لغت نامه)

ადგილზე გაცივება

بر جای سرد شدن

მიწასთან შერთვა

بر خاک شدن

აკეცვა

بر داشتن (لغت نامه)

მანძილი ამ ქვეყნიდან საიქიომდე

برزخ (معین)

ფარზე დაწოლა

بر سپر افتادن

ყაფიზის* დასრულება

بر سر آمدن قفیز (لغت نامه)

ზეციური სამოთხის თაღზე ფეხის

بر طارم فردوس قدم گذاشتن

დადგმა

ჩამოცილება

بر طرف شدن (لغت نامه)

ჩამოცილება

بر طرف (لغت نامه)

ამაღლება

بر فراز شدن

ხის ცხენზე ამხედრება

بر مرکب چوبی نشستن

ხალიჩის აკეცვა

بساط بر چیدن

თავმოჭრილი

بریده سر (لغت نامه)

სიცოცხლის ხალიჩის აკეცვა

بساط حیات بر چیدن

სიცოცხლის ხალიჩის აკეცვა

بساط حیات در نوشتن

არსებობის ხალიჩის აკეცვა

بساط هستی در نور دیدن

სიკვდილის ხაფანგში ჩავარდნა

بسته دام اجل شدن

აღსრულება

بسر آمدن (لغت نامه)

აღსრულება

بسر بردن (لغت نامه)

აღსრულება

بسر در آوردن (لغت نامه)

სიკვდილის მახვილის მსხვერპლად

بسمل تیغ اجل گردیدن

ქცევა

დარაზმვა

بسیج کردن (لغت نامه)

მოწამედ ქცევა

بشهادت رسیدن (لغت نامه)

* ყაფიზ - ზომა-წონის ერთეული

საქმედ ქცევა	بكار آوردن (لغت نامه)
მტვრად ქცევა	بگرد آوردن (لغت نامه)
ვინმეს სულის ბუღბუღის მიერ ლოტოსზე თავშესაფრის გაკეთება	بلبل روح کسی به سدره مأوی ساختن
ვინმეს სულის ბუღბუღის მიერ წმიდა ვარდნარში ბუღის გაკეთება	بلبل روح کسی در گلشن قدس آشیان ساختن
განგების მიერ მისი არსებობის ფურცელზე დაწერა: “ვითომ ის არც არსებულა”	بقلم قضا رقم كان لم تغن با لاس بر صحیفه وجود کسی کشیدن
ჯოჯოხეთის ცეცხლში გახვევა	به آتش دوزخ رفتن
საიქიოსკენ თავმომწონედ წასვლა	به آخرت خرامیدن
საიქიოში მისვლა	به آخرت رسیدن
საიქიოში მისვლა	به آخرت رفتن
წმინდა წინაპრებთან შეერთება	به اجداد طاهرین پیوستن
დასახელებულ სიკვდილს მიღწევა	به اجل مسمای خود رسیدن
გარდაუვალ სიკვდილის გამო უბადლო სიცოცხლესთან დამშვიდობება	به اجل محترم عمر بی بدل را وداع کردن
ვინმეს სიცოცხლის გაზაფხულის დამთავრება შემოდგომის სიკვდილის მიერ	بهار حیات کسی به تاراج خزان ممات رفتن
სამოთხის უმაღლეს ადგილზე დაბინავება	به اعلیٰ علیین منزل گزیدن
ქარს გაყოლა	به باد شدن (شاهنامه، ۵، ۱۵۹)
სამარადისო სამოთხეში გადაბარება	به بهشت جاودان تحویل کردن
ფარდას მოფარება	به پرده شدن
კუბოს ფიცრის ტყვედ გადაქცევა	به تابوت تخته بند گشتن

კუბოს ფიცარზე ადგილის არჩევა
საფლავეში დაძინება
მოწამეობრივი სიკვდილის პატივის
რგება

به تخته تابوت جا گزیدن
به تربت خوابیدن
به تشریف شهادت رسیدن

ადგილზე დარჩენა
სამოთხისკენ ყელმოდერებული
წასვლა

به جای ماندن (شاهنامه، ۱، ۵۶)
به جنان خرامین

სამარადისო სამოთხეში
გადაბრძანება

به جنت جاودان انتقال فرمودن

სამარადისო სამოთხეში გადაბარება
სამოთხისკენ გაჩქარება

به جنت جاودان انتقال نمودن
به جنت شتافتن

უფლის მეზობლად გადაქცევა
უფლის მეზობლად გამგზავრება
უფლის მეზობლად ქცევა
უფლის მეზობლად წასვლა

به جوار حق پیوستن

به جوار حق رحلت کردن

به جوار حق رسیدن

به جوار حق رفتن

უფლის მეზობლად გახდომა
შემქმნელის წყალობის მეზობლად
გადასვლა

به جوار حق مجاور گردیدن

به جوار رحمت آفریدگار انتقال کردن

უფლის წყალობის მეზობლად
გადაბარება

به جوار رحمت ایزد انتقال فرمودن

მაღალი უფლის წყალობის
დამეზობლება

به جوار رحمت ایزد تعالی پیوستن

უფლის წყალობის დამეზობლება
უფლის წყალობის დამეზობლება

به جوار رحمت ایزدی پیوستن

به جوار رحمت حق پیوستن

უფლის წყალობის მეზობლად მისვლა

به جوار رحمت حق شدن

შემოქმედის წყალობის მეზობლად

به جوار رحمت خالق انتقال کردن

გადასვლა	به جوار رحمت خدای تعالی نقل کردن
მადალი ღმერთის წყალობის	
მეზობლად გადასახლება	به جوار مغفرت انتقال کردن
შენდობის მეზობლად გადასვლა	به جوار ملک اعلام رحلت کردن
ყოვლის მცოდნე უფლის მეზობლად	
გადასვლა	
მფარველის მეზობლად წასვლა	به جوار مولی شدن
მუდმივი ქვეყნისკენ გაშურება	به جهان باقی شتافتن
მარადიული ქვეყნისკენ გაშურება	به جهان جاودانی شتافتن (احسن التواریخ، ۲۶۴)
მარადიული ქვეყნისკენ თავმომწონედ	به جهان جاوید خرامیدن
წასვლა	
ჯოჯოხეთთან შეერთება	به جهنم پیوستن
ჯოჯოხეთს შეერთება	به جهنم واصل شدن
დაღუპვის ჭებით სავსე ადგილისაკენ	به چاهسار عدم شتافتن
გაშურება	
სულთმობრძავ მდგომარეობამდე	به حالت احتضار رسیدن
მისვლა	
უფალთან შეერთება	به حق پیوستن
უფალთან მიღწევა	به حق رسیدن
მიწაში ჩასვლა	به خاک رفتن (شاهنامه، ۶، ۴۰۳)
დაღუპვის მიწის ტყვედ გადაქცევა	به خاک فنا گرفتار شدن
ცხელ მიწაში ჩავარდნა	به خاک گرم افتادن (راه آب نامه، ۳۶)
ღმერთთან მისვლა	به خدای رسیدن
ღმერთთან მისვლა	به خدای شدن
მადალ სამოთხეში გადასვლა	به خلد برین انتقال نمودن
მადალი სამოთხისკენ გაშურება	به خلد برین شتافتن
სიკვდილის ხანჯლით გულის	به خنجر مرگ دل افگار گردیدن

გაწონვა	به خواب ابدی رفتن
სამუდამოდ დაძინება	به خواب عدم رفتن
დაღუპვის ძილით დაძინება	به دار آخرت انتقال کردن
საიქიოს სამფლობელოში გადასვლა	به دار آخرت انتقال نمودن
საიქიოს სამფლობელოში გადასვლა	به دار آخرت خرامیدن
საიქიოს სამფლობელოსკენ	
თავმომწონედ წასვლა	
საიქიოს სამფლობელოსკენ გაშურება	به دار آخرت شتافتن
მუდმივ სახლთან შეერთება	به دار البقا پیوستن
მუდმივ სახლისკენ გაქცევა	به دار البقا راندن
მუდმივ სახლისკენ გაშურება	به دار البقا شتافتن
მუდმივ სახლში გადასვლა	به دار البقا نقل نمودن
საიქიოს ჯოჯოხეთში წასვლა	به دار البوار آخرت رفتن
სასჯელის სასახლისკენ წასვლის	به دار الجزا علم افراشتن
აღამის აფრიალება	
სიხარულის სასახლეში გამგზავრება	به دار السرور رحلت نمودن
საიქიოს სიმშვიდის სამყოფელთან	به دار القرار آخرت پیوستن
შეერთება	
სიმშვიდის სამყოფელთან წასვლა	به دار القرار ارتحال نمودن
მუდმივ სამყოფელში, მოწყალე	به دار القرار و جوار رحمت آفریدگار مقام اختیار
შემოქმედის მეზობლად	فرمودن
საცხოვრებლის არჩევა	
დაღუპვის სამყოფელისკენ	به دار الملك عدم خرامیدن
თავმომწონედ წასვლა	
(საბოლოო) შეხვედრის სამყოფელში	به دار الوصال ارتحال نمودن
წასვლა	
სამუდამო სამყოფელისკენ გაჩქარება	به دار باقی شتافتن

სამუდამო სამყოფელისკენ თავმომწონედ წასვლა	به دار بقا خرامیدن
მუდმივი სამყოფელისკენ გამგზავრება	به دار بقا رحلت فرمودن
მუდმივი სამყოფელისკენ გამგზავრება	به دار بقا رحلت کردن
მუდმივი სამყოფელისკენ წასვლა	به دار بقا رفتن
მუდმივი სამყოფელისკენ წასვლა	به دار بقا مرتحل گردیدن
ჯოჯოხეთის სამყოფელისკენ გაშურება	به دار بوار شتافتن
მუდმივი სამყოფელისკენ გაჩქარება	به دار جاودانی شتافتن
სამარადისო სამყოფელისაკენ გამგზავრება	به دار جاودانی نقل کردن
სასჯელის მიღების ადგილას წასვლა	به دار جزا رفتن
სიხარულის სამყოფელში გამგზავრება	به دار سرور مرتحل گردیدن
საიქიოში გამგზავრება	به دار عقبی نقل کردن
შეხვედრის სამყოფელში გამგზავრება	به دار وصال انتقال نمودن
ჯოჯოხეთის ყველაზე ღრმა ჯურღმულისაკენ გაჩქარება	به درك الاسفل شتافتن
ჯოჯოხეთთან შეერთება	به درك واصل شدن (حاجی آقا، ۱۲۷)
ჯოჯოხეთში ჩავარდნა	به دوزخ افتادن
ჯოჯოხეთისკენ თავმომწონედ გაჩქარება	به دوزخ خرامیدن
ჯოჯოხეთში წასვლა	به دوزخ رفتن
ჯოჯოხეთში წასვლა	به دوزخ شدن
სხვა სასახლეში წასვლა	به دیگر سرای رفتن (شاهنامه، ۱، ۲۴۷)
შემქმნელის წყალობასთან შეერთება	به رحمت آفریدگار پیوستن

აღაპის წყალობასთან მიახლოება	به رحمت الهی واصل شدن
აღაპის წყალობასთან მიახლოება	به رحمت الهی واصل گشتن
ღმერთის წყალობასთან მიახლოება	به رحمت ایزدی پیوستن
ღმერთის წყალობასთან მიახლოება	به رحمت ایزدی واصل گردیدن
შემოქმედის წყალობასთან მიახლოება	به رحمت پروردگار واصل گشتن
ღვთის წყალობასთან მიახლოება	به رحمت حق پیوستن
მაღალი ღმერთის წყალობასთან მიახლოება	به رحمت حق تعالی پیوستن
უფლის წყალობის (მისაღებად) წასვლა	به رحمت حق رفتن
უფლის წყალობის მიღება	به رحمت حق متوصل گشتن
უფლის წყალობის მიღება	به رحمت حق واصل گردیدن
მაღალი ღმერთის წყალობისკენ გამგზავრება	به رحمت خدای تعالی انتقال کردن (راحة الصدور، ۲۴۵)
მოწყალის წყალობის მიღება	به رحمت رحمان پیوستن
სამოთხის ბაღებში გამგზავრება	به روضات جنان انتقال نمودن
სამოთხის ბაღებში გამგზავრება	به روضه رضوان انتقال کردن
სამოთხის ბაღებში გამგზავრება	به روضه رضوان انتقال نمودن
სამოთხის ბაღებისაკენ გაჩქარება	به روضه رضوان شتافتن
სამოთხის ბაღში გადასვლა	به ریاض جنان انتقال فرمودن
სამოთხის ბაღისაკენ თავმომწონედ წასვლა	به ریاض رضوان خرامیدن
საიქიოს ბაღისაკენ თავმომწონედ წასვლა	به ریاض عقبی خرامیدن
დაღუპვის კუთხეში დაძინება	به زاویه عدم خوابیدن
დაღუპვა	به زوال آمدن
მიწის ქვეშ მოსვენება	به زیر زمین آرامیدن

უბადლო ღმერთის მოწყალე ჩრდილს
 შეფარება
 სამოთხის ბაღის სასახლისკენ
 თავმომწონედ წასვლა
 მარადიულ სასახლეში გადასვლა
 საბოლოო სასახლეში ბარგის
 გადატანა
 მარადიულ სასახლეში გამგზავრება
 სხვა სასახლეში გამგზავრება
 წარმავლობის სარდაფში მოსვენება
 მოწამეობრივი სიკვდილით
 გაბედნიერება
 ჯოჯოხეთში თავმომწონედ
 გამგზავრება
 სამოთხისკენ წასვლა
 სამოთხისკენ წასვლა
 მარადიულ სამოთხისკენ წასვლა
 მარადიული ქვეყნისკენ გაჩქარება
 საიქიოსკენ წასვლა
 საიქიოს სამყაროს შეერთება
 საიქიოს სამყაროსკენ წასვლა
 საიქიოს სამყაროსკენ წასვლა
 საიქიოს სამყაროსკენ გამგზავრება
 საიქიოს სამყაროსკენ გაჩქარება
 საიქიოს სამყაროში ბინის დადება
 სამარადისო სამყაროში გადასვლა
 საბოლოო სამყაროში ფეხის

به سایه رحمت حضرت بیچون آرام گرفتن
 به سرا بوستان جنت خرامیدن
 به سرای باقی انتقال نمودن
 به سرای باقی رخت کشیدن
 به سرای جاوید ارتحال نمودن
 به سرای دیگر نقل نمودن
 به سردابه فنا آرمیدن
 به سعادت شهادت فائز گشتن
 به سقر خرامیدن
 به سوی جنان رفتن
 به سوی خلد شدن
 به سوی روضه بقا رفتن
 به سیر ملک جاودانی شتافتن
 به صوب آخرت عزیزت نمودن
 به عالم آخرت پیوستن (احسن التواریخ، ۳۹۴)
 به عالم آخرت توجه نمودن
 به عالم آخرت رفتن
 به عالم آخرت روانه گشتن (احسن التواریخ، ۴۳۹)
 به عالم آخرت شتافتن
 به عالم آخرت منزل ساختن (احسن التواریخ، ۱۱۷)
 به عالم ابدی انتقال نمودن (احسن التواریخ، ۸۷)
 به عالم آخری پا نهادن

ჩადგმა

სამარადისო სამყაროში გადასვლა

სამარადისო სამყაროსაკენ პირის ქნა

ზედა სამყაროში გამგზავრება

ზედა სამყაროში ამაღლება

სამარადისო სამყაროში გადასვლა

სამარადისო სამყაროში გადასვლა

სამარადისო სამყაროსაკენ

გამგზავრება

სამარადისო სამყაროსკენ წასვლა

სამარადისო სამყაროსკენ გაჩქარება

სხვა სამყაროში გადასვლა

მუდმივი სამყაროსკენ წასვლა

სამარადისო სამყაროსკენ თავაწეული

წასვლა

წმინდა ქვეყანას მიღწევა

მეზობელ სამყაროსთან შეერთება

დაღუპვასთან შეერთება

დაღუპვა

სამარადისობაში წასვლა

სამარადისობაში გამგზავრება

წმინდა ბაღებისკენ ამაყად წასვლა

უზენაეს სამოთხეში წასვლა

სამართლიანობის სამოთხისკენ

ამაყად გამგზავრება

წარმავლობას მიღწევა

უფლის სახის ხილვის ღირსი

به عالم باقى انتقال يافتن

به عالم باقى رو نهادن

به عالم بالا رحلت فرمودن

به عالم بالا صعود نمودن

به عالم بقا انتقال فرمودن

به عالم بقا انتقال كردن

به عالم بقا توجه كردن

به عالم بقا رفتن

به عالم جاودانى شتافتن

به عالم ديگر انتقال نمودن (احسن التواريخ، ۳۷۰)

به عالم سرمدى توجه نمودن (احسن التواريخ، ۳۵۳)

به عالم عقبى خراميدن (احسن التواريخ، ۲۳)

به عالم قدس رسيدن

به عالم قرب پيوستن

به عدم پيوستن

به عدم شدن

به عقبى رفتن

به عقبى روانه شدن

به فراديس قدس خراميدن

به فردوس برين رفتن (راحة الصدور، ۱۳۵)

به فردوس عدل خراميدن

به فنا رسيدن

به فوز لقاى حق فايز شدن

გახდომა	به فیض رحمت ایزدی فایض گشتن
უფლის გულუხვი წყალობით გამდიდრება	
მოკლული ყოვნა [БЫТЬ УБИТЫМ]	به قتل رسیدن
მოკლული ყოვნა [БЫТЬ УБИТЫМ]	به قتل رفتن
სამარეს კუნჭულში ბარგის გადატანა	به کنج لحد رخت کشیدن
დაღუპვის გზაზე დადგომა	به کوی عدم راه رفتن
დაღუპვის გზაზე სვლა	به کوی عدم شدن
მიწად ქცევა	به گل درآمدن
დამარხული	به گور کرده
ამ ქვეყანას მოშორება	به گیتی نماندن (شاهنامه، ۶، ۳۳۵)
წარმავლობის ღაშქრის სამყოფელთან შეერთება	به لشکرگاه فنا پیوستن
სიკვდილის აგადყოფობის შეყრა	به مرض موت مبتلا گردیدن
ზემო სამყაროს მგზავრებთან შეერთება	به مسافران عالم بالا پیوستن
ჭეშმარიტ სასურველთან შეერთება	به مطلوب حقیقی پیوستن
მოკვლის ობიექტად ქცევა	به معرض قتل درآمدن
წარმავლობის დაისში ჩასვენება	به مغرب فنا فرو شدن
უზენაეს მოძღვართან გადასვლა	به ملأ اعلی انتقال نمودن
მარადიულ სამფლობელოში გამგზავრება	به ملک بقا توجه نمودن
მარადიულ სამფლობელოსკენ	به ملک بقا خرامیدن
ყელმოდერებული წასვლა	
სამოთხის სადგომში გადასვლა	به منزل رضوان نقل کردن
დათქმულ ადგილისკენ გაჩქარება	به منزل موعود شتافتن

წარმავლობის სადგურზე ფეხის
დადგმა

به موقف فنا قیام نمودن

უფლის რჩეულთან (მოჰამადი) მისვლა
ამაყად წასვლა იმქვეყნიურ
სამოთხეში მდგომ სასახლეში

به نزدیک مصطفی رفتن

به نزهت سرای جنّت الماوی خرامیدن

ნეტარების მისაღებად
სხვაგვარი ნეტარების მისაღებად
გადასვლა

به نشاء دیگر انتقال یافتن

უსულო, მკვდარი
უსულოდ გახდომა (ქცევა)

بی جان

بی جان شدن

پ

გარდაუვალ შარაგზაზე წასვლა
სულთა მბრძანებლის მიერ სულის
სხეულისაგან მოშორება
ადგილიდან ფეხის მოცვლა
არმყოფობის სასახლიდან მარადიულ
სამყაროში გადასვლა

پای بر جاده ناگزیر گذاشتن

پادشاه روح کسی از جسم مفارقت گزیدن

پای از جا شدن

پای از سرای فنا به عالم بقا نهادن

გარდაუვალ შარაგზაზე წასვლა
ადგილიდან ფეხის მოცვლა
სხეულის დაშლა
ვინმეს სიცოცხლის ზურგის ორად
მოხრა

پای بر جاده ناگزیر گذاشتن

پای کسی از جای رفتن (شاهنامه، ۷، ۱۷۹)

پراکنده گشتن قالب

پشت عمر کسی به خم شدن

ვინმეს თეთრი და შავი ტაიჭების

پویه اشهب و تک ادهم کسی را در سر آوردن

რბოლის დამთავრება
ვინმეს სიცოცხლის ბედაურის
ფეხებში ღონის გამოცლა
სიკვდილის ცნობის მოსმენა
პიროვნება, რომელიც სხვის
ნაცვლად წირავს თავს

پی اسب عمر کسی از تک باز ماندن

پیام مرگ شنیدن

پیش مرگ

ت

ნათხოვარი სულელების სიმების
გაწყვეტა
ვინმეზე სიკვდილის წყვდიადის
თავდასხმა
დაღუპვა
დაღუპვა
ქვეყნის მიტოვება
ერთმანეთის მოკვლა
ბედის მიერ ვინმეს სიცოცხლის
ბოლოს დადგენა
დაღუპვა
დამთავრება (ვნებითი)
დამთავრება
ვინმეს სხეულის სუდარაში გახვევა
სხეულისა და სულის წაგება
სიკვდილის ხმლის დაშვება მის

تار انفاس مستعار گسستن

تاریکی مرگ بر کسی تاختن آوردن

تباه گشتن (شاهنامه، ۶، ۲۶۹)

تبه گشتن (شاهنامه، ۱، ۳۰)

ترك عالم کردن

تقاتل (معین)

تقدیر ازل نوبت کسی را آخر کردن

تلف شدن

تمام شدن

تمام کردن (لغت نامه)

تن کسی کفن مرگ را بسودن

تن و جان باختن

تیغ اجل به گردن کسی در آمدن

კისერზე
ენის ხმლის ხახის ქარქაშში ჩაგება

تیغ زبان در نیام کام کشیدن

ج

საიქოს შარაგზის გადალახვა
არმყოფობის შარაგზის გადალახვა
გარდაუვალი შარაგზის გადალახვა
მოხუცისა და ახალგაზრდის
გარდაუვალი შარაგზის გადალახვა
წმინდა მიწის გალავანთან

جاده آخرت پیمودن
جاده عدم پیمودن
جاده ناگزیر پیمودن
جاده ناگزیر برنا و پیر پیمودن
جاگزین حظائر قدس گردیدن

დაფუძნება
სიკვდილის ღვინით სავსე ფიალის
შესმა

جام شراب مرگ خوردن

არმყოფობის ფიალის დაცლა
სიკვდილის თასის დაგემოვნება
ოთხი ელემენტის სამოსის მიტოვება
სხეულის სამოსის მიტოვება
არმყოფობის სამოსის ჩაცმა
სამოსის მიტოვება

جام فنا نوش کردن
جام مرگ چشیدن
جامه اسطقسی * گذاشتن
جامه تن گذاشتن
جامه فنا در بر کشیدن
جامه گذاشتن

ბერძნ. stoixein – ძირითადი: ელემენტები: მიწა,
اسطقسی *
წყალი, ცეცხლი და ქარი.

ტანსაცმლის გახდა	جامه نهادن
არსებობის სამოსის მიტოვება	جامه هستی گذاشتن
სხეულიდან სულის ამოსვლა	جان از بدن بر آمدن
სხეულიდან სულის გამოდევნა	جان از تن افشردن (فرهنگ تاجیکی، ۲، ۷۸۸)
სხეულიდან სულის ამოსვლა	جان از تن بر آمدن
სულის სხეულიდან განშორება	جان از تن کسی جدا شدن
ვინმეს ტანიდან სულის წასვლა	جان از تن کسی رفتن
ვინმეს სხეულიდან სულის წასვლა	جان از جسم کسی رفتن
ვინმეს სხეულიდან სულის წასვლა	جان از جسم کسی شدن
სულის ვინმეს ხელიდან წასვლა	جان از دست کسی شدن
ვინმეს სულის გაშორება	جان از کسی باز شدن
ვინმეს სულის გაშორება	جان از کسی جدا شدن
სულის ხელიდან გაშვება	جان از كف دادن (فرهنگ تاجیکی، ۲، ۷۸۸)
სულის დაკარგვა	جان افشاندن
სულის წაგება	جان باختن (لغت نامه)
ვინმეს დარჩენილი სულის ამოსვლა	جان باقی از کسی بر آمدن
სულის გაჩუქება	جان بخشیدن
სულის გაგზავნა იმ ქვეყნად	جان بدان عالم فرستادن
სულის გაჩუქება	جان بذل کردن
სულის ამოსვლა	جان بر آوردن
სულის გაფანტვა	جان بر افشاندن
სულის გატანება ქარისთვის	جان بر باد دادن
სულის გაცემა	جان بر دادن (شاهنامه، ۷، ۴۵۳)
ბაგეებიდან სულის ამოსვლა	جان بر لب آوردن
სულის ჩაბარება შემოქმედისათვის	جان به جان آفرین تسلیم کردن
სულის ჩაბარება შემოქმედისათვის	جان به جان آفرین تسلیم نمودن
სულის მიცემა შემოქმედისათვის	جان به جان آفرین دادن

სულის მიბარება შემოქმედისათვის	جان به جان آفرين سپردن
სულის მიბარება გამორჩეულისათვის	جان به جانان سپردن
სულის მიცემა შემოქმედისათვის	جان به جان بخش دادن
სულის გაგზავნა ორთავე ქვეყნის მბრძანებლისათვის	جان به حضرت ربّ العالمين فرستادن
სულის ჩაბარება უფლისათვის	جان به حق تسليم كردن
სულის მიცემა ჯოჯოხეთის მცველისათვის	جان به خازن جحيم دادن
სულის მიბარება ჯოჯოხეთის მცველისათვის	جان به خازن جحيم سپاردن
სულის მიცემა სულთა წამრთმევისათვის	جان به ستانده جانها دادن
სულის მიბარება სულთა წამრთმევისათვის	جان به ستانده جانها سپردن
სულის გადაცემა ისლამის მბრძანებლისათვის	جان به صدر اسلام دادن
სულის ჩაბარება სიკვდილის ანგელოზისათვის	جان به قابض الارواح تسليم كردن
სულის მიბარება ჯოჯოხეთის მფლობელისათვის	جان به مالك دوزخ سپردن
სულის მიცემა უფლისათვის	جان به يزدان دادن
სულის მიბარება უფლისათვის	جان به يزدان سپردن
სიცოცხლის დამთავრება	جان پرداختن
სულის მიტანა უფლის წინაშე	جان پيش يزدان بردن (شاهنامه, 9, 165)
სულის მინდობა	جان تسليم كردن (معين)
სულის დაცლა	جان تهی كردن
სულის მიცემა	جان دادن (شاهنامه, 9, 306)

სულის ვერ გადარჩენა	جان در نبردن
სულის მიბარება	جان سپاردن (شاهنامه, 3, 41)
სულის მიბარება	جان سپردن
სულის წამროთმევი	جان ستان
ვინმეს სულის ამოსვლა ტანიდან	جان کسی از تن بر آمدن (شاهنامه, 6, 334)
ვინმეს სულის ამოსვლა სხეულიდან	جان کسی از قالب بیرون افتادن
ვინმეს სულის ამოსვლა	جان کسی بر آمدن
ვინმეს სულის გატანება ქარისათვის	جان کسی بر باد آمدن
ვინმეს სიცოცხლის შეწყვეტა	جان کسی بریدن
ვინმეს სულის გამომწყვდევა ციხეში	جان کسی به سجين پيوستن
ვინმეს სულის ზეცად ამაღლება	جان کسی به عالم علوی رفتن
ვინმეს სულის სამოთხეში დავანება	جان کسی به علیین پيوستن
ვინმეს სულის საწყისისათვის აბრუნება	جان کسی به گهر باز رفتن
ვინმეს სულის ამოსვლა	جان کسی بیرون شدن (لغت نامه)
ვინმეს სულის წასვლა	جان کسی رفتن
ვინმეს სულის გადაბარება	جان کسی کوچ کردن
ვინმეს სულის დაკარგვა	جان کسی گم شدن
სულის ამოძრობა	جان کندن (فرهنگ تاجیکی, 2, 787)
სულის წამროთმევი	جانگیر
სულისა და ტანის წაგება	جان و تن در باختن
სულისა და არსების ჩაბარება	جان و روان تسلیم نمودن
მოწამეობრივი სიკვდილის სამიკიტნოს ღოთად ქცევა	جرعه کش مصطبه شهادت گردیدن
მოწამეობრივი სიკვდილის ფიალის შესმა	جرعه جام شهادت نوشیدن
უზენაესის მოსაუბრედ გადაქცევა	جلیس ملاً اعلی گردیدن

ნათელი სულის მიერ ვინმეს
სხეულის დატოვება
ვინმეს ამ ქვეყნიდან წასვლა
ქვეყნის მიერ ვინმეს სიცოცხლის
ხალხის ახვევა
ამ მერყევი ქვეყნის მიტოვება
მოდლატე ქვეყანასთან
დამშვიდობება
ქვეყნის დათმობა
ქვეყანასთან დამშვიდობება
ქვეყნის მიბარება
წარმაველ ქვეყანასთან
დამშვიდობება
წარმაველ ქვეყანასთან
დამშვიდობება
წარმაველი ქვეყნის დატოვება
წარმაველ ქვეყანასთან
დამშვიდობება
წარმაველი ქვეყნის დატოვება
წარმაველ ქვეყანასთან
დამშვიდობება
ჯოჯოხეთში წასვლა

جوهر روشن کسی از جسم رفتن
جهان بر کسی سر آمدن
جهان بساط عمر کسی در نوشتن
جهان بی ثبات را گذاشتن
جهان بی وفا را بدرود گفتن
جهان خالی کردن
جهان را وداع کردن
جهان سپردن
جهان فانی را بدرود کردن
جهان فانی را بدرود نمودن
جهان فانی را گذاشتن
جهان گذاران را بدرود فرمودن
جهان گذاران را گذاشتن
جهان گذاران را وداع نمودن
جهنم رفتن

ჯ

თავზე ჩადრის გადაფარება
ყბის ჩამოვარდნა
ვინმეს სიცოცხლის ღამპარის
ჩაქრობა

چادر به سر بر کشیدن (شاهنامه، ۷، ۲۱۵)
چانه انداختن
چراغ عمر کسی خاموش گردیدن

ვინმეს ღამპრის ჩაქრობა
საწუთროს მიერ ვინმეს დანარცხება
ზურგზე

چراغ کسی فرو مردن
چرخ پشت کسی را به زمین آوردن

საწუთროს მიერ ვინმეს დასმა
ფიცრის ცხენზე

چرخ کسی را بر مرکب چوب پیکر نشانیدن

ქვეყანაზე თვალების დახუჭვა
თვალების დახუჭვა
ვინმეს მიერ მხედველობის დაკარგვა
ამქვეყნიურ ცხოვრებისათვის მტკიცე
უარის თქმა
ვინმეს სახის სიკვდილისაგან
გაყვითლება

چشم از جهان پوشیدن (Веретенников, 97)
چشم فراز کردن
چشم کسی از دیدن خفتن
چهار تکبیر بر حیات دنیا زدن
چهره کسی به اجل زرد گشتن

ح

მდგომარეობა
ჩადრის ჩამოფარება

حالت
حجاب فرمودن

მაღალი ღმერთის მიერ ვინმეს თავის
გვერდით ყოფნით გაბედნიერება
ვინმეს ხვედრის დარჩენა
სიკვდილის ცერზე (ხელში)
მოუწესრიგებელ ცხოვრებასთან
დამშვიდობება
ნათხოვარ სიცოცხლესთან
დამშვიდობება

حق تعالی کسی را به جوار رحمت خود بردن

حق کسی در شست اجل مانندن

حیات بی مدار را وداع کردن

حیات مستعار را وداع کردن

خ

მიწა, საფლავი
მიწას მიბარება
მიწის გადაქცევა ვინმეს მუდმივ
სამყოფელად
მიწად ქცევა
სახლის დამთავრება
ღმერთის მიერ ვინმეს სულის წადება
ღმერთის მიერ ვინმესთვის სულის
წართმევა
დერვიშის სამოსელის გახდა
დერვიშის სამოსელის გახდა
ვინმეს სიცოცხლის კალოზე
ცეცხლის გაჩენა
მიძინება

خاک

خاک را سپردن (شاهنامه، ۲۰۱۰۹)

خاک زمین مستقر کسی آمدن

خاک شدن

خانه پرداختن

خدا جان کسی بر داشتن

خدای جان کسی را اندر ستاندن

خرقه تهی فرمودن

خرقه تهی کردن (لغت نامه)

خرمن حیات کسی احتراق پذیرفتن (احسن

التواریخ، ۵۵)

خفتن

ძილის მიერ ვინმეს გატაცება
ვინმეს სიცოცხლის მზის ჩასვენება
მიწის ფარდაგის მოხვევა
მარადიულ სამოთხეში კარვის
დადგმა
მარტოობის სამყაროში კარვის
დადგმა

خواب کسی را ربودن
خورشید عمر کسی زوال یافتن
خویشتن به نقاب خاک پیوشانیدن
خیمه در جنت جاودانی زدن
خیمه در عالم تنهایی زدن

د

სიკვდილის მოთხოვნაზე მორჩილად
დათანხმება
უფლის მოთხოვნაზე დათანხმება
უფლის მოთხოვნაზე დათანხმება
უფლის მოთხოვნაზე მორჩილად
დათანხმება
წარმავლობის მოთხოვნაზე
დათანხმება
ამ მწუხარებით სავსე ქვეყნიდან
კალთის აკეცვა
წყალში ჩავარდნა
უხენაეს სამოთხეში ადგილის არჩევა
ფარდას მიფარება
ფიცარზე დაწოლა
ამ ქვეყნად აღარ დარჩენა

داعی اجل را لیبیک اجابت گفتن
داعی حق را اجابت فرمودن
داعی حق را اجابت کردن
داعی حق را لیبیک اجابت فرمودن
داعی فنا را اجابت کردن
دامن از این خاک غم الوده دهر افشاندن
در آب افتادن
در اعلیٰ علیین جا گزیدن
در پس پرده رفتن
در تخته رفتن
در جهان نماندن

მოწამეობის ხარისხის მოპოვება	درجه شهادت یافتن
მიწის თვალში სურმად ქცევა	در چشم خاک سرمه شدن
ღრუბელის ჩადრში მიმაღვა	در حجاب میغ نهان شدن
მიწაში დაძინება	در خاک خفتن
სამარის მიწაში დაძინება	در خاکدان لحد خفتن
მიწაში წასვლა	در خاک رفتن
მიწაში ჩავარდნა	در خاک افتادن
მიწის მიერ შეპყრობა	در خاک گرفتار شدن
მიწის წიაღში ჩასვლა	در دل زمین رفتن
ჯოჯოხეთში წასვლა	در دوزخ رفتن
(სამარის) ნიშის კუთხეში დასვენება	در زاویه لحد آسودن
მიწაში ჩასვლა	در زیر خاک شدن
წუთისოფლის სასახლეში არდარჩენა	در سرای سپنج نماندن (شاهنامه، ۶، ۱۰۷)
მიცვალებულთა რიცხვში ჩარიცხვა	در سیاق اموات معدود گردیدن
სიკვდილის საწოლ ოთახში მისვლა	در شبستان مرگ شدن
მარადიულ ქვეყანაში ბინის არჩევა	در عالم بقا منزل گزیدن
გარდაცვალება	در گذشتن
მწვანე ვარდნარში სტუმრობა	در گلشن سبز مهمان شدن
მარადიულ სამფლობელოში წასვლა	در ملک بقا رفتن
ნიღბად მიწის აფარება	در نقاب خاک شدن
სიკვდილის ქურდის მიერ ვინმეს	دزد وفات گنج حیات کسی بردن
სიცოცხლის საგანძურის მოპარვა	
სიცოცხლის უარყოფით შეფასებაზე	دست از نقد حیات افشاندن
ხელის აღება	
სოფლის ტრიალის ხელით ვინმეს	دست چرخ کسی را از پای در آوردن
მოსპობა	

სამოთხის მცველის მიერ ვინმესთვის
სამოთხის კარის გაღება
წარმავლობის ხელის მიერ ვინმეს
გაგდება ქვეყნიდან
წარმავლობის ხელის მიერ ვინმეს
თავზე ერთი მუჭა მიწის დაყრა
უფლის მოპატიუებაზე თანხმობის
თქმა
უფლის მოპატიუებაზე თანხმობის
თქმა
უფლის მოპატიუებაზე თანხმობის
თქმა
სიკვდილის მოპატიუებაზე თანხმობის
თქმა
სიცოცხლის დავთრის ფურცლების
წარმავალი ქარისათვის გატანება
ვინმეს სიცოცხლის დავთრის შეჭმა
ძროხის მიერ
სხეულის დუქანში საქონლის
გამოცლა
ქვეყანაზე გულის აყრა
ქვეყანაზე გულის აყრა
ვინმეს სიცოცხლის სათლის
დაღუპვის ჭაში ჩაყარდნა
სულის ამოსვლა
სულის ამოხდა
სუნთქვის გაქრობა

دست رضوان بر رخ کسی در بهشت گشودن
دست فنا کسی را از دنیا به در افکندن
دست فنا مشت خاک بر سر کسی افشاندن
دعوت حق را اجابت کردن
دعوت حق را اجابت نمودن
دعوت حق را لئیک گفتن
دعوت مرگ را اجابت کردن
دفتر اوراق عمر را به باد فنا دادن (احسن
التواریخ، ۴۹۵)
دفتر حیات کسی گاوخورد گردیدن
دکان تن از متاع پرداختن
دل از این عالم برداشتن
دل از جهان بر گرفتن
دلو عمر کسی به چاه فنا در افتادن
دم از جان بر آمدن
دم سپنج کردن (در مقام توهین، عامیانه)
دم فروشدن

ვინმეს სუნთქვის შამფურად ქცევა
მდაბალი ქვეყნის დატოვება
ტვინიდან ბოლის ამოსვლა
დროების მიერ ვინმეს სამარის
პატიმრად გადაქცევა
დროების მიერ ვინმეს სიცოცხლის
ლაშქარის განადგურება
ქვეყანაზე თვალების დახუჭვა
ამ ქვეყნისათვის თვალის მოცილება
(დახუჭვა)

دم کسی سیخ شدن (در مقام توهین، عامیانه)
دنیای دنی را گذاشتن
دود از دماغ بر آمدن
دهر پابست گور کردن کسی را
دهر لشکر عمر کسی بر شکستن

دیده از جهان پوشیدن (Веретенников, 63)
دیده از دنیا فراز کردن

ر

საიქიოს გზაზე წასვლა
საიქიოს გზის გავლა
საიქიოს გზის არჩევა
საიქიოს გზაზე დადგომა
მარადიული ქვეყნის გზაზე დადგომა
დროშის აღმართვა მარადიულ
სამყაროში გასამგზავრებლად
საიქიოში მოგზაურობის დროშის
აღმართვა
უზენაესი მარჩენალის მიპატიუების
სურნელების მისვლა ვინმეს
ენოსვამდე

راه آخرت پیش گرفتن
راه آخرت پیمودن
راه عقبی پیش گرفتن
راه عقبی گرفتن
راهی ملک بقا گردیدن
رایت ارتحال به عالم بقا بر افروختن

رایت سفر آخرت افراشتن

رایحه دعوت عام حضرت رزاق به مشام کسی رسیدن

დროების მიერ მოტაცება	რბوده ایام شدن
გამგზავრება	رحلت
გამგზავრება	رحلت فرمودن
გამგზავრება	رحلت کردن
გამგზავრება	رحلت نمودن
გამგზავრება	رحیل
ამ ქვეყნიდან პირის ბრუნება	رخ از این جهان بیرون کشیدن
პირის მიწისკენ შებრუნება	رخ به خاک آوردن
ამ სახლიდან (წასასვლელად)	رخت از این خانه بر بستن
ბარგის შეკვრა	
ამ წარმავალი ფუნდუკიდან ბარგის	رخت از این رباط فنا بیرون بردن
გატანა	
ამ ქვეყნიდან ბარგის წაღება	رخت از این عالم بر داشتن
ამ წარმავალი ქვეყნიდან მარადიულ	رخت از این عالم فانی به عالم باقی کشیدن
სამყაროში ბარგის გადატანა	
ამ უბნიდან (გადასატანად) ბარგის	رخت از این کوی بستن
შეკვრა	
ამ უბნიდან იმ უბანში (გადასატანად)	رخت از این کوی به آن کوی بستن
ბარგის შეკვრა	
ამ სასახლის საწყობიდან ბარგის	رخت از بنگاه این سرا بردن
წაღება	
ტახტიდან (კუბოს) ფიცარზე ბარგის	رخت از تخت به تخته بردن
წაღება	
ამ ქვეყნიდან (წასაღებად) ბარგის	رخت از جهان بر بستن
შეკვრა	
ამ ქვეყნიდან აბარგება	رخت از جهان بر داشتن
წარმავალი ქვეყნიდან აბარგება	رخت از جهان فانی بر بستن

წარმავალი სამყოფიდან მარადიულ
სამყაროში (წასაღებად) ბარგის
შეკვრა

წარმავალი ტადრიდან (წასაღებად)
ბარგის შეკვრა

წარმავალი სასახლიდან ბარგის
გატანა

არსებობის სახელოსნოდან აბარგება
ბარგის შეკვრა

ბარგის აღება

ბარგის მინდორში დალაგება

ბარგის ხარისთვის აკიდება

ბარგის შეკვრა

ბარგის ზეცებისკენ წაღება

ბარგის ჯოჯოხეთში წაღება

ბარგის მიწისქვეშეთში ჩატანა

ბარგის საიქიოს სადგომამდე მიტანა

ბარგის მარადიულ ქვეყანაში მიტანა

ბარგის მინდვრამდე მიტანა

ბარგის მარადიულ ქვეყანაში მიტანა

ბარგის მთავარ სამყოფელში მიტანა

ბარგის სასაფლაოზე მიტანა

სიცოცხლის ბარგის ამ წარმავალი
ქვეყნიდან საიქიოს სასახლემდე
მიტანა

სიცოცხლის ბარგის საიქიოს
ბინამდე მიტანა

رخت از دار فانی به عالم باقی بستن

رخت از دیر فنا بستن

رخت از سرای فانی کشیدن

رخت از کارخانه هستی بر بستن

رخت بر بستن

رخت بر داشتن

رخت بر صحرا نهادن (لغت نامه)

رخت بر گاو نهادن

رخت بستن (شاهنامه، ۸، ۲۶۰)

رخت به جانب سماوات کشیدن

رخت به دوزخ کشیدن

رخت به زیر زمین کشیدن

رخت به سر منزل آخرت کشیدن

رخت به سوی بقا بستن

رخت به صحرا کشیدن

رخت به عالم جاودانی کشیدن

رخت به مستقر اصلی خود کشیدن

رخت به وادی خاموشان کشیدن

رخت حیات از این جهان فانی به سرای آخرت کشیدن

رخت حیات به سر منزل آخرت کشیدن

ბარგის შეკვრა	رخت در بستن
ბარგის უდაბნოში დადება	رخت در صحرا نهادن
სიცოცხლის ბარგის შეკვრა	رخت زندگانی بر بستن
ბარგის არმყოფობის ქვეყანაში წაღება	رخت سوی عدم کشیدن
ვინმეს ბარგის სახლიდან გამოტანა და კარებთან დადება	رخت کسی را از خانه بر در نهادن
მოგზაურობაში წასაღები ბარგის მარადისეულ სასახლის მიდამოებში დალაგება	رخت مسافرت به ساحت سرای باقی کشیدن
წმინდა სამყაროში წასაღები ბარგის შეკვრა	رخت مسافرت به عالم اقدس بر بستن
წმინდა სამყაროში წასაღები ბარგის შეკვრა	رخت مسافرت عالم قدس بر بستن
არსებობის ბარგის წარმავალი ქარისათვის გატანება	رخت هستی به باد فنا دادن (احسن التواریخ، ۵۳۴)
არსებობის ბარგის არარაობის ქვეყანაში წაღება	رخت هستی به دیار نیستی بردن
არსებობის ბარგის არარსებობის სასახლეში მიტანა	رخت هستی به سرای نیستی کشیدن
გამგზავრების რაშის მარადიულ სამყაროსაკენ გაჭენება	رختش عزیمت به عالم عقبی تاختن
ვინმეს სიცოცხლის ძაფის გაწყვეტა	رشته حیات کسی منقطع گردیدن
წარმავალ ქვეყანასთან კავშირის ძაფის გაწყვეტა	رشته علاقه جهان فانی را گسستن
წასვლა	رفتن
წასული, გარდაცვლილი	رفته

გარდაცვლილ ამხანაგებთან
დამეგობრება

رفیق یاران گذشته گشتن

ვინმეს სიცოცხლის ძარღვის
გაწყვეტა

رگ زندگانی کسی بریدن

ვინმეს სულის სხეულიდან ამოსვლა

روان از تن کسی رفتن

ვინმეს სულის რღვევა სხეულისაგან

روان از تن کسی گسسته شدن

ვინმეს სულის სხეულიდან

روان از قالب غایب گردیدن

გაუჩინარება

სულის ამოსვლა

روان از کسی شدن

სულის დიადი ღმერთისათვის

روان تسلیم ایزد سبحان کردن

ჩაბარება

სულის ჩაბარება

روان سپاردن

სულის ამოსვლა

روان کسی بر آمدن (شاهنامه، ۴، ۶۴)

სულის ამოხდომა

روان کسی بریدن

სულის ზეცის შუაგულისკენ წასვლა

روان کسی سوی مرکز بالا روان شدن

სულის მარადიული ქვეყნისაკენ

روان کسی به عالم باقی روان گردیدن

წასვლა

სულის სატურნზე მისვლა

روان کسی به کیوان رسیدن (شاهنامه، ۶، ۲۹۱)

იმ ქვეყნისაკენ წასვლა

روانه آن جهان شدن (احسن التواریخ، ۴۹۴)

საიქიოს სამყაროსაკენ წასვლა

روانه عالم آخرت گردیدن (احسن التواریخ، ۵۰۲)

პირის დასავლეთისაკენ მიქცევა

رو به افول نهادن

სულის სხეულიდან გაფრენა

روح از قالب پرواز کردن

სულთან განშორება

روح از کسی جدا شدن

სულის უფლისათვის ჩაბარება

روح به حق تسلیم کردن

სულის ჩაბარება

روح تسلیم کردن

სულის მიბარება

روح سپردن

სულის დამშვიდობება წარმატად
ქვეყანასთან

روح وداع عالم فانی کردن

ადამიანის ბუნების სულის
პირველქმნილი გალიიდან გაფრენა
ვინმეს სულის გაფრენა წმინდა
ბუდისაკენ

روح طبعی کسی از قفس عنصری پریدن

روح کسی به آشیان قدس پرواز نمودن

სულის გამგზავრება უმაღლეს
სამყაროში

روح کسی به اعلیٰ علیین منتقل گشتن

სულის გამგზავრება უზენაესი
სამოთხისაკენ

روح کسی جانب فردوس اعلا شدن

სულის სხეულისაგან განშორება
მეორედ მოსვლა, განკითხვის დღე
სიცოცხლის დღეების დამთავრება
სიცოცხლის დღეების დაღუპვის
დამეებთან შეერთება

روح و جسم کسی از هم گسستن

روز پاداشن

روز عمر کسی اندر گذاشتن (شاهنامه, ۹, ۳۱۰)

روز عمر کسی به شام هلاک پیوستن

სიცოცხლის დღეების მიწვევა
სადამოს ნამაზამდე

روز عمر کسی به نماز شام رسیدن

სიცოცხლის დღეების დამთავრების
წიგნის წაკითხვა

روز عمر کسی خط فنا بر خواندن

ვინმეს სიცოცხლის დღეების გავლა
ვინმეს დღეების შემოკლება

روز کسی اندر گذاشتن (شاهنامه, ۹, ۳۱۰)

روز کسی کوتاه شدن (شاهنامه, ۲, ۳۵)

ბედის მიერ ვინმეს მიწის მუცლის
სტუმრად გადაქცევა

روزگار به کسی مهمان شکم زمین کردن

ცხოვრებასთან გამოთხოვება

روزگار حیات را وداع نمودن

ცხოვრების ვადის დამთავრება

روزگار کسی بگذشتن (شاهنامه, ۶, ۲۴۷)

ცხოვრების დღეების მიწურვა

روزگار کسی به انجام رسیدن

სიცოცხლის დღეების დამთავრება

روزگار کسی به پایان آمدن

სიცოცხლის დღეების დამთავრება
სიცოცხლის დღეების დამთავრება
სიცოცხლის დღეების დამთავრება
სიცოცხლის დღიურის დამთავრება
სიცოცხლის დღიურის სიკვდილის
ხელით შეკრება

ბედის დღეების უკან წასვლა
პირის ამ ქვეყნიდან მიბრუნება
პირის საიქიოს სამყაროსაკენ
მიბრუნება

პირის საიქიოს სამყაროსაკენ
მიბრუნება

პირის მიწის რიდეთი დაფარვა
პირის მიწის ფარდის უკან დამალვა
სახეზე ჩადრის ჩამოფარება
სახის მიწაში ჩაფვლა
სახის შავ მიწაში ჩაფვლა
პირის მაღალი უფლის სასახლისკენ
მიტრიალება

პირის მიწის რიდეს ამოფარება
პირის განშორების რიდეთი დაფარვა
სახის დამალვა

საიქიოსაკენ გამგზავრება
მოსპობის სახლში გამგზავრება
არმყოფობის გზაზე დადგომა
ვინმეს ცხენის ხიდზე გადასვლა

روزگار کسی به سر آمدن
(شاهنامه، ۶،۳۴۱) روزگار کسی به سر شدن
روزگار کسی سر آمدن (شاهنامه، ۱،۳۲)
روزنامه حیات کسی به اختتام رسیدن
روزنامه حیات کسی را دست فنا در نوشتن

روز بخت کسی بر گشتن (شاهنامه، ۷،۲۱۳)
روی از دنیا تافتن

روی به دیار آخرت نهادن

روی به عالم آخرت آوردن

روی به نقاب خاک پوشیدن

روی در پرده خاک کشیدن

روی در چادر کشیدن

روی در خاک کردن

روی در خاک تیره کشیدن

روی در درگاه ایزد متعال نهادن

روی در نقاب خاک کشیدن

روی در نقاب غیبت کشیدن

روی نهفتن

ره سپار آخرت گردیدن

رهسپار دار بوار گردیدن

رهسپار طریق عدم شدن

رهوار کسی از پل گذشتن

წყალობის განაგაღის გადაკვრა
(ბოლომდე დაღევა)

ريغ رحمت را سر کشيدن (عاميانه)

ز

ენის დაბმა	زبان از تكلم و بيان بستن
ენის გვერდზე მოქცევა	زبان كرانه شدن
ტახტიდან ჩამოვარდნა	ز گاه در افتادن
ვადის დამთავრება	زمان بر كسى به سر آمدن (شاهنامه، ۵۵، ۱)
ვადის მოსვლა	زمان كسى آمدن (شاهنامه، ۱۰۰، ۴)
ვადის მოსვლა	زمان كسى اندر آمدن (شاهنامه، ۲۲، ۲)
ვადის ჩავლა	زمان كسى اندر گذشتن (شاهنامه، ۹، ۷)
ვადის დამთავრება	زمان كسى بر آمدن (شاهنامه، ۱۷، ۲)
ვადის ამოწურვა	زمان كسى سر آمدن (شاهنامه، ۲۲۸، ۶)
ვადის ამოწურვა	زمانه بر كسى سر آمدن (شاهنامه، ۱۲۳، ۱)
ამ სასახლესთან ჯაჭვის გაწყვეტა	زنجير از اين سراى بریدن
სიცოცხლის დამთავრება	زندگى كسى سپرى شدن
ნაღვლის გახეთქვა	زهره ترك شدن (عاميانه)
მიწის ქვეშ წასვლა	زير خاك رفتن
ბინის მიწის ქვეშ არჩევა	زير زمين منزل گزیدن

სიცოცხლის წლების დამთავრება	سال عمر کسی به سر آمدن
არარსებობის გზის მგზავრად ქცევა	سالک مسلک عدم گردیدن
მიბარება	سپردن
დამთავრება	سپری شدن
დამთავრება	سپری گشتن
ვარსკვლავის ჩასვლა	ستاره کسی افول کردن (راحة الصدور، ۱۴)
ცხოვრების მოწმობის გაუქმება	سجل زندگانی در نوشتن
წარმაგალ ქვეყანასთან	سر ای فانی را بدرود نمودن
გამომშვიდობება	
არარსებობის ბალიშზე თავის დადება	سر بر بالین عدم گذاشتن
წარმავლობის გზაზე თავის დადება	سر بر خط فنا نهادن
წყალში თავის ჩაყოფა	سر به آب فرو بردن
თავის ქარისათვის მინებება	سر به باد دادن (شاهنامه، ۹، ۸۶)
თავის არარსებობის ქარისათვის	
მინებება	سر به باد فنا دادن
არარსებობის მიწაზე თავის დადება	سر به خاک فنا نهادن
თავის სიკვდილის მიწაზე დადება	سر به خاک مرگ باز نهادن
თავის არარსებობის კარავში	سر به زیر چادر عدم کشیدن
დამალვა	
დადუპვა (თავის დადება, ПОЛОЖИТЬ	سر دادن (شاهنامه، ۳، ۲۲۱)
ГОЛОВУ)	
თავის არარსებობის მკერდზე დადება	سر در جیب فنا کشیدن
თავის არარსებობის მოსასხამში	سر در حجاب عدم کشیدن
ჩარგვა	

მიწაში თავის ჩადება	سر در خاک شدن
საფლავის რიდისათვის თავის მოფარება	سر در نقاب تراب کشیدن
გაცივება	سر شدن
მტვერში თავის ჩაფვლა	سر کسی به گرد اندر آمدن (شاهنامه، ۶، ۲۴۶)
წარმავლობის ნესტრის ძარღვში ჩატეხა	سر نیشتر فنا در رگ کسی شکستن
ქვეყნის მართვის ტახტისათვის გამომშვიდობება	سریر جهانبانی را وداع کردن
საიქიოში მგზავრობის არჩევა	سفر آخرت اختیار کردن
საიქიოში მგზავრობის არჩევა	سفر آخرت گزیدن
მაღალი სამყაროსაკენ მგზავრობის არჩევა	سفر عالم بالا اختیار نمودن
სამუდამო სამყაროსაკენ მგზავრობის არჩევა	سفر عالم باقی اختیار نمودن
სამოგზაუროდ წასვლა	سفر کردن
სიცოცხლის ხომალდის წარმავლობის მორევში ჩაუარდნა	سفینه حیات کسی در گرداب فنا افتادن (احسن التواریخ، ۸۴)
ჩაძაღლება	سقط شدن (عامیانه، در مقام توهین)
სამოთხისაკენ გამგზავრება	سوی جنت سفر کردن
სამოთხის ვარდნარში წასვლა	سوی گلزار جنت رفتن
წარმავლობის სამყოფელს მიღწევა	سوی کاشانه فنا رسیدن
თანამგზავრებისაკენ ცხენის გაჭენება	سوی همراهمان بارگی گرم کردن
მკერდის მიწაზე დადება	سینه بر خاک نهادن

სიცოცხლის ტოტის მოტეხვა	شاخ عمر کسی از تندباد فنا شکستن (احسن
წარმავლობის ქარიშხლის მიერ	التواریخ، ۵۴۲)
უეცარი დიდი სიხარულის გამო	شادی مرگ
გარდაცვალება	
ვინმეს სულის შევარდენის ვიწრო	شاهباز روح کسی از تنگنای قفس به عالم قدس
გალიიდან წმინდა სამყაროში	پرواز نمودن (احسن التواریخ، ۵۹۹)
გაფრენა	
წასვლა	شدن (شاهنامه، ۱، ۱۳۴)
სიცოცხლის ღვინის წარმავლობის	شراب حیات کسی سراب فنا شدن
მოხვენებად გადაქცევა	
სიკვდილის შარბათის შესმა	شربت اجل نوش کردن
მოწამეობრივი სიკვდილის შარბათის	شربت شهادت چشیدن (احسن التواریخ، ۱۱)
გასინჯვა	
სიკვდილთან შეტაკების დარტყმის	شربت ضربت حربت اجل در کشیدن
შარბათის შესმა	
შარბათის-“ყველა სულიერი იგემებს	شربت ضربت کل نفس ذائقة الموت در کشیدن
სიკვდილს“-ერთბაშად გადაკვრა	
წარმავლობის შარბათის გასინჯვა	شربت فنا چشیدن
სიკვდილის შარბათის გასინჯვა	شربت موت چشیدن
გარდაუვალი სიკვდილის შარბათის	شربت ناگزیر ممات چشیدن
გასინჯვა	
არასასიამოვნო შარბათის გასინჯვა	شربت ناگوار چشیدن
სიკვდილის შარბათის გასინჯვა	شربت مرگ چشیدن (احسن التواریخ، ۱۰۸)
სიკვდილის ღომის ნადავლად ქცევა	شکار شیر اجل شدن

წარმავლობის ღომის ნადავლად
ქცევა

شکار شیر فنا شدن

წარმავლობის ნადავლად ქცევა
წარმავლობის კლანჭის ანაწერად
ქცევა

شکار فنا شدن

شکار مخالب فنا شدن

სიკვდილის ნესტარის ნადავლად
ქცევა

شکار نیش هادم لذات گشتن

მოწამეობრივი სიკვდილის პოვნა
შაჰიდობის მოპოვება

شهادت یافتن

شهید شدن

ტკბილი სულის ტუჩებზე მოცხება
ცხოვრების შუშის ქვაზე დამსხვრევა

شیرین روان را به لب بر آوردن
شیشه زندگی کسی به سنگ خوردن

ص

ვინმეს სიცოცხლის ფურცლების
დამთავრება

سحیفه عمر کسی ختم شدن

ط

ვინმეს სულის ფრინველის მიერ
საიქიოში ბუდის გაკეთება
ვინმეს სულის ფრინველის გაფრენა
იმ ბუდიდან, სადაც სულ პირველად

طائر روح کسی اشیانه غیب گزیدن

طائر روح کسی از اشیانه کالبد عنصری پریدن

დაბინავდა

ვინმეს სულის ფრინველის იმ
გალიიდან ხსნის ფრთების გაშლა,

სადაც პირველად გამოკეტეს

ვინმეს სულის ფრინველის მიერ

ამქვეყნიური ვიწრო გალიიდან

სულიერი სამყაროს გულწარმტაც

სივრცეში განავარდება

ვინმეს სულის ფრინველის სხეულის

გალიიდან გაფრენა

ვინმეს სულის ფრინველის მიერ

თავდაპირველი გალიიდან

გამოსაფრენად ფრთების გაშლა

ვინმეს სულის ფრინველის მიერ

თავდაპირველი გალიიდან

გამოსაფრენად თავისუფლების

ფრთების გაშლა

ვინმეს სულის ფრინველის მიერ

ფრთის გაშლა ზეცაში გასაფრენად

ვინმეს სულის ფრინველის მიერ

ფრთების გაშლა უმაღლეს

ბუდისაკენ გასაფრენად

ვინმეს სულის ფრინველის აფრენა

სიყვარულის სადგომისაკენ

ვინმეს სულის ფრინველის მიერ

ფრთების გაშლა არმყოფობის

სამფლობელოსკენ გასაფრენად

طائر روح کسی از اسیری قفس عنصری به

مرض الموت بال رهائی گشودن

طائر روح کسی از تنگنای قفس جهانی به فضای

دلگشای عالم روحانی پرواز نمودن

طائر روح کسی از قفس بدن پرواز نمودن

طائر روح کسی از قفس عنصری پر پرواز گشودن

طائر روح کسی از قفس عنصری بال آزادی گشودن

طائر روح کسی بال پرواز سوی عالم بالا گشودن

طائر روح کسی به آشیان علّیین بال گشودن

طائر روح کسی به جانب حظایرانس پرواز نمودن

طائر روح کسی به هوای ملک عدم پر و بال افشاندن

სულის ფრინველის მიერ საბოლოო
სამყოფელის ტევრებში დაბინავება
მარადიული სამყაროსაკენ მიმავალი
გზის გადალახვა
ხმლის ლუკმად გახდომა
ვინმეს სიცოცხლის თუთიყუშის
სურვილის გალიიდან გაფრენა

طائر روح کسی در شاخسار سدرهالمنتهی مأوا گرفتن

طریق عالم بقا پیمودن

طعمه تیغ شدن

طوطی عمر کسی از قفس کام پریدن

ظ

ვინმეს [სიცოცხლი] ჭურჭლის
პირთამდე ავსება

ظرف کسی لبریز شدن

ع

უბედური დასასრულისაკენ წასვლა
ქვეყნის დატოვება
წარმავალ ქვეყანასთან
გამომშვიდობება
წარმავალი ქვეყნის მიტოვება
წარმავალ ქვეყანასთან გამოსაღმება
არამყარ ქვეყანასთან გამოსაღმება

عازم ویل گشتن

عالم از کسی تهی شدن

عالم فانی را بدرود نمودن

عالم فانی را گذاشتن

عالم فانی را وداع کردن

عالم ناپایدار را وداع کردن

წარმავლობის ხმლის მიზნად
გადაქცევა

عرضه تیغ فنا گردیدن

წარმავლობის ხმლის მიზნად
გადაქცევა

عرضه تیغ فنا گشتن

დაღუპვის ხმლის სამიზნედ
გადაქცევა

عرضه تیغ هلاک شدن

გლოვა, გოდება

عزا

სიკვდილის ანგელოზის მიერ
ვინმესთვის სიცოცხლის წართმევა

عزرائیل جان کسی ستدن

სიკვდილის ანგელოზის მიერ
ვინმესთვის სიცოცხლის წართმევა

عزرائیل قبض جان کسی کردن

ვინმეს ძვირფასი სულის ტანის
ჭის ფსკერიდან ამოსვლა

عزیز جان کسی از ته چاه جسم بر آمدن

საიქიოსაკენ გამგზავრება

عزیمت سفر آخرت نمودن

სამოთხის ვარდნარისაკენ
გამგზავრება

عزیمت گلشن بهشت نمودن

საიქიო

عقبی

დაღუპვის ხმლის უღუფად
გადაქცევა

علف تیغ تلف شدن

ხმლის უღუფად გადაქცევა

علف شمشیر گشتن

აღმის აღმართვა საიქიოში

علم عزیمت به جانب آخرت بر افراشتن (احسن)

გასამგზავრებლად

التواریخ، (۱۳۵)

აღმის აღმართვა არმყოფობის

علم عزیمت به کشور عدم بر افراختن

სახელმწიფოში გასამგზავრებლად

ვინმეს სიცოცხლის დამთავრება

عمر کسی آخر شدن

სიცოცხლის ქარისათვის გატანება

عمر به باد دادن

ვინმეს სიცოცხლის დამთავრება

عمر کسی به پایان رسیدن

ვინმეს სიცოცხლის ჩასვენება

სიკვდილის დასავლეთით

ვინმეს სიცოცხლის დამთავრება

ვინმეს სიცოცხლის ნაპირს მიდგომა

ვინმეს სიცოცხლის დამთავრება

სადავის მიშვება საიქიოსკენ

გასამგზავრებლად

عمر کسی به مغرب ممانت فرو نشستن

عمر کسی سپری شدن

عمر کسی کرانه جستن

عمر کسی مختتم گشتن

عنان عزیمت به صوب آخرت بر افراشتن

غ

მეორედ მოსვლის დღე; ჯოჯოხეთის

ცეცხლი

წარმავლობის მორევში ჩაძირვა

წყალში დამხრჩვალნი

განადგურების ზღვებსა და

მოსპობის ცეცხლში ჩაძირვა

გამოსათხოვარი ყაზალის წაკითხვა

განბანა

غاشیه

غرق گرداب فنا شدن (احسن التواریخ، ۵۹)

غریق

غریق بحار بوار و حریق نار دمار شدن

غزل خدا حافظی را خواندن (علویه خانم، ۷۴)

غسل

ف

დადუბვა

უფალთან შეერთება და გაქრობა

فانی شدن

فانی فی الله گردیدن

შემოქმედთან შეხვედრით	فايض گشتن به لقای پروردگار
გაბედნიერება	
სულის ფარდაგების ახვევა	فرش جان در نورديدن
ვინმეს ფარდაგების აკეცვა ზეცის	فرش کسی را قلك در نوشتن
მიერ	
უფლის ბრძანების მიღება ვინმეს	فرمان حق در کسی رسيدن
მიერ	
უფლის ბრძანების მოპოვება	فرمان حق يافتن
უფლის ბრძანების მიღება ვინმეს	فرمان خدای در آمدن کسی را
მიერ	
ბრძანების მიღება ამ ქვეყნიდან	فرمان رفتن از دنيا آمدن
წასვლის შესახებ	
ბრძანების მიღება	فرمان يافتن
ჩაძინება	فرو خفتن
ჩასვლა	فرو رفتن
ჩასვლა	فرو شدن
ვინმეს სიცოცხლის ღამპრის შუქის	فروغ چراغ حیات کسی منطفی گردیدن
ჩაქრობა	
ზეცის მიერ ვინმეს ტანში სულის	فلک تن کسی را بيجان کردن
გაქრობა	
არმყოფობა	فنا
სიკვდილი	فوت
სიკვდილი	فوت شدن
სიკვდილი	فوت کردن
სიკვდილი	فوت گردیدن (احسن التواريخ، ۶، ۴۰۹)
სიკვდილი	فوت گشتن
სიკვდილი	فوت يافتن

სიკვდილი
კვდომა

فوتيدن
فوز

ق

მკვლეელი
სხეულის დაცლა [სულისაგან]
სხეულის დაცლა [სულისაგან]
საფლავი
სულის გატაცება
მომაკვდინებელი
ბრძოლა
მოკლულად ქცევა
სიცოცხლიდან წასვლა
სიცოცხლეზე ფეხის დაბიჯება
ახალგაზრდისა და ასაკოვანის მიერ
იძულებითი მოგზაურობისათვის
ნაბიჯის გადადგმა
ნაბიჯის გადადგმა არმყოფობისაკენ
ნაბიჯის გადადგმა საიქიოსაკენ
ნაბიჯის გადადგმა არმყოფობის
გზაზე
გალიიდან გამოსვლა

قاتل
قالب تهی ساختن
قالب تهی کردن
قبر
قبض روح شدن
قتال
قتال
قتيل گردیدن
قدم از جان بر آوردن
قدم بر جان نهادن
قدم بر سفر ناگزير برنا و پير گذاشتن
قدم جانب عدم بر داشتن
قدم در راه آخرت نهادن
قدم در راه عدم نهادن
قفس پرداختن

საწყაოს ავსება
საწყაოს ავსება

قفیز * کسی بر آمدن (شاهنامه، ۹، ۱۸۰)
قفیز کسی سر آمدن (شاهنامه، ۴، ۴۹)

ک

საქმე [სიკვდილი]
ვინმეს საქმის ბოლომდე მისვლა
ვინმეს საქმის მოთავება
ვინმეს საქმის მოთავება
სიკვდილის ხურდა ფულის ფიალის
დაცლა
სხეულის დაცლა
სხეულის მოსპობა
სისხლისღვრა [ხოცვა-ჟლეტა]
ხომალდის ამ მორევიდან ხმელეთზე
გაყვანა
ვინმეს სხეულის ხომალდის
წარმავლობის ზღვაში ჩაძირვა
სიკვდილის დარტყმების მიზეზით
ვინმეს სიცოცხლის ხომალდის
წარმავლობის ნაპირზე მისვლა

کار (معین)
کار کسی به آخر رسیدن
کار کسی تمام شدن
کار کسی سر آمدن
کاسه فلوس مرگ را سر کشیدن (راه آب نامه، ۵۲)
کالبد خالی کردن
کالبد را پرداختن (احسن التواریخ، ۱۰۸)
کشتار (لغت نامه)
کشتی از این سراب به خشکی راندن (لغت نامه)
کشتی جسم کسی از لطامات مرگ، غرق دریای فنا
گردیدن
کشتی حیات کسی در دریای عمر به ساحل فنا رسیدن

* ფხვიერი ნივთიერების ზომა-წონის ერთეული

ვინმეს სიცოცხლის სომალდის
 სიკვდილის მორევში ჩაძირვა
 სუდარა
 თეთრი ქუდის დახურვა
 განზე გასვლა
 მოკლე სიცოცხლის მქონე
 მოკლე სიცოცხლის მქონე
 გადასახლება
 მოკლე სიცოცხლის მქონე
 მოკლე სიოცხლის მქონე
 ამ ქვეყნიდან გადასახლების ქოსზე
 დაკვრა
 წარმავლობის მოედნიდან
 გადასახლების ქოსზე დაკვრა
 მაღალ სამყაროში გადასვლის
 ქოსზე დაკვრა
 ვინმეს სიცოცხლის ვარსკვლავის
 ჩასვენება სიკვდილის უფსკრულში
 ვინმეს ბედნიერების ვარსკვლავის
 ჩასვენება

کشتی عمر کسی به گرداب اجل فروشدن

کفن

کلاه از کافور یافتن (شاهنامه، ۹، ۲۹۱)

کناره شدن

کم بقا (لغت نامه)

کم عمر (لغت نامه)

کوچ کردن (فرهنگ معین)

کوتاه زندگانی

کوتاه عمر

کوس رحیل از این جهان کوفتن

کوس رحیل از میدان فنا کوفتن

کوس رحیل عالم بالا کوفتن

کوکب حیات کسی به هبوط ممات مایل گردیدن

کوکب طالع کسی به افول پیوستن

گ

ამ სევდიანი მხარიდან გასვლა

گام از این غم آباد بیرون زدن

მბრუნავი წუთისოფლის მიერ
ვინმესაგან მტკერის აღენა
სიკვდილის მახეში გაბმა
ვინმეს სიცოცხლის საყელოს
ძალადობით დაგლეჯა

გავლა

გავლა

გავლა

ვინმეს სულიდან ცის კამარის
ამოთრევა

საფლავდასაფლავ წანწალი

საფლავდასაფლავ წანწალი

სასაფლაო

საფლავზე ყურანის მკითხველი

მარტვილის (ნაწამები) საფლავი

სასაფლაო

დაკრძალულის მძარცველი

მესაფლავე

საფლავი

گردون از کسی گرد بر آوردن

گرفتار دام اجل گردیدن

گریبان عمر کسی به قهر پاره کردن

گذر کردن (شاهنامه، ۲۰۲، ۳)

گذشتن (شاهنامه، ۲۴۶، ۲)

گذشته شدن (معین)

گنبد گردان کسی را از جان بر آوردن

گور به گور افتادن (عامیانه)

گور به گور شدن (عامیانه)

گورخانه (لغت نامه)

گور خوان

گور خون آلود

گورستان

گور شکافنده

گورکن

گورگاه

ل

უკვდავი

ხმის გაკმედა

გლოვის სამოსი

لايموت

لب از سخن بستن

لباس عزا

გლოვის სამოსი
უფლისადმი შეუპასუხებლად
დამორჩილება
ჭორის წაღება ჯოჯოხეთში
საიქიოში წასვლის დროშის
აფრიალება

لباس ماتم
لبیک حق را اجابت گفتن

لغت اندر قفا به دوزخ بردن
لوی سفر آخرت افراشتن

م

გლოვა
სიკვდილი და არარაობა
ჯოჯოხეთის რწმუნებული ანგელოზი
ვინმეს სიცოცხლის ორკვირიანი
მთვარის შეპყრობა წარმავლობის
უმთვარობის ფაზის მიერ
ვინმეს სიცოცხლის მთვარის
ნისლით დაბნელება
სიკვდილის სენით დაავადება
ერთმანეთის მკვლელები
მარადიულ სამყაროში წასვლა
მარადიულ სამყაროში წასვლა
სიკვდილი
ტახტრევანის მიწიერი სენაკიდან
გარიდება
გარდაცვლილი

ماتم
مات و فات (لغت نامه)
مالکی (لغت نامه)
ماه چهارده عمر کسی به محاق فنا گرفتار شدن
ماه عمر کسی زیر میغ نهان شدن
مبتلای مرض الموت گردیدن
مقتاتل (لغت نامه)
متوجه عالم باقی گردیدن (احسن التواریخ، ۱۸۳)
متوجه عالم بقا گردیدن (احسن التواریخ، ۵۹۳)
متوفی شدن
محمل از دیر خاک راندن
مُخْتَرَم (لغت نامه)

მომაკვდინებელი	مُخْذِب (لغت نامه)
დამარხული	مدفون (لغت نامه)
მარადიული სამყოფელისაკენ	مرتل دار بقا گردیدن
წასვლა	
ეპიტაფია	مرثیه
ცხოვრების ეტაპის გავლა	مرحله زندگی پیمودن
გარდაცვალება	مرحوم شدن (سه قطره خون، ۴۶)
კაცის მკვლეელი	مردم آهنگ/مردم آهنج (لغت نامه)
კაცის მკვლეელი	مردم افکن/مردم فکن (لغت نامه)
კაცის მკვლეელი	مردمال (لغت نامه)
კაცის მკვლეელი	مردم پیچ (لغت نامه)
კაციჭამია [სიკვდილი]	مردم خوار (لغت نامه)
კაცის მკვლეელი	مردم کش (لغت نامه)
კაცის მკვლეელი	مردم گزای (لغت نامه)
კვდომა [სიკვდილი]	مردن
სასიკვდილო	مردنی
მკვდარი	مرده
თავის მოჩვენება გარდაცვლილად	مرده بازی (لغت نامه)
მემკვიდრეობა (ნივთიერი)	مرده ریگ/ری (لغت نامه)
სულის ჩიტის მიერ სამოთხეში	مرغ روح کسی از شوق جنت پر و بال زنان به
მოსვედრის დიდი სურვილის ქონის	بالای قصر هشت بهشت و کنگره نه آسمان
გამო ფრთების გაშლა, რვა	پرواز کنان سوی ارواح عشره مبشره فی مقع
სამოთხისა და ცხრა ზეცის	صدق عند ملیک مقتدر شتافتن
გუმბათის ზევით ფრენით ასვლა და	
განგების მბრძანებელთან და	
სულთა გამრიგესთან შესახვედრად	
გაჩქარება	

ვინმეს სულის ჩიტის გალიიდან
გათავისუფლება

مرغ روح کسی از قفس آزاد شدن

ვინმეს სულის ჩიტის ტანის
გალიიდან გამოფრენა

مرغ روح کسی از قفس تن پریدن

ვინმეს სულის ჩიტის მიწიერი
გალიიდან ზეციურ სამყაროში
ფრენით წასვლა

مرغ روح کسی از قفس خاک به عالم افلاک طیران
نمودن

ვინმეს სულის ჩიტის თავდაპირველ
გალიიდან გაფრენა

مرغ روح کسی از قفس عنصری پریدن

ვინმეს სულის ჩიტის ტანის
გალიიდან გაფრენა

مرغ روح کسی از قفس قالب پرواز کردن

ვინმეს სულის ჩიტის ფრენა
სამოთხის ყამირზე

مرغ روح کسی بر بياض جانان طیران نمودن

ვინმეს სულის ჩიტისათვის ფრთების
მოტეხვა ტანის გალიაში

مرغ روح کسی در قفس تن پر و بال بشکستن

სულის ჩიტის ფრთების ჩამოყრა

مرغ جان پر و بال فرو ریختن

ვინმეს სულის ჩიტის გაქცევა
გალიიდან

مرغ جان کسی از قفس گریز کردن

ვინმეს სულის ჩიტის აფრენით
ზეცას მიღწევა

مرغ جان کسی به مطار افلاک رسیدن

ვინმეს სულის ჩიტის მიერ ტანიდან
ფრთების ჩამოცვენა

مرغ عمر کسی از تن بال افکندن

საფლავი, აკლდამა

مرقد (لغت نامه)

ფიცრისაგან რაშის გაკეთება

مرکب از چوب کردن

ვინმეს სიცოცხლის რაშის ბოლოში
გასვლა

مرکب حیات کسی به سر در آمدن

ცხოვრების რაშის გადახტუნება
ოთხი ელემენტის თავშესაფარზე
ცხოვრების რაშის ბოლოში გასვლა
უბედური დღეების გამო
სიკვდილი
სიკვდილის მიერ სიცოცხლის
ტოტის მოჭრა
საღათას ძილი
სიკვდილის მიერ ვინმეს მორევში
ჩაგდება
უეცარი სიკვდილი
კვდომა
საფლავი, აკლდამა
საფლავის გათხრა
მკვდარი, ცხედარი
უშიშარი სიკვდილის წინაშე
სიკვდილს მოწადინებული
საიქიოს გზაზე დადგომა
მოწამლული
ვინმეს სიცოცხლის ღამპრის
ჩაქრობა
ამქვეყნიური ადგილის დაცლა
მოკვლა (მოკლული გახდა)
ვინმეს ცხოვრების წიგნის
დამთავრება სიკვდილის მიერ
სიკვდილის ანგელოზის მიერ ვინმეს
სიცოცხლის წაღება

مرکب زندگانی از چهار دیوار عناصر بر جهانندن
مرکب زندگانی از صدمات حوادث ایام به سر در
آمدن (احسن التواریخ، ۵۵۲)
مرگ
مرگ شاخ عمر کسی بریدن
مرگ کاذب (Рубинчик, 23)
مرگ کسی را به غرقاب در افکندن
مرگ مفاجات (Рубинчик, 48)
مریدن
مزار (لغت نامه)
مزار بستن (لغت نامه)
مسبوت (لغت نامه)
مُستقتل (لغت نامه)
مُستمیت (لغت نامه)
مسلك دیار آخرت پیمودن
مسموم
مشعل حیات کسی منطفی گردیدن
مقام این جهان از خویشتن خالی گذاشتن
مقتول شدن (احسن التواریخ، ۳۲)
مکتوب عمر کسی به ختام اجل مختوم گشتن
(احسن التواریخ، ۵۵۲)
ملك الموت جان کسی بر گرفتن

სიკვდილის ანგელოზის მიერ
სასიკვდილო ავადმყოფობის
ბოლოში გასვლა

ملك الموت دست به معالجه مرض الموت کسی
گشودن

სიკვდილის ანგელოზის მიერ ვინმეს
დროშის დამტვრევა

ملك الموت رايت کسی شکستن

სიკვდილის ანგელოზის მიერ ვინმეს
სულის ხელში ჩაგდება

ملك الموت قبض روح کسی کردن

მომაკვდავი

منزول (لغت نامه)

სიცოცხლის მიმნიჭებელი

مُنشِر (لغت نامه)

გვამზე დადებული გვამი

منعوش (لغت نامه)

მოკვეთა (მოკვეთილი)

منقطع شدن

საწუთრო, სიკვდილი

منون (لغت نامه)

საფლავი

مِنْهَل (لغت نامه)

სიკვდილი

منی (لغت نامه)

სიკვდილი

منیت (لغت نامه)

უსულოები

موات (لغت نامه)

დაღუპვა, კვდომა

مواقاة (لغت نامه)

სიკვდილის ადგილი

مَوْبِق (لغت نامه)

სიკვდილი

موت

მახლობელის მკვლელის არმცოდნე

مَوْتور (لغت نامه)

კაცი

მკვდრები

موتی (لغت نامه)

მომაკვდავი

مودی (لغت نامه)

ცოცხლად დამარხული გოგო

مَوْتودة (لغت نامه)

აკლდამა

مهاده (لغت نامه)

სახიფათო ადგილები

مهالك (لغت نامه)

მომაკვდავი

مُهْتور (لغت نامه)

ცოცხლად დამარხული (ნანგრევების
ქვეშ)

مهردوم (لغت نامه)

წუთისოფლისგან ერთგულების
რღვევა

مهر از دهر بگسستن

სულის ქვის ამ ნარდის დაფის შაშის
კარიდან გარეთ გატანა

مهره جان از ششدر این تخت نرد با شگونه بیرون
بردن

ვინმეს სიცოცხლის ქვის გატანა
წარმავლობის შაშის კარზე

مهره عمر کسی در ششدر فنا افتادن

სულისა და სხეულის შორის
დაპირისპირების ჩამოგარდნა

میان جان و تن کسی فرقت افتادن

ცხედარი, მკვდარი

میت (لغت نامه)

მომაკვდავი

میرا (لغت نامه)

კვდომის პროცესში მყოფი

میران (لغت نامه)

მოკლული

میرانیده (لغت نامه)

ن

გარდაცვალება

نازیستن (لغت نامه)

მეგობრების ტირილის ხმის გაგონება

نالہ زار دوستان شنودن

ვინმეს სიცოცხლის წიგნის წერის
დასრულება

نامه حیات کسی در نوشته شدن

წარმავლობის წიგნის წაკითხვა

نامه فنا خواندن

სიკვდილის მოხმობის გაგონება

ندای اجل را سماع کردن

უკან მოხმობის ხმის გაგონება

ندای ارجعی شنودن

ღმერთის მოხმობის შესრულება

ندای حق را لیبیک اجابت نمودن

ღმერთის აუცილებლად
 შესასრულებელი მოხმობის გაგონება
 მიწის მეგობრად ქცევა
 ბოლო ამოსუნთქვა
 სუნთქვის ამოსვლა, კვლომა
 სუნთქვის შეკვრა, კვლომა
 სუნთქვის პირამდე მისვლა, კვლომა
 სუნთქვის მკერდზე ამხედრება,
 კვლომა
 ვინმეს სუნთქვის შეჩერება
 ვინმეს სუნთქვის ტანიდან
 განცალკევება
 ვინმეს სუნთქვის შეჩერება
 ვინმეს მიერ სუნთქვის დავიწყება
 ძვირფასი სულის უმშვენიერეს
 სამოთხისათვის ჩაბარება
 ამაოდ დაღუპვა
 სულის საფასურის ხელიდან გაშვება
 სულის საფასურის წაგება
 სულის საფასურის სიკვდილის
 ანგელოზისათვის ჩაბარება
 სულის საფასურის განგების
 რწმუნებულებისათვის გადაცემა
 გადაადგილება
 გადაადგილება
 გადაადგილება
 არდარჩენა

ندای منادی الفراق به گوش کسی رسیدن
 ندیم خاک شدن
 نفس آخر
 نفس بر آمدن (لغت نامه)
 نفس بریدن (لغت نامه)
 نفس به لب رسیدن (لغت نامه)
 نفس سوار سینه شدن (لغت نامه)
 نفس کسی بالا نیامدن
 نفس کسی از تن گسستن
 نفس کسی فرو رفتن
 نفس کشیدن از یاد کسی رفتن
 نفس نفیس به جلوه گران خلد سپردن
 نفله شدن (عامیانه)
 نقد حیات از کف دادن
 نقد حیات باختن
 نقد حیات به قابض ارواح سپردن
 نقد حیات تفویض موغلان قضا نمودن
 نقل
 نقل فرمودن
 نقل کردن
 نماندن

ქვეყნიდან განშორების რიგის
დადგომა
სიცოცხლის დღის ჩასვენებამდე
მიყვანა
სიცოცხლის ნერვის მოძალადე
ქარის მიერ ამოთხრა
არსების ნერვის ამოთხრა
მოულოდნელი ქარიშხალის მიერ
ვინმეს მნათობის სიკვდილის
დასავლეთისაკენ ჩასვენება
ნახევრად მკვდარი

نوبت غربت کسی از این جهان رسیدن

نهال حیات کسی را به زوال کشیدن

نهال حیات کسی به تند باد قهر از پا در افتادن

نهال وجود کسی به تند باد حدثان از پای در آمدن

نیر حیات کسی به مغرب مامت افول نمودن

نیم جان

و

ბოლო ამოსუნთქვა
შემთხვევა
წარმავალ სოფელთან გამოსაღმება
ხნიერ სოფელთან გამოსაღმება
წარმავალ სოფელთან გამოსაღმება
ქვეყანასთან გამომშვიდობება
სიცოცხლესთან გამომშვიდობება
მამულთან გამომშვიდობება
სიცოცხლის განძის განგებისა და
წერის რწმუნებულებისათვის
მიბარება

واپسین نفس (لغت نامه)

واقعه (لغت نامه)

وداع جهان بی بقا نمودن

وداع جهان پیر را گفتن

وداع جهان فانی نمودن

وداع جهان کردن

وداع روان کردن

وداع ملک کردن

ودیعت حیات به موکلان قضا و قدر سپردن

სიცოცხლის განძის მიბარება
ამ დროებითი სიცოცხლის
სიკვდილის დროს გადაცემა
უმწიკვლო მცველებისათვის
უეცრად გაქრობა
შეერთება
უფლისაგან მოწვევის მიღება
გარდაცვალება
გარდაცვალება
გარდაცვალება
გარდაცვალება
ვინმესთვის ვადის მოსვლა

ودیعت حیات سپردن
ودیعت حیات عاریتی را به مقتضای اجل موعود
به خازنان حضرت عزب سپردن
ور پریدن (حاجی آقا، ۶۲)
وصل یافتن
وعده حق برسیدن (راحة الصدور، ۱۰)
وفات رسیدن
وفات کردن
وفات نمودن
وفات یافتن
وقت رسیدن کسی را

۵

ვინმეს სხეულიდან შეგრძნების
დაკარგვა
შვიდი ფარგლის მიერ ვინმეს
სიცოცხლის ხაზის ნაწილ-ნაწილად
დაყოფა
შვიდი სუდარის გაცვეთა
დაღუპვა
მზისა და მთვარის დაბნელება
ვინმესათვის
შეგრძნების სხვაზე მიბარება

هش از تن کسی ناپایدار گشتن
هفت پرگار خط عمر کسی را ریز ریز کردن
هفت تاکنف پوسانیدن (Веретенников, 50)
هلاک شدن
هور و ماه بر کسی تیره شدن
هوش به کسی سپردن (شاهنامه، ۶، ۲۸۴)

შეგრძნების დაკარგვა
სულის ჩიტის ტანის ბუდიდან
აფრენა
სიკვდილი

هوش کسی بر آمدن (شاهنامه، ۲، ۸۹)
همای روح از آشیان بدن پرواز گرفتن

هوش (لغت نامه)

“მოკვლის” ცნების გამომხატველი ლექსიკა

آ

ვინმეს სიცოცხლის გაბიაბრუება
ვინმეს არმყოფობის ქვეყანაში
სახეტიადოდ გაშვება
ვინმეს სიცოცხლის წიგნში
დაღუპვის აიას ჩაწერა

آبروی حیات کسی را بر خاک ریختن
اواره دیار عدم ساختن کسی را
آیت فنا بر صحیفه عمر کسی نگاشتن

ا

სიცოცხლის ცხენიდან
გარდაცვალების მიწასა და
სიკვდილის სისხლში დაგორება
ვინმეს განადგურება
განადგურება
ბედნიერების ტახტიდან დაღუპვის
ფიცარზე დაგდება
ტახტიდან კუბოს ფიცარზე მითრევა
ტახტიდან ფიცარზე გადაწვევა
ტახტიდან ფიცრამდე მიყვანა

از اسب حیات به خاک فوات و خون وفات
غلطانیدن

از پای افکندن کسی را (شاهنامه، ۶، ۱۶۲)
از پای در آوردن
از تخت بخت به تخته هلاک انداختن

از تخت به تخته تابوت کشیدن
از تخت به تخته رساندن
از تخت به سوی تخته آوردن

მეფობის ტახტიდან დაღუპვის
ფიცარზე დაგდება

از تخت ملک به تخته هلاک انداختن

მეფობის ტახტიდან დაღუპვის
ფიცრამდე მიყვანა

از تخت ملک به تخته هلاک رساندن

ბასრი ხმლის ფიალიდან ვინმესთვის
სიკვდილის მწარე ღვინის
დაღვინება

از جام حسام شراب تلخ کام مرگ بر کسی
پیمودن (احسن التواریخ، ۳۸)

სიცოცხლის წართმევა
ვინმესთვის სიცოცხლის
სამოსელიდან განძარცვა

از جان بردن (فرهنگ تاجیکی، ۲، ۷۸۸)
از حیات عاری ساختن کسی را

ვინმეს მოსპობა
ვინმეს სიცოცხლის უღლისაგან
გათავისუფლება

از دست برداشتن کسی را

از ربقه حیات بر کشیدن کسی را

მიწის პირისაგან აღგვა
სიცოცხლის წყაროსაგან (მოწვევება
და) სიკვდილის მიწაზე დანარცხება

از روی جهان بردن کسی را

از سر چشمه حیات به خاک فوات انداختن

ამ დროებითი ცხოვრების ბატონ-
პატრონობის ჩამოშორება

از فرماندهی کشور حیات عاریت کسی را دور
ساختن

სიცოცხლის ტაიჭიდან ჩამოგდება
სიცოცხლის ტახტიდან დაღუპვის
მიწაზე დანარცხება

از مرکب حیات پیاده ساختن

از مسند زندگانی بر خاک هلاک انداختن کسی را
(احسن التواریخ، ۴۶۹)

ამ ქვეყნიური ბინიდან მუდმივ
ქააბაში მიყვანა

از منزل دنیا به کعبه مرار رساندن

ვინმეს დაღუპვის ქარისათვის გატანება	بر باد فنا دادن کسی را
დაღუპვის მიწაზე დანარცხება	بر خاک هلاک انداختن (احسن التواريخ، ۹۵)
სიკვდილის სარეცელზე დაგდება	بر بستر مرگ افکندن
ხმალზე გატარება	بر شمشیر گذرانیدن کسی را
მიჯნაზე გადაყვანა	بر کرانه بردن کسی را
სიკვდილის სარეცელზე დაწვენა	بر مضجع قتل خوا بانیدن کسی را
განადგურების ხმლით სიცოცხლის შენობის დანგრევა	بنای عمر کسی به آب تیغ منهدم گردانیدن (احسن التواريخ، ۱۷۹)
ვინმეს ცხოვრების ხის ფესვების სიცოცხლის მიწიდან ამოთხრა	بیخ درخت عمر کسی را از زمین حیات بر کندن
უსულოდ ქცევა	بی جان کردن کسی را
სულად ქცევა	بی جان گردانیدن
ბედის გამრიგეს კარზე გაგზავნა	به آستان اقبال آشیان فرستادن کسی را (احسن التواريخ، ۶۲)
ხმლით ვინმეს გარეთ დატოვება	به تیغ بیرون گذاشتن کسی را
ჯანდაბაში გაგზავნა	به جهنم فرستادن کسی را
შავ მიწაზე დაგდება	به خاک تیره انداختن کسی را
ღმერთამდე მიღწევინება	به خدا رسانیدن کسی را
მოწამეობრივი სიკვდილის ხარისხამდე მიყვანა	به درجه شهادت رسانیدن
ქვესკნელისაკენ გაშვება	به درک اسفل فرستادن
ჯოჯოხეთში გაგზავნა	به درک فرستادن کسی را
ჯოჯოხეთში გაგზავნა	به دوزخ فرستادن کسی را

სამარადისო ქვეყანაში დბრუნება
 არმყოფობის გზაზე გაგზავნა
 არმყოფობის ბინამდე მიღწევინება
 საიქიოსაკენ სამოგზაუროდ გაგზავნა
 ხმლით მოკვლა
 ხმლით მოკვლა
 დადუპვის ქვეყნამდე მიღწევინება
 საიქიოსაკენ გაგზავნა
 მოკვლა
 მოკვლა
 მოკვლა
 ცოცხლად კედელში ჩატანება
 ვინმესი ბატონთან მიყვანა
 არმყოფობის მბრძანებელთან
 გაგზავნა
 ახლობლებთან სტუმრად გაგზავნა

به دیار آخرت راجع ساختن کسی را
 به راه عدم فرستادن (احسن التواریخ، ۵۹)
 به سر منزل عدم رساندن کسی را
 به سفر آخرت فرستادن کسی را
 به شمشیر آوردن کسی را
 به شمشیر گذاردن
 به عالم فنا رساندن کسی را
 به عدم آخرت فرستادن کسی را
 به قتل آوردن کسی را
 به قتل بردن کسی را
 به قتل رسانیدن (احسن التواریخ، ۱۱۱)
 به گل گرفتن (لغت نامه)
 به مالک رسانیدن کسی را
 به مالک عدم فرستادن کسی را
 به نزل حمیم رسانیدن

پ

ვინმეს ფეხის ამოკვეთინება
 დამთავრება
 ვინმესთვის სიკვდილის ძუძუს
 ჩადება სიცოცხლის პირში
 ვინმეს დამდაბლება
 ვინმესთვის ფეხის ამოკვეთინება

پای کسی از جای بردن (شاهنامه، ج ۵، ۳۴۰)
 پرداختن (شاهنامه، ج ۱، ۵۲۰)
 پستان منیت در دهان حیات نهادن کسی را
 پست کردن کسی را (شاهنامه، ج ۱، ۵۹)
 پی کسی از جای بردن (شاهنامه، ج ۶، ۱۸۲)

ტ

ვინმესთვის შავი ჩაფხუტის დახურვა
ვინმეს გათავება
ტანიდან სულის გაცალკავება

ترگ تیره بر سر کسی نهادن (شاهنامه، ج ۱، ۲۲)
تمام کردن کسی را
تن کسی از جان پرداختن (شاهنامه، ج ۲، ۱۰۲)

ჯ

ტანიდან სულის ამოცლა
ტანიდან სულის ამოცლა
სულის ამოხდა
სულის გათავისუფლება ტანთან
კავშირისაგან
სულის წართმევა
ვინმეს ტანიდან სულის ამოხტუნება
სულის ტანიდან გაცალკავება
ვინმეს სიცოცხლის ქარისათვის
გატანება
სულის წართმევა
სულამოთრეული
ვინმესთვის არმყოფობის გზაზე
წასვლის ნებართვის წაკითხვა
ქვეყნის დასრულება ვინმესთვის

جان از تن بر کشیدن کسی را
جان از قالب کسی بریدن
جان از کسی باز کردن
جان را از آمیزش تن رها کردن (احسن التواریخ، ۱۰۷)
جان ستاندن (شاهنامه، ج ۶، ۱۸۵)
جان کسی از تن بجهاندن (راحة الصدور، ۲۳)
جان کسی از قالب جدا کردن
جان کسی بر باد دادن
جان کسی بردن
جان کشیده (معین)
جواز نامه راه عدم بر کسی خواندن
جهان بر کسی سر آوردن

چ

ვინმეს ლამპრის ჩაქრობა

چراغ کسی را فرو نشانندن

خ

ვინმეს არსებობის კალოს დაღუპვის
ქარისათვის გატანება
სიცოცხლის კალოს გადაბუგვა
სულის წამრთმევი შუბის ცეცხლით
(ვინმეს) სისხლის კისერზე ქონა
ვინმეს საქმეზე ხაზის გადასმა
მკვლელობის ჩადენა
ვინმეს სისხლის დაღვრა

خرمن بقای کسی را به باد فنا دادن (احسن
التواریخ، ۲۰۶)
خرمن حیات کسی را به شعله سنان جان ستان
سوزاندن (احسن التواریخ، ۱۲۷)
خون به گردن داشتن (Веретенников, 112)
خط بر کار کسی کشیدن
خون کردن (شاهنامه، ج ۵، ۲۶۲)
خون کسی را ریختن (Веретенников, 46)

د

ჯოჯოხეთში გაგზავნა
ვინმეს გადაბარგების კალთაზე
ძალადობის ხელის ჩაჭიდება
ხელის გასვრა სხვისი სისხლით

در دوزخ فرستادن
دست تعرض در دامن انتقال کسی زدن
دست خود را به خون کسی آلوده کردن
(Веретенников, 80)

სიცოცხლისაგან ვინმეს ხელის
დამოკლება
ვინმეს თავიდან სისხლძარღვების
ამოძირკვა
ვინმეს სისხლძარღვების ამოღება
ვინმესთვის ორთქლისა და ბოლის
ამოღება
ვინმეს პირის მიწით ამოტენვა

دست کسی را از جان کوتاه کردن

دمار از تارک کسی بر آوردن (شاهنامه، ج ۹، ۶۴)

دمار از کسی بر آوردن (شاهنامه، ج ۴، ۳۱۵)

دم و دود از کسی بر آوردن (شاهنامه، ج ۴، ۱۶۴)

دهان کسی به خاک آکندن

ر

ჯოჯოხეთის გზაზე გაგზავნა
ბარგის სახლიდან კართან გამოტანა
ვინმეს არსებობის ბარგის დაღუპვის
ქარისათვის გატანება
ვინმესაგან მეორედ მოსვლის ამოღება
სიკვდილის წერილის გაგზავნა
ვინმეს სიცოცხლის რაზმისათვის
არმყოფობის ქვეყანაში გაგზავნა
სამუდამო სახლში გაგზავნა
დღის გაშავება
მიწის პირის დაცარიელება
ვინმესაგან
ჯოჯოხეთის ქვეყანაში გაგზავნა

راهی دوزخ نمودن کسی را

رخت کسی را از خانه بردن نهادن

رخت هستی کسی به باد فنا دادن

رستخیز از کسی بر آوردن (شاهنامه، ج ۵، ۲۲۰)

رقم فنا بر جریده عمر کسی کشیدن

روانه دیار عدم گردانیدن کسی را (احسن التواریخ، ۷۴)

روانه سرای پایدار نمودن (کسی) را

روز بر کسی سیاه کردن (شاهنامه، ج ۲، ۲۲۴)

روی زمین را از کسی خالی کردن

رهسپار دیار جحیم ساختن کسی را

ز

ცოცხლად დამარხვა
ქვის ქვეშ მოქცევა

زنده بگور کردن (لغت نامه)
زیر سنگ آوردن کسی را (شاهنامه، ج ۹، ۱۸۲)

س

სიკვდილის თასის დაღვეინება
არმყოფობის ქვეყნის გზაზე გაგზავნა
არმყოფობის გზაზე გაგზავნა
ვინმეს სხეულის სახლის სულის
მასპინძელისაგან განთავისუფლება
ტანის სულის მასპინძელისაგან
განთავისუფლება
პირის არარსებობისაკენ ბრუნება
გაცივება
ვინმეს პირის მიწისკენ მიქცევა
თავის ჩაფვლა მტვერში
ვინმეს თავის მოცეღვა
ვინმეს თავის მოკბეჩა
ვინმეს თავის მოჭმა
თავის წყალში ჩაყოფინება
თავის ფეხქვეშ გათელვა
ვინმეს თავის დაჩეჩქვა

ساغر هلاک چشانیدن کسی را
سالک دیار عدم ساختن کسی را
سالک طریق عدم ساختن کسی را
سرای پیکر کسی را از میزبان روح پرداختن
سرای کالبد کسی را از میزبان روح پرداختن
سر به نیست کردن
سرد کردن
سر کسی به خاک اندر آوردن (شاهنامه، ج ۲، ۳۹)
سر کسی به گرد اندر آوردن (شاهنامه، ج ۳، ۱۱۱)
سر کسی درودن (شاهنامه، ج ۴، ۲۹)
سر کسی را به گاز آوردن (شاهنامه، ج ۵، ۱۳۴)
سرکسی را خوردن (راه آب نامه، ۱۹)
سر کسی را زیر آب کردن
سر کسی زیر پای آوردن (شاهنامه، ج ۶، ۸۲)
سر نرم کردن کسی را

ش

მოწამეობრივი სიკვდილის შარბათის
დაღვეინება
დაღუპვის შარბათის ხელში მიცემა
დაღუპვის შარბათის გასინჯვინება
ხმლის ვინმეს სისხლით წროთობა
შაჰიდად ქცევა
შაჰიდად ქცევა

شربت شهادت چشانیدن
شربت فنا بر کف کسی نهادن
شربت فنا چشانیدن کسی را
شمشیر را از خون کسی آبدار گردانیدن
شهید کردن
شهیدگردانیدن (احسن التواریخ، ۵۲۰)

ط

ნაწროთობი ხმლის კერძად გადაქცევა

طعمه شمشیر آبدار گردانیدن (احسن التواریخ، ۱۲)

ع

სიკვდილისათვის შეთავაზება
შეუბრალებელი ხმლით ვინმეს
სიცოცხლის წვეთების დაღენა

عرضه عطب و هلاک نمودن
عرق حیات کسی را به تیغ بیدریغ مقطع ساختن
(احسن التواریخ، ۲۶۰)

ვინმეს ხმლის უღუფად გადაქცევა
ვინმეს ხმლის უღუფად გადაქცევა
ვინმეს ხმლის უღუფად გადაქცევა
ვინმეს ხმლის უღუფად გადაქცევა

علف تیغ کردن کسی را
علف تیغ گردانیدن کسی را
علف شمشیر کردن کسی را
علف شمشیر گردانیدن کسی را

ف

მოკვლა

فرومیراندن (لغت نامه)

ق

ამ წარმავალი ქვეყნის სივრცის
ვინმეს არსებობის სულისაგან
დაცლა

قالب این جهان گذران را از روح وجود کسی تهی
کردن

საყოველთაო დახოცვა

قتل عام کردن

ვინმეს მოკვლა

قتل کردن کسی را

მოკვლა

قتیل ساختن

ვინმეზე ძალადობა

قتیل نمودن

ყველას ამოხოცვა

قر انداختن در قومی (لغت نامه)

ყველას ამოხოცვა

قر میانشان افتادن (لغت نامه)

ვინმეს წამება

قهر کردن کسی را

კ

საქმის მოთავება
დაღუპვის თასის დაღვეინება და
მარადიულობის სამოსით შემოსვა
მოკვლა
მოკლული
ვინმეს სიცოცხლის ხომალდის
დაღუპვის მორევში ჩაძირვა
სიკვდილის მშვილდის მოზიდვა
ვინმეს გაქრობა

كار آخر كردن
كاس فنا چشانيدن و لباس بقا پوشانيدن کسی را
كشانيدن
كشتن
كشته
كشتی حیات کسی را در گرداب فنا غرق نمودن
(احسن التواريخ، ۷۲)
کمان مرگ در روی کشیدن
کم کردن کسی را (شاهنامه، ج ۴، ۲۰۶)

გ

გაცამტვერება
სულის საყელოს გადაღება

گرد از کسی بر آوردن
گریبان جان کسی را چاك کردن

ლ

ცოცხლად კედელში ჩატანება

لاي چين کردن (لغت نامه)

სულის ფრინველის ტანის გალიიდან
 სულების ქვეყნის სივრცეში გაშვება
 ვინმეს სულის ფრინველის წარმავალი
 სხეულის ვიწრო გალიიდან გაშვება
 ამ ქვეყნის ზედაპირის ვინმეს
 არსებობის ჭუჭყისაგან
 გათავისუფლება
 დაღუპვის სოლის ვინმეს არსებობის
 კარზე ჩარჭობა
 მოკვლა
 მოკვლა
 მკვლელი
 მოკვლა

مرغ روح را از قفس قالب بر فضای عالم ارواح
 پرواز دادن (احسن التواریخ، ۲۲۶)
 مرغ روح کسی را تنگنای قفس بدن فانی
 برانیدن (احسن التواریخ، ۶۴)
 مساحت گیتی را از لوٹ وجود کسی پرداختن
 مسمار فنا بر در بقای کسی زدن

مقتول نمودن
 میراندن (لغت نامه)
 میراننده (لغت نامه)
 میرانیدن (لغت نامه)

მოკვლა, განადგურება
 რომელიც არ უნდა იქნეს მოკლული
 ვინმეს წიგნის დაჭმუჭვნა
 უმიზეზოდ მოკვლა
 ვინმეს არსებობის ნახატის
 საწუთროს დაფიდან წაშლა

ناچیز کردن (لغت نامه)
 ناکشتنی (لغت نامه)
 نامه کسی را در پیچیدن
 نفلہ کردن (سه قطره خون، ۸۲)
 نقش وجود کسی از لوح روزگار بستردن

ვინმეს არსებობის ნახატის გაქრობა
და გაუჩინარება ცხოვრების
ფურცლიდან
ვინმეს რიგის დადგომა
ვინმეს არარაობად ქცევა

نقش وجود کسی را از صفحه زندگانی محو و
نابود ساختن

نوبت کسی را آخر کردن
نیست کردن کسی را

•

ვინმესგან სიკვდილის ამოყვანა
დაღუპვა

هلاک از کسی بر آوردن
هلاک کردن

“სიკვდილის მიახლოების” ცნების გამომხატველი ლექსიკა

آ

არსებობის მზის მისვლა დაღუპვის

კედლამდე

სიცოცხლის მზის დაისთან

მიახლოება

სიცოცხლის მზის მისვლა კედლის

ბოლომდე

სიცოცხლის მზის მისვლა

სიყვითლის კედლამდე

آفتاب بقا بر سر دیوار فنا رسیدن

آفتاب حیات قریب غروب شدن

آفتاب عمر بر سر دیوار رسیدن

آفتاب عمر پشت بر دیوار اصرار آوردن

ا

სიკვდილის ღაშქრის თავდასხმა

ვინმეს სიცოცხლეზე

სიკვდილის მიახლოება

اجل بر روزگار کسی سپه تاختن

اجل نزدیک آمدن

პ

ფეხის შედგმა საიქიოსკენ
გამგზავრების უზანგში
სიცოცხლის ფეხის ტალახში
ჩაფვლა
თასის პირამდე ავსება
თასის ავსება
ვინმეს ცხოვრების თასის ავსება
ვინმეს ცხოვრების თასის ავსება
ვინმეს სიცოცხლის თასის
გადაბრუნება
ვინმეს სიცოცხლის თასის გავსება

پای در رکاب سفر آخرت آوردن
پای عمر به گل فرو شدن
پیمانہ پر شدن
پیمانہ پر کردن
پیمانہ عمر پر شدن کسی را
پیمانہ عمر کسی پر شدن
پیمانہ عمر کسی نگون گشتن
پیمانہ کسی پر شدن

ت

სიკვდილის პირამდე
საფლავის პირამდე
დროის არტახებში მოქცევა

تادم مرگ
تالب گور
تنگ اندر آمدن زمان (لغت نامه)

ج

სულის [ვინმეს] პირამდე მისვლა
ვინმეს ქვეყნის დასრულება

جان به لب آمدن (فرهنگ تاجیکی، ۲، ۷۸۸)
جهان کسی سر آمدن

چ

სიცოცხლის ჩანგის აშლა

چنگ عمر از ساز شدن

د

სიცოცხლის სათლის ჭის ფსკერზე
ჩაგარდნა
სიკვდილის პირი
ვინმეს სიცოცხლის ვადის
დამთავრება

دلو عمر به بن چاه افتادن

دم مرگ

دور عمر کسی پر آمدن

ر

სიცოცხლის დღეების მიწურვა

روز عمر به آخر کشیدن

სიცოცხლის დღეების მწუხრამდე
მისვლა

روز عمر به شبانگاه آمدن

ვინმეს სიცოცხლის დღეების
ბინდამდე მისვლა

روز عمر کسی به شب نزدیک شدن

ვინმეს სიცოცხლის დღეების
უდროოდ ქცევა

روز عمر کسی بیگه شدن

ვინმეს სიცოცხლის დღეების
შემოდამება

روز عمر کسی به شام رسیدن

س

ვინმეს გარიჟრაჟის გაქრობამდე
მისვლა

سپیده دم کسی را زوال در آمدن

ع

ვინმეს სიცოცხლის დღეების
ამოწურვა

عمر کسی به کرانه رسیدن

ك

ვინმეს საწყაულის ავსება

کیل کسی پر گشتن

و

ცხოვრების ბოლო წუთების გატარება

واپسین دقیق عمر خود را گذراندن

(Веретенников,73)